

הישיבה השישית של הכנסת השנים-עשרה

יום רביעי, כ"ח בכסליו התשמ"ט (7 בדצמבר 1988)

ירושלים, הכנסת, שעה 11:01

א. דברי היושב-ראש לזכרו של חבר הכנסת יגאל כהן ז"ל

כליל שלשום בחדרו בכית'מלון בירושלים. על-פי המקובל, תיערך למנוח אזכרה במלאת שבעה למותו, בשבוע הבא. יהא זכרו ברוך.

(חברי הכנסת מכבדים בקימה את זכרו של המנוח.)

ב. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

יא' לוי ו' עזרן: הצעת חוק חיילים משוחררים (תיקון — מענק לידה מלא לאמהות במשפחות מרובות ילדים), התשמ"ח — 1987, מאת חברי הכנסת א' גמליאל, ש' דיין, יא' לוי ו' עזרן: הצעת חוק חיילים משוחררים (תיקון — מענק שנתי לילדים הלומדים במסדות חינוך), התשמ"ח — 1987, מאת חברי הכנסת א' גמליאל, ש' דיין, יא' לוי ו' עזרן: הצעת חוק למניעת ביווי המדינה ופגיעה ברגשות חושביה, התשמ"ח — 1988, מאת חברי הכנסת א' גמליאל, ש' דיין, יא' לוי ו' עזרן: הצעת חוק הגנת הצרכן (ביטוח מפני התמוטטות כלכלית של ספקים), התשמ"ח — 1988, מאת חברי הכנסת א' גמליאל, ש' דיין, יא' לוי ו' עזרן: הצעת חוק אחריות המדינה (חיילים שאינם בתפקיד), התשמ"ח — 1988, מאת חברי הכנסת א' גמליאל, ש' דיין, יא' לוי ו' עזרן: הצעת חוק שחרור ממאסר, התשמ"ט — 1988, מאת קבוצת חברי הכנסת: הצעת חוק יסודות המשפט (תיקון), התשמ"ו — 1986, מאת חבר הכנסת אברהם ורדיגר: הצעת חוק שירות הביטחון (תיקון — דחיית שירות), התשמ"ח — 1987, מאת חבר הכנסת אמנון רובינשטיין: הצעת חוק שירותי בריאות (רציפות העבודה), התשמ"ט — 1988, מאת חבר הכנסת שמואל הלפרט: הצעת חוק בחירות לגופים ציבוריים (תיקון), התשמ"ט — 1988, מאת חבר הכנסת יעקב שמאי: הצעת חוק חסינות חברי הכנסת, זכויותיהם וחובותיהם (תיקון), התשמ"ט — 1988, מאת חברת הכנסת גאולה כהן: הצעת חוק מס ערך מוסף (תיקון — פטור בשל שחרור לעובדי בתי-חולים), התשמ"ח — 1988, מאת חבר הכנסת מנחם פרוש: הצעת חוק מס מעסיקים (תיקון — פטור לבתי-חולים), התשמ"ט — 1988, מאת חבר הכנסת מנחם פרוש: הצעת חוק-יסוד: הכנסת (תיקון — פתיחת הכנסת), מאת חבר הכנסת שבח וייס: הצעת חוק-יסוד: הממשלה (תיקון), מאת חבר הכנסת שבח וייס: הצעת חוק-יסוד: הכנסת (תיקון), מאת חבר הכנסת שבח וייס: הצעת חוק בוררות ממלכתית כשירותים החיוניים: רופאים, אחיות ומורים, התשמ"ח — 1988, מאת חברת הכנסת גאולה כהן: הצעת חוק שירות לאומי, התשמ"ט — 1988, מאת חברת הכנסת גאולה כהן: הצעת חוק הדיינים (תיקון) (שיפוט משמעתי), התשמ"ח — 1988, מאת חבר הכנסת יאיר צבן: הצעת חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון — תחבורה ציבורית), התשמ"ט — 1988, מאת חבר הכנסת אליעזר מזורחי: הצעת חוק יסודות המשפט (תיקון), התשמ"ט — 1988, מאת חבר הכנסת משה זאב פלדמן: הצעת חוק-יסוד: הכנסת (תיקון — חובת שירות למדינה), מאת חבר הכנסת רפאל איתן: הצעת חוק זכות האדם על גופו, התשמ"ט — 1988, מאת חבר הכנסת מיכאל ברזוזה:

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה למזכיר הכנסת.

היו"ר ד' שילנסקי:

הנני מתכבד בזה לפתוח את ישיבת הכנסת.

חברי הכנסת, נא לקום. אתמול הבאנו למנוחת עולמים את חבר הכנסת יגאל כהן, זיכרונו לברכה, שמת פתאום

היו"ר ד' שילנסקי:

הודעה למזכיר הכנסת.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:

ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע, כי הונחו היום על שולחן הכנסת:

לדיון מוקדם — הצעת חוק-יסוד: זכויות האדם, מאת חברת הכנסת שולמית אלוני: הצעת חוק-יסוד: הכנסת (תיקון מס' 22), מאת חבר הכנסת יאיר צבן: הצעת חוק השכבות (תיקון), התשמ"ט — 1988, מאת חברי הכנסת י' צבן וח' אורון: הצעת חוק שיפוט בתי-דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון), התשמ"ט — 1988, מאת חבר הכנסת יאיר צבן: הצעת חוק שירות הביטחון (תיקון — דחיית שירות), התשמ"ט — 1988, מאת חבר הכנסת יאיר צבן: הצעת חוק פקודת מניעת טרור (מס' 3) (תיקון), התשמ"ט — 1988, מאת חברי הכנסת י' צבן, ח' אורון וח' פארס: הצעת חוק נישואין וגירושין, התשמ"ט — 1988, מאת חבר הכנסת יאיר צבן: הצעת חוק שיקום בירעם ואקריית, התשמ"ט — 1988, מאת חברי הכנסת י' צבן, ח' אורון וח' פארס: הצעת חוק-יסוד: הכנסת (תיקון — הצהרת אמונים), מאת חבר הכנסת יצחק לוי: הצעת חוק-יסוד: מדינת ישראל כמדינה יהודית, מאת חברי הכנסת א"ח שאקי, ז' המר, ח' פורת, י' ביבי ויצ' לוי: הצעת חוק השכבות (תיקון מס' 3), התשמ"ט — 1988, מאת חברי הכנסת א' ורדיגר, יצ' לוי, ז"מ פלדמן, א' מזורחי, מ' פרוש, ש' הלפרט, א"ח שאקי, ח' פורת, ש' דיין ומ' איתן: הצעת חוק-יסוד: הכנסת (תיקון מס' 10), התשמ"ט — 1988, מאת חבר הכנסת דוד ליכאי: הצעת חוק השבת (תיקון מס' 3), התשמ"ח — 1987, מאת חברי הכנסת ש' אלוני, מ' וירשובסקי, ד' צוקר, ר' כהן ו' שריד: הצעת חוק שירות הביטחון (תיקון סעיף 4), התשמ"ח — 1988, מאת חברי הכנסת א' רובינשטיין וא' פור: הצעת חוק-יסוד: שיווי זכויות הזרמים בדת היהודית, מאת חברי הכנסת א' רובינשטיין וא' פור: הצעת חוק-יסוד: הכנסת (תיקון) (שיטת הבחירות), התשמ"ה — 1985, מאת חברי הכנסת א' רובינשטיין וא' פור: הצעת חוק יהודה, שומרון וחבל-עזה, התשמ"ט — 1988, מאת חברת הכנסת גאולה כהן: הצעת חוק שיפוט בתי-הדין הרבניים (נישואין, גירושין וגירור), התשמ"ה — 1985, מאת חברי הכנסת א' גמליאל, ש' דיין, יא' לוי ו' עזרן: הצעת חוק לתיקון פקודת העדות הדתיות (המרה) (רישום כפריט דת), התשמ"ז — 1987, מאת חברי הכנסת א' גמליאל, ש' דיין, יא' לוי ו' עזרן: הצעת חוק שעות עבודה ומנוחה (סייגים לעבודה בשבת), התשמ"ז — 1987, מאת חברי הכנסת א' גמליאל, ש' דיין, יא' לוי ו' עזרן: הצעת חוק לסיוע באכיפת חוקי עזר מקומיים, התשמ"ז — 1986, מאת חברי הכנסת א' גמליאל, ש' דיין,

ג. שאלות בעל-פה

היו"ר ד' שילנסקי:

אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: שאלות בעל-פה. שר הביטחון ישיב על שאלתא מס' 8 של חבר הכנסת אמנון רובינשטיין, בנושא דחיית שירות צבאי לבחורי ישיבות.

8. דחיית שירות צבאי לבחורי ישיבות

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, אדוני שר הביטחון, מה הוא אחוז מקבלי דחייה מהטעם של לימודים בישיבה במחזורי הגיוס של שנת 1988?

היו"ר ד' שילנסקי:

אדוני שר הביטחון, בבקשה.

שר הביטחון י' רבין:

בשנת העבודה 1987 שיעור ההצטרפות למעמד תלמידי הישיבה על בסיס "תורתו אומנותו" היה, מקרב השנתון, 5.4%. אין לי נתונים מלאים לגבי 1988, כי אנחנו עובדים לפי שנות עבודה. ההערכה שנמסרה לי על-ידי מינהל הגיוס היא, שצפוי אחוז דומה.

היו"ר ד' שילנסקי:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת אמנון רובינשטיין.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

כיוון שלפי הנתונים של שנים קודמות, ולפי הנתונים על התפתחות המגמות באוכלוסייה עוד לפני ההסכם הקואליציוני החדש, גדל השיעור הזה משנה לשנה, וכיוון שלפי כל התחזיות יגיע המספר תוך כמה שנים לקרוב ל-10% — האם אין מסתמנת בלבו של שר הביטחון דאגה מסוימת נוכח המספרים המדהימים האלה ונוכח הנטל שהם מטילים על הציבור הנושא בעול שירות הביטחון ושירות המילואים?

היו"ר ד' שילנסקי:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת יוסי שריד, ואחריו — לחבר הכנסת אליעזר מזרחי.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, כבוד השר, אני רוצה להצביע על שני שקרים גלויים הכרוכים וקשורים בדחיית השירות לבחורי הישיבות. קודם כול, מדובר בדחיית השירות, אבל זוהי דחייה לדורות, ולמעשה מדובר בפטור מוחלט. אני רוצה לומר לכנסת, שרק אחוז אחד מכל מקבלי הדחייה, רק אחוז אחד מהם מגיע בסופו של דבר לצבא במסגרת כלשהי — מדובר על הגעה לצבא אפילו במסגרת של חודש אחד עד שלושה חודשים. אחוז אחד בלבד. קודם זה היה 3%. זאת אומרת, יש כאן ירידה. כלומר, 99% אינם מגיעים לשום שירות צבאי. לכן, אין מדובר בדחייה, מדובר בפטור.

השקר השני: אומרים "תורתם אומנותם", אבל לא תורתם-אומנותם אלא השתמטות-אומנותם. אני רוצה שוב לספר לכנסת, שעל-פי הערכות שונות נראה, ש-50% אינם לומדים בישיבות אלא עושים לביתם, עוסקים בכל מלאכה, מתפרנסים, אפילו משמשים עסקנים בש"ס ובאגודה.

אני שואל את כבוד שר הביטחון: מדוע אתם בידועין, אני מדגיש בידועין, ונתונים את ירכם לשני שקרים כל כך מכוערים?

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה לחבר הכנסת יוסי שריד. רשות הדיבור לחבר הכנסת אליעזר מזרחי.

אליעזר מזרחי (אגודת ישראל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה להתייחס לדברים שנאמרו קודם. בגל-צה"ל משתמשים שוב ושוב במלה "משתמטים" כלפי בני הישיבות, בעוד שמדובר בדחיית שירות בלבד, וזה עד תום הלימודים בישיבות.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אחוז אחד בלבד חוזר לשירות.

אליעזר מזרחי (אגודת ישראל):

בעוד שמדובר בדחיית שירות בלבד, עד תום הלימודים בישיבות. האם תואיל להנחות את האחראים על גל-צה"ל להימנע משימוש מטעה במונח זה, שיש בו גם משום הסתה?

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה לחבר הכנסת אליעזר מזרחי. אדוני שר הביטחון, בבקשה.

שר הביטחון י' רבין:

אשר לשאלה הנוספת של חבר הכנסת רובינשטיין — כידוע יש תקנה. התקנה קיימת מאז 1953 והיא קובעת עקרונות, לא מספרים. לפי מיטב ידיעתי, מאז 1953 נהגו כל הממשלות לפי העיקרון ולא קבעו קווטות, שיאים. על בסיס תורת-אומנותו ניתנה דחיית שירות. דחיית שירות כל עוד תורת-אומנותו.

לגבי שאלתו של חבר הכנסת שריד: אין כירי הנתונים שהוא השתמש בהם. אני מוכן לבדוק, לא התכוונתי לשאלה הזאת. לפי מיטב זיכרוני, אין הם כאלה, אלא אם מדובר בחזרה לשירות מלא ולא לשירות מילואים. אבל איני מצויד כאן בנתונים ולא אתייחס לנתונים כל עוד לא קיבלתי אותם ממקור מוסמך בצה"ל.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אלה נתוני צה"ל, אלה נתונים שנמסרו לגוף מוסמך שמונה לחקור את העניין.

שר הביטחון י' רבין:

יכול להיות שלך הם ידועים, אבל הם אינם ביד. כל עוד אין לי נתונים מוסמכים לא אוכל להתייחס לשאלה. כבוד היושב-ראש, אני מוכן לבקש אותם ולהמציא אותם דרך כלל חברי הכנסת.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

אני שאלתי שאלה נוספת ולא ענית עליה, האם יש בלבך דאגה?

שר הביטחון י' רבין:

לשאלת חבר הכנסת מזרחי, כידוע, נתונים גל-צה"ל אפשרות להביע את מגוון הדעות הקיימות בקרב חוגים, הבאים לידי ביטוי בכנסת, ואין עושים צנוורה על דבריהם. לגבי אנשי גל-צה"ל — הם חייבים להישמע להחלטות הממשלה והרשויות המוסמכות. אבהיר נתון אחד. בשנת 1985 מספרם של אלה שנדחה שירותם היה 5.2%, ב-1986 — 5.3%, ב-1987 — 5.4%. יש עלייה בשיעורים קטנים יחסית. נכון טען חבר הכנסת רובינשטיין, שלא התייחסתי לשאלת הדאגה. יש בלבי הרבה דאגות, אבל אני חייב לפעול במסגרת החוק, במסגרת התקנות ובמסגרת ההסכמים הקואליציוניים של הממשלה.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה לשר הביטחון. חברי הכנסת, לפני שניגשים

על יד מגדל-העמק יעבור אורח ישראלי ויגידו לו להוריד את הדגל, מכיוון שלא רחוק משם הוא עלול לקבל בקבוק תבערה. עד אנה נגיע?

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת רן כהן, ואחריו — לחבר הכנסת מיכאל איתן.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

ברשות היושב-ראש, אדוני השר, אני מבקש לשאול אותך בקשר לנושא שבו מדובר. האם לא רק תמחה היום על הכפשתך בידי המתנחלים — זה עניין פוליטי, תנהג כרצונך — אלא גם לא תגן על יחידות צה"ל, שמשרתות שירות קשה ומעיק, ואותם מתנחלים עוד באים בטענות כלפי חיילי הסדר והמילואים הללו, שעושים מאמץ אדיר, כאילו אין הם רוצים להבטיח את הביטחון בכבישים וביישובים?

שאלה שנייה בהקשר הזה, אדוני: האם המתנחלים אינם מהווים עול כבד על יחידות צה"ל המשרתות בשטחים, וצריך לתת להם היום גם את האפשרות לבוא ולהתגורר? הרי ברור לגמרי שנעשה שימוש נבזי בדגל ישראל כדי להתגרות בתושבים המקומיים.

אינני מבין את השואל. כאילו יש מי שמתיר הנפת דגלי אש"ף. צה"ל אינו מתיר גם זאת. שימוש בדגל הלאום בדרך הזאת הוא שימוש ציני שעלול להביא לחללים רבים יותר בצה"ל בגין ההתגרות. האם לא נכון הדבר?

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה לחבר הכנסת רן כהן. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת מיכאל איתן, בבקשה.

מיכאל איתן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אדוני שר הביטחון, אישית הייתי נוכח בפרברי קלקיליה ליד המכונית המצולמת, שעמדה כמבוישת בעוד כל התנועה זורמת, מכונית ובה אדם בודד עם עיקרון שלא להוריד את דגל ישראל כתנאי לזכות המעבר. צר לי ששר הביטחון, בהופיעו בפני הכנסת, אינו מתייחס לנקודה הספציפית הזאת אלא מדבר על דבר שאינו שנוי במחלוקת בקרב רוב חברי הבית הזה — זכותם של המפקדים במקום להגביל את חופש התנועה. לא על זה מדובר. מדובר על אירוע שבו נתנו לכל מכונית לעבור ולמכונית אחת כלבד לא נתנו לעבור. לגבי המכונית הזאת אמרו: התנאי — הורדת דגל ישראל. לשאלה מדוע, התשובה היתה: דגל ישראל הוא פרובוקציה.

מאחר שאני אישית לקחתי את הדגל והייתי נאלץ לעמוד מול המפקדים במקום ולהתמקח אתם, השאלה שנשאלת היא: האם העמדה שדגל ישראל הוא פרובוקציה היא על דעת מערכת הביטחון? האם המפקד שאמר את הדברים הללו במקום הוסבר לו והובהר לו, במידה שלא זו המדיניות, שלא כך הוא, והאם במערכת החינוך של צה"ל ננקטים צעדים כדי למנוע כיוונונות כאלה בעתיד?

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה לחבר הכנסת מיכאל איתן. אדוני שר הביטחון, בבקשה.

שר הביטחון י' רבין:

לשאלה המשלימה של חבר הכנסת עמור: אני רוצה להזכיר, שמדובר רק בשטחי יהודה, שומרון ועזה, הנתונים תחת שלטון צבאי. אין סמכות לצבא בכל מה שקשור לנושאים אלה כשמדובר בשטח הריבוני של מדינת ישראל.

לשאלתא בעל-פה נוספת, אני רוצה להעיר שתי הערות: א. אני רוצה להפנות את תשומת-לבכם, בהתאם לסעיף 13 אין לקרוא קריאות ביניים בזמן השאילתא; ב. יש לי בקשה לחברי הכנסת. בזמן ששואל השאילתא שואל את שאלתו נא לא לבוא למזכיר הכנסת בכל מיני שאלות, כי הוא עסוק ואינו יכול לתת תשובה לאנשים הבאים אליו. הוא אינו יכול לראות את אלה שמרימים יד, ויכולות ליפול טעויות. למען הסדר הטוב, נא לא לגשת אליו בזמן הצגת השאילתא.

השאילתא הבאה: שר הביטחון ישיב על שאילתא בעל-פה מס' 9 מאת חבר הכנסת שאול עמור בנושא הנפת הדגל הלאומי על כלי רכב ביהודה, בשומרון ובעזה.

9. הנפת הדגל הלאומי על כלי רכב ביש"ע

שאול עמור (הליכוד):

כבוד יושב-ראש הכנסת, כנסת נכבדה, אדוני שר הביטחון, ביומן השבוע בערב שבת חזינו במחזה — — —

היו"ר ד' שילנסקי:

אני רוצה להפנות את תשומת-לבך לכך, שיש לקרוא את הטקסט מלה במלה כפי שאושר.

שאול עמור (הליכוד):

ב"יומן החדשות" של הטלוויזיה הישראלית צפינו במחזה, שבו מורה קצין צה"ל לסלק את דגל ישראל מעל מכוניתו של אורח יהודי-ישראלי במעבר העיר קלקיליה.

ברצוני לשאול:

1. האם יש תחום-מושב לדגל ישראל, שאין להניפו בחלקי הארץ השונים?

2. האם נוכח דגלי אש"ף המונפים בפרהסיה בכל חלקי ארץ-ישראל, אין לבטל הוראה זו?

היו"ר ד' שילנסקי:

אדוני שר הביטחון, בבקשה.

שר הביטחון י' רבין:

ככלל, אין כל איסור על הנפת דגל ישראל בכל מקום כשטחי יהודה, שומרון וחבל-עזה. עם זאת, למפקד צבאי מותר, על-פי שיקוליו, להחליט על הגבלות תנועה לכל גורם בכל צורה, אם הגבלה במקום ובזמן נדרשת לפי שיקולים מבצעיים.

באותה הזדמנות ההחלטה היתה בידי מפקד צבאי והוא קבע זאת.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה לשר הביטחון. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת שאול עמור, ואחריו — לחבר הכנסת רן כהן.

שאול עמור (הליכוד):

אדוני שר הביטחון, קודם כול אני רוצה לברך אותך ואת מערכת הביטחון על גילוי החוליה, גילוי שפורסם עליו אמש. הגילוי הזה החזיר את ימי הוזהר למערכת הביטחון שלנו. תבורך על כך אתה ותבורך על כך מערכת הביטחון.

בקשר לזה, כשלקצין צה"ל יש שיקול דעת, יכול להיות מצב שלא נוכל להניף את דגל ישראל — החוליה הזאת פגעה באזור מגדל-העמק, טבעון וחיפה. יכול להיות שנגיע למצב שתהייה החלטות או הוראות דומות, אולי לא מצד צה"ל אלא מצד גורמים ביטחוניים אחרים. יכול להיות שגם

שר הביטחון י' רבין:

אין בידי נתונים המוכיחים, שבשנה האחרונה היו יותר חילולי מצבות בבת-הקברות, אם כירושלים ואם בשטחי יהודה ושומרון. הפעילות של צה"ל נוגדת כל כתיבת סממאות וכתובות לאומיות וסממאות נאצה בכל מקום בשטחי יהודה ושומרון, לרבות בבת-הקברות.

אין כוונתנו להציב שמירה קבועה בבת-הקברות.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה. חברי הכנסת, אנו עוברים לשאלתא בעל-פה מס' 3 של חברת הכנסת עדנה סולודר לשר משה ארנס. חברת הכנסת סולודר, בבקשה.

3. הריסת בתים בטיבה

עדנה סולודר (המערכ):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, כיום 7 בנובמבר 1988 נהרסו כ-18 מבנים בלחי חוקיים בכפר טייבה שבמשולש, מתוכם כ-10 בתים המצויים בשטח חקלאי שבבעלות בני שבט זכרנה, כ-2 — 3 קילומטרים דרומית לטיבה.

הבתים נהרסו על כל הרכוש שהיה מצוי בהם. כמו כן פגעו הטרקטורים בטנק המים, שפכו מכלי חיטה ועקרו עצים. במקום נותרו 15 משפחות, כ-150 ילד ללא קורת-גג, ללא מים וללא חיטה.

ברצוני לשאול:

1. האם הוצעה לתושבים אלטרנטיבה לשיכונם, ואם כן — מהי?
2. האם יופצו בני השבט על הזנקים העקיפים שנגרמו להם תוך כדי ההריסה?

היו"ר ד' שילנסקי:

אדוני השר משה ארנס, בבקשה.

השר מ' ארנס:

כבוד היושב-ראש — ואני אומר מלים אלו בסיפוק רב במיוחד כלפיך — חברי הכנסת, אשר לשאלתא שנשאלה ברגע זה על-ידי חברת הכנסת עדנה סולודר — ב-8 בנובמבר נהרסו 15 מבנים לא גמורים, שהיו בתהליכי בנייה. המבנים נבנו שלא כחוק, מחוץ לתוכנית המתאר של היישוב טייבה. המבנים לא הושלמו, הם גם לא היו מאוכלסים ולכן איש לא נותר ללא קורת-גג כתוצאה מהריסת המבנים האלה.

לא נעקרו עצים, לפי מיטב ידיעתי, ואם היה רכוש כלשהו בתוך המבנים האלה, הרי הוא הוכנס לתוכם על-ידי בעליהם. מתוך ידיעה ברורה שהמבנים בלתי-חוקיים והם עומדים לפני הריסה, והוצא נגדם צו הריסה.

בהתאם למדיניות הממשלה, נאכף את חוקי המדינה. לא נאפשר בנייה בלתי-חוקית, ואני יכול לומר במלוא האחריות ובמלוא הסמכות, שכל מבנה — בין שייבנה על-ידי יהודי ובין שייבנה על-ידי ערבי — אשר הוחל בבנייתו בניגוד לחוקי המדינה, ייהרס. ואני מצפה לחמיכה של כל אזרחי המדינה, ובמיוחד של נציגי הציבור בכנסת, במדיניות זו.

בתשובה על השאלה, האם הוצעה לתושבים אלטרנטיבה לשיכונם — כבר אמרתי: בעלי הבתים שבנו את המבנים גרים בבתים, והיו גרים בבתים בתקופה שמבנים אלה נבנו, ולכן אין פה בעיה של אלטרנטיבה. האלטרנטיבה קיימת.

לגבי השאלה של חבר הכנסת רן כהן: לא עסקתי פה במגוון הנושאים הקשורים בפעילות של צה"ל בשטחים, לא באירועים האלימים של הערבים ולא בבעיות שמעוררות פה ושם עם המתיישבים היהודים. אני מאמין שהכנסת כולה מאוחדת מאחורי צה"ל במילוי משימתו בשטחים, ולא סברתי שבקשר לאירוע מוגבל, מצומצם ומשני לחלוטין צריך להעלות את הנושא בכלל.

לשאלתו של חבר הכנסת מיכאל איתן: אני עומד מאחורי ההחלטות של מפקדי צה"ל, לרבות במקרה הזה. אני מאמין בשיקול דעתם כשם שאני מאמין בשיקול דעתם כאשר הם פותחים באש כשהדבר נדרש. אני מבקש מחברי הכנסת לתת יותר קרדיט, יותר גיבוי, יותר אמון למפקדים ולחיילי צה"ל שעומדים במשימה לא קלה, לא צבאית במובן המקובל של המלה — הם עומדים מול הבעיות של האירועים האלימים, של ההתקוממות של תושבי השטחים — ולא להיתפס לאיזה אירוע משני, זמני, ולהפוך אותו לבעיה מרכזית של עם ישראל בשעה זו.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה לשר הביטחון. שר הביטחון ישיב על שאלתא בעל-פה מס' 11, של חבר הכנסת אליעזר מזרחי, בנושא: חילול קבר ה"ראשית חוכמה" בחברון.

11. חילול קבר ה"ראשית חוכמה" בחברון

אליעזר מזרחי (אגודת ישראל):

כבוד היושב-ראש, אדוני שר הביטחון, בעיתון "יום השישי" מיום כ"ג בכסליו התשמ"ט, 2 בדצמבר 1988, פורסם כי קברו של בעל ה"ראשית חוכמה", הגאון רבי אליהו די וידאש זצ"ל, חולל על-ידי ערבים מחברון, שציירו על הקבר כתובות נאצה.

ברצוני לשאול:

1. האם ידועים למשרדך הדברים הנ"ל?
2. מה עושה משרדך כדי למנוע הישנות תופעות כאלה?

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. אדוני שר הביטחון, בבקשה.

שר הביטחון י' רבין:

אכן, העובדה נכונה. קברו של הגאון רבי אליהו אכן חולל על-ידי כתובת לאומנית שנכתבה על קברו ביום 29 בנובמבר השנה. העניין נתגלה משום שבאזור בית-הקברות יש מדי פעם סיורים של חיילי צה"ל, שתכליתם למנוע אירועים כאלה, לגלותם ולטפל בהם.

במקרה של חילול קבר, כמו במקרה הנדון, ראשית מנקים את המצבה ומתחילים לפעול באמצעות כל גורמי הביטחון. הגלויים והסמויים, כדי לחשוף את מי שביצע את העבירה הזאת ולהעמידו לדין. כך ננקט גם במקרה זה.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת מזרחי.

אליעזר מזרחי (אגודת ישראל):

כיוון שלאחרונה, במיוחד מאז ההתקוממות בשטחים, חוללו שוב ושוב קברים, ברצוני לשאול האם תיעשה פעולה להביא לשמירה קבועה בבת-העלמין היהודיים הללו?

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. מאחר שאין שואלים נוספים, האם אדוני שר הביטחון רוצה לענות על השאלה הנוספת?

שבח וייס (המערך):

אדוני השר, אני רוצה להוסיף שאלה ומשאלה.

בית אינו צומח ביום אחד. בשל הרגישות האנושית והפוליטית שקיימת סביב הנושא הזה, שאלתי היא מדוע אי-אפשר להגביר, לפרק זמן של שנה-שנתיים, את משמרות הפיקוח, שיהיו את ניצני הבנייה הכלת-חוקית-בשליבה הראשונים, ואז יזהירו את האנשים ויעשו את הכול כדי שלא ימשיכו בבנייה? זה כמובן אחרי יישום הצעות אחרות לפתרון הבעיה. אני מוסיף את השאלה הזאת, תוך הודעות עם כל ההצעות המיועדות לפתור פתרון הוגן וקונסטרוקטיבי את הבעיה.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה לחבר הכנסת שבח וייס. אדוני השר משה ארנס, בבקשה.

השר מ' ארנס:

לשאלה הנוספת של חברת הכנסת סולודר: לשוב טיבה יש תוכנית מתאר. זאת ועוד: יש היום בהפקדה הרחבה של תוכנית המתאר — תוכנית לשנת 2005, אם אינני טועה, אולי לשנת 2015 — שצריכה לענות על כל הדרישות למבנים לתושבי הכפר עד לשנת 20. אני רוצה להזכיר לך, שיושבי-ראש הוועדה המקומית לתכנון ולבנייה באזור הזה הוא ראש המועצה של טיבה. הוא נטל חלק באחדות מן ההתפרעויות, הוא אולי אפילו נושא באחריות לחלק מהתפרעויות אלה. היה עליו להזהיר את התושבים ביישוב, שהבנייה הזאת אינה חוקית. לגבי האלטרנטיבות לעתיד, תוכנית המתאר הנמצאת בהפקדה מפשירה לבנייה 1,500 דונמים נוספים, שהם היום אדמה חקלאית. לפי מיטב ידיעתי, יש די מקום באזור כדי לספק את דרישות התושבים למבנים לטווח ארוך יחסית.

לשאלות, הקשורות זו בזו, של חברי הכנסת גדעון גדות ושבח וייס: בשאלה של זיהוי מבנים הנמצאים בבנייה או בהתחלת תהליכי בנייה, נעשים מאמצים גדולים, ולדעתי גם אפקטיביים, לאתר התחלות בנייה בלתי-חוקית. כל המבנים שנהרסו בטיבה, וכן המבנים שנהרסו בחודשים האחרונים, כל אלה היו מבנים שטרם הושלמו. אני חייב להזכיר לחברי הכנסת, שיש במדינה הליכים משפטיים, כגון פניות לבג"ץ, במקרה של טיבה היו, אם אינני טועה, שלוש פניות לבג"ץ, ובעקבות פניות אלה צריך היה לדחות את ההריסה; אחרת היו הורסים את המבנים בשלבים יותר מוקדמים. ככל מקרה, המשימה והיעד שלנו הם להבטיח, שאם יתחילו בבנייה בלתי-חוקית, המבנים ייהרסו עוד בטרם יושלמו, או בטרם יאוכלסו, ולמעשה עמדנו במשימה הזו בחודשים האחרונים.

אינני יכול להשיב על שאלתו של חבר הכנסת גדות בקשר לוועדת-קוברסקי, היות שאינני נושא באחריות לאכיפת חוקי התכנון והבנייה במדינה.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה לשר משה ארנס.

שר העבודה והרווחה ישיב על שאילתא בעל-פה מס' 10, מאת חבר הכנסת יגאל ביבי, בנושא ממצאים על הזנחת ילדים השוהים בפנימיית.

לפני שהשואל יישאל את שאלתו, אני רוצה להפנות את תשומת לב חברי הכנסת לכן, ששאלה נוספת היא במסגרת של דקה. חברים עוברים בהרכב מסגרת זמן זו, ואני מבקש להצטמצם, על-מנת שלא נצטרך להפסיק אותם. חבר הכנסת יגאל ביבי, בבקשה.

לשאלה, האם הם יפוצו? — הם לא יפוצו. הם פעלו נגד חוקי המדינה, ועל-פי חוקי המדינה המבנים האלה נהרסו.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה לשר משה ארנס. רשות לשאלה נוספת לחברת הכנסת עדנה סולודר.

עדנה סולודר (המערך):

כבוד השר, חברי הכנסת, ראשית, אני רוצה לומר, שאני מכירה היטב את דוח ועדת-מקוביץ, ונמנתי עם התומכים בו בוועדת הפנים, ואני תומכת בו גם היום, משום שאני חושבת שאם נשתמש בו נכון, הרי הוא מהווה תחילת דרך לפתרון הבעיה הכואבת של הבנייה הבלתי-חוקית.

שנית, הייתי במקום וראיתי מה נותר ממנו לאחר ההריסה. ניסיתי לברר את הדברים, ומתברר שיש אי-הבנות. אני מדברת על סמן מראה עיני. מדובר בשבט שפונה מתל-מלחה, והועבר לכסיפה. היו שם בעיות, לכן המליצו להם לעבור לטיבה, שבה היה להם שטח חקלאי, והם ניאותו לעבור לשם. עלי-די מעשים שנעשו באזור ניתן להם כאילו להבין, שיש סיכוי לתוכנית מתאר. אני מתפלאת מדוע ניתן להם להבין זאת. נאמר להם שיכינו תוכנית מתאר, גם לבתים שלידם חוברו חשמל וטלפון — יש כמה עשרות בתים באותו שטח — ואף היו להם המלצות להגיש את התוכנית בתוך שנה.

לכן, ייתכן שהיתה כאן אי-ידיעה: הם בעצמם מודים שהבתים שנהרסו נבנו אחרי 1987, לאחר שאושר דוח ועדת-מקוביץ, והם מבינים אפוא שהם עברו על החוק.

נדמה לי, שכאשר אנו הולכים להרוס בתים — והנושא הוא נושא כבד, ואני יודעת שהשר ארנס משקיע בו מאמצים — מוכרחים לתת לאנשים אלטרנטיבה כלשהי ולא חמיד האלטרנטיבה הזאת קיימת. לפעמים היא קיימת, וגדר הרבה מאוד זמן כדי לשכנע את התושבים שיקבלו אותה. אבל לפעמים האלטרנטיבה איננה.

לכן שאלתי: א. האם הוצעה להם אלטרנטיבה כלשהי למגורים? ב. אני כמו עיני ראיתי את החורים שנפצרו בטנק המים, ולפי דבריהם לא היתה הצדקה לדברים מסוג זה. לכן שאלתי, האם הם יפוצו?

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה לחברת הכנסת עדנה סולודר. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת גדעון גדות, ואחריו — לחבר הכנסת שבח וייס.

גדעון גדות (הליכוד):

אדוני היושבי-ראש, כבוד השר, שאלתי מתחלקת לשניים, ואין כל סתירה בין שני חלקיה. החלק הראשון: מדוע אין מכנסים בצורה מהירה יותר ובדחיפות את ועדת-קוברסקי. שאמורה לדון בהקטנת המרחק שבו מותר להקים בתים מהכבישים הראשיים? היום המרחק עומד על 75 מטרים. יש הצעה להורידו ל-60 מטרים. הדבר הזה יפתור בעיות רבות לגבי מבנים שהוקמו לפני הרבה מאוד שנים.

החלק השני, שאינו עומד בסתירה לחלק הראשון: אני מבקש לדעת מדוע אין מפעלים במהירות גדולה יותר את צווי ההריסה לגבי אותם בתים שנבנו לאחרונה? לא אלה שלגביהם יש סימני שאלה, או המלצות של ועדות שלא לגעת בהם, אלא אותם המוקמים ממש בימים אלה?

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. חבר הכנסת שבח וייס, בבקשה.

10. ממצאים על הזנחת ילדים
הנמצאים בפנימיות

מתקיימים כעת כמה קורסים למנהלי פנימיות, לאמהות-בית, למרכזות ולמדריכים.

ה. המשרד פועל בחודשים האחרונים לתיאום הפעילות עם עליית הנוער, הסוכנות היהודית ומשרד החינוך והתכנות בנושא הפעלת השתלמויות משותפות ופיקוח על המוסדות.

ו. הוגדרו מחדש והוחמרו הקריטריונים לנזקקות לצורך הוצאת ילדים מן הבית, כשהביצוע הוא באמצעות ועדות החלטה ברשויות המקומיות.

ז. השירות לילד ולנוער נמצא בעיצומו של תהליך סיווג מחדש של הפנימיות, על-פי השירותים הניתנים לילדים ובהתאם לרמת השירות. במקביל, אנו פועלים להגדרת צורכי האוכלוסייה הנזקקת לסידור חוץ-ביתי, וזאת במטרה לקיים תכנון לטווח קצר ולטווח ארוך, שיבטיח פתרון מתאים לכל סוגי האוכלוסייה.

ח. הוחל בתהליך ארגון והדרכה מחדש של הפיקוח, מתוך כוונה להפריד בין הבקרה לבין ההדרכה בייעוץ המקצועי.

ט. הוגברה העירנות של הפיקוח להתנהגויות חריגות בפנימיות, ומנהלי הפנימיות חויבו לדווח על אירועים חריגים. נוהל זה נמצא בשלבי הכנה. במקרים יוצאי-דופן מקים האגף ועדות חקירה אד-הוק.

בשנתיים האחרונות מתנהלים מגעים רצופים עם משרד האוצר בכל הדרגים בעניין העלאת תעריפי ההחזקה — לצערנו, עד כה, ללא תוצאות. מן הראוי להבהיר, שלא פתרון הולם לבעיה התקציבית לא יכול לחול שינוי משמעותי ברמת השירות. עם זאת, בכל התחומים שבהם לא נדרשה השקעה מסיבית של תקציבים ומשאבים, אלא רה-ארגון והתייעלות, ננקטו בשנה האחרונה צעדים משמעותיים ביותר לשיפור.

אני מבקש להוסיף ולומר, אדוני היושב-ראש, שיש במדינת ישראל כ-220 פנימיות שבהן מתחנכים כ-7,500 ילדים. בדרך כלל, המצב במרבית הפנימיות מניח את הדעת, וצוות העובדים עושה עבודת קודש בטיפול בכל הילדים, שמסיבות כלשהן נאלצו לצאת מהבית ולהתאכסן בפנימיות.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה לשר העבודה והרווחה. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת יגאל ביבי. חבר הכנסת ביבי, אני רוצה להפנות את תשומת לבך, בהיותך חבר כנסת חדש, לכך שההערה שהערת לגבי מסגרת של דקה אחת מתייחסת לשואלים הנוספים. לך יש שתי דקות במסגרת התקנון.

יגאל ביבי (המפלגה הדתית הלאומית):

שמחתי לשמוע על פעולות המשרד. עם זאת, אני שואל את השר: האם אין השר חושב, שלא די בכך שלא יפנו ילדים למוסדות שיש בהם סכנה מוחשית להם, אלא השר צריך, וזו דעתי, להפעיל את סמכותו לסגירה מיידית שלהם?

שאלה שנייה: מה עושה השר נגד מוסדות שאין להם רשיון ונמצאים בהם חוסים? האם ייתכן, שחוסים יימצאו במוסדות שאין להם רשיונות מאומים מטעם הרשויות? אדוני השר, מדוע אינך סוגר מוסדות אלה?

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. רשות לשאלה נוספת לחברת הכנסת אורה נמיר, ואחריה — לחבר הכנסת דוד צוקר.

אורה נמיר (המערך):

אדוני השר, בשנה החולפת קיימנו ריונים רבים, גם

יגאל ביבי (המפלגה הדתית הלאומית):

כבוד היושב ראש, חברי הכנסת, מן העיתונות הבוקר נמצאתי למד, שממצאים על הזנחת ילדים שהוים בפנימיות, על העדר פיקוח מצד רשויות מתאימות ועוד כהנה וכהנה הוגשו לשר על-ידי ועדה ציבורית, שהיתה מורכבת ממומחים ומאיש ציבור. בין השאר, העלתה הוועדה גם ליקויים הקשורים באחזקת מוסדות, כצפיפות ובתנאים פסיים ירודים ובמבנים שאינם עומדים בתקנות משרד הבריאות ומכבי-האש.

ברצוני לשאול:

1. האם אכן הוגש דוח כזה, המכיל ממצאים כאמור לעיל?

2. אם כן — מה הן המלצות הוועדה כדי לשקם את המוסדות נוכח הליקויים הללו?

3. מאחר שמדובר גם בנושאים הקשורים בפיקוח נפש, כמו מבנים שאינם עומדים בתקנות מכבי-האש, האם עומד השר לאמץ את המסקנות, וכיצד יש בדעתו לפעול על-מנת שאכן ייושמו?

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. כבוד השר, בכקשה.

שר העבודה והרווחה מ' קצב:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בחודש נובמבר לפני שנה מיניתי ועדה ציבורית לבדיקת מצב הילדים בפנימיות, והשבוע הגישה לי הוועדה את הדוח. הפרסומים בעיתונות מוגזמים ואינם משקפים את המצב, גם על-פי נתוני הדוח.

המלצות הדוח מתייחסות לתחומים שונים: כוח אדם, פיקוח ורישוי, התנהגויות חריגות ותעריפים. בתחום שאליו מתייחסת השאלתא של חבר הכנסת יגאל ביבי ממלצה הוועדה להקים קרן לצורכי פיתוח.

עוד בחודש דצמבר לפני שנה, בעקבות סדרת ריונים שקיימתי במשרד, הוריתי על נקיטת שורת צעדים, שנועדו לתיקון הליקויים ולפתרון הבעיות. ואכן, הוועדה הציבורית עצמה מציינת, כי במהלך עבודתה נקט המשרד צעדים וחלו שינויים ושיפורים בתחומים שונים:

א. הפניית ילדים על-ידי המשרד תיעשה רק למוסדות פנימייתיים העומדים בתנאי הרישיון. השנה, למשל, הוצאו מרשימת הפנימיות כ-50 מוסדות, שקודם לכן הופנו אליהם ילדים. השנה הפסקנו להפנות אליהם משום שלא עמדו בתנאי הרישוי ההולמים.

ב. מתוך 150 פנימיות שעמן קשור המשרד בהסכמים, 140 פנימיות קיבלו רשיון. יש להדגיש, כי קבלת רשיון מותנית גם באישור מכבי-האש ומשרד הבריאות, ולנו אין, כמובן, אחריות עליהם.

ג. התחלנו בתהליכי רישוי למוסדות שאינם קשורים בהסכמים עם משרדנו ובהם ילדים מתחת לגיל 14.

ד. בשנת התקציב החולפת הקצה המשרד 1.1 מיליון ש"ח לשיפוצים ולשיפור התנאים הפיסיים במוסדות, תוך מתן עדיפות לצורכים הקשורים בבטיחות החוסים.

ה. גובשה תוכנית רב-שנתית להכשרת כוח אדם במסגרת בית-הספר המרכזי להשתלמויות לעובדי רווחה. כמו כן

שר העבודה והרווחה מ' קצב:

אני מודה לחברי הכנסת. לשאלה הנוספת של חבר הכנסת יגאל כיבי: ראשית, במשך השנה האחרונה סגרנו פנימיות אחדות שלא עמדו בתנאי הרישוי. לא כל הפנימיות הנמצאות במדינת ישראל הן באחריות של משרד העבודה והרווחה. מוסדות פנימייתיים הפועלים בלי לעמוד בתנאי הרישוי — משרד העבודה והרווחה אינו מפנה אליהם ילדים.

אני מבקש להזכיר, שבתחילת השנה היו כ-150 מוסדות שהיו חייבים ברשיון, ורק 30 החזיקו ברשיון מלא. במשך השנה האחרונה תוקנו ליקויים, ו-105 מעונות יום קיבלו את הרשיון. מתוך היתר, כ-6 נמצאים עדיין בתהליכי רישוי, 2 בטיפול היועץ המשפטי של המשרד ו-8 עדיין בביורורים עם בעלי המוסדות.

אני מבקש להזכיר שוב, שהבעלות על מוסדות פנימייתיים היא חלקה ממשלתית, חלקה ציבורית וחלקה פרטית.

לשאלה של חברת הכנסת אורה נמיר: אכן בחנו כבר מחדש את הקריטריונים, יש כבר קריטריונים חדשים להשמת ילדים בפנימיות, והמשרד כבר פועל על-פי הקריטריונים החדשים.

בעקבות הלחץ — גם התקציבי, אני חייב להודות — וגם בגלל אי-שביעות רצון שלנו במשרד מהמתרחש בפנימיות אחדות, אבל בעיקר מסיבות ענייניות-מהותיות, הוריתי שההפניה של ילדים למוסדות פנימייתיים תהיה אך ורק משיקולים סוציאליים, בניגוד למצב שהיה קודם לכן, עת הופנו תלמידים גם משיקולים חינוכיים. אני מבקש לעשות הבחנה בין השיקול המניע הפנימי תלמידים על-ידי משרד החינוך והתרבות, ששם עיקר השיקול צריך להיות חינוכי, לבין השיקול העיקרי והמרכזי של משרד העבודה והרווחה, שצריך להיות שיקול סוציאלי. קודם לכן הפנה משרד העבודה והרווחה תלמידים גם משיקולים חינוכיים. נוכח הקשיים התקציביים ועקב הצורך בקביעת סדרי עדיפויות אנחנו חייבים להתמקד אך ורק בהפניית ילדים שהבעיה הסוציאלית היא המכתיבה לגביהם.

לשאלות של חבר הכנסת צוקר: גם הפנימיות החרדיות נמצאות באחריות משרד העבודה והרווחה, ואנחנו בהחלט פועלים שם. לפי המשא-ומתן הקואליציוני המתקיים, אני שמח לצייץ, שחלק מהדרישות של המפלגות החרדיות מתייחס להגדלת תקציבים לפנימיות, ואני מקווה שכן גם נצא נשכרים.

איננו עוברים לסדר-היום על כל הנוגע להתנהגויות חריגות. אנחנו מתייחסים בחומרה רבה מאוד לנושא, וננקוט כל סנקציה, ולו החמורה ביותר במסגרת האפשרויות הקיימות החוק, כדי לדאוג תופעות אלה. אני שמח לצייץ, חבר הכנסת צוקר, שהתנהגויות חריגות הן אכן חריגות. אף שהן זוכות לכיסוי תקשורתי, ובצדק, הן יוצאות מן הכלל ואינן מעידות כלל על מה שמתרחש במוסדות. מכל מקום, ההנחה היא להגיב בכל חומרת הדין על כל התנהגות חריגה המתגלה בתוך המוסדות הפנימייתיים, וכעת חייבנו את מנהלי המוסדות לדווח למשרד על כל התנהגות חריגה.

כמה ילדים מחכים לקליטה בפנימיות? — בעניין הזה איננו ברורים. ואיננו מצטמצמים. כל ילד, שמשקולות סוציאליות חייבים להוציאו מהבית — נוציא אותו, יהיה אשר יהיה, וללא שום מגבלה תקציבית. זו ההנחה שנתתי במשרד.

אשר למתרחש בפנימיות של משרד החינוך והתרבות — אודה לך אם תעביר את השאלתך לשר החינוך והתרבות. הוא בוודאי ישמח להשיב עליה.

כמליאה וגם בוועדת העבודה והרווחה, בנושא הפנימיות. כולנו הסכמנו, ואחא ציינת זאת גם בדברייך, שיש ארבעה נושאים שמכבידים מאוד על הפעלת הפנימיות כפי שהיינו רוצים שיפעלו. הנושאים הם כוח אדם, פיקוח, רישוי ותעריפים. זה הכול תלוי בכסף, בהרבה כסף, והנושאים החשובים ביותר הם כוח האדם ורמתו והפיקוח ורמתו. קשה לי להאמין, שבממשלה הזאת יהיה יותר כסף מאשר היה בממשלה הקודמת לנושא — — —

שר העבודה והרווחה מ' קצב:
איזו ממשלה?

אורה נמיר (המעורר):

אני מדברת על הממשלה שתקום. אני מניחה שזה היה ברור לך. לא יהיה יותר כסף מאשר היה בממשלה הקודמת.

מה שהסתבר הוא, שבנסיבות הקיימות צריכה, קודם כל, להיות בחינה מחדש של הקריטריונים להשמה בפנימיות. שנית, וזה הנושא המכריע, צריך להיעשות ניסיון לדילול הפנימיות על-פי בדיקה מחדש של בתי הילדים. ייתכן שיש בתים רבים של ילדים השוהים בפנימיות שהמצב בהם טוב יותר מזה הקיים בפנימיות.

לכן אני שואלת: האם הדברים האלה מובאים בחשבון במדיניות של משרד העבודה והרווחה כדי שהמצב לא יורע? על הטבה אינני מדברת.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת דוד צוקר.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, אדוני השר, מוכרחים לומר לזכותו של משרד העבודה והרווחה, שכאשר גל הקובלנות התורן פרץ לפני שנה בחר המשרד שלא לטאטא את הנושא אל מתחת לשטיח ומינה ועדה בהרכב מכובד בהחלט, עם רוב של אנשי ציבור, לבדיקת הנושא. בעקבות הדוח של הוועדה הזאת, ונוכח העובדה שמדינת ישראל מחזיקה בשיעור הגבוה ביותר בעולם המערבי של ילדים בפנימיות, אני מבקש לשאול אותך, אדוני השר, לגבי ארבע נקודות ספציפיות:

1. עיקר הבעיות עם הילדים הוא בפנימיות חרדיות, שחלקן אינן נמצא ברישום ובפיקוח של המדינה. האם מתכוון המשרד לפעולה כתחום הפנימיות החרדיות, בהתחשב בכך ששם מצבם של הילדים הוא הקשה ביותר, בדרך כלל?

2. מאחר שהאוריינטציה צריכה להיות כלפי הילד ולא כלפי המוסד, האם ישקול המשרד נקיטת סנקציות חדשות במקרים של הכאות והתעללות מינית? אלה שתי תופעות העולות גם מן הדוח הזה וגם מדוחות אחרים.

3. כמה ילדים מחכים היום בתור לקליטה בפנימיות? כלומר, עד כמה גדול היום הביקוש מן ההיצע בפנימיות העונות על הקריטריונים?

4. מה קורה, אדוני השר, לגבי פנימיות של משרד החינוך? גל העשוריות התורן שפרץ לפני כשנה וחצי פרץ בעיקרו לגבי פנימיות של משרד החינוך, לא דווקא אלה של משרד העבודה והרווחה. האם יש דרך כלשהי או תקווה או הצעה כלשהי לצרף את הפנימיות הללו לכלל רשות אחת, שתפקח על כל הפנימיות, ולא לעבוד במקוטעין עם משרד זה או משרד אחר?

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. אדוני שר העבודה והרווחה, בבקשה.

ועל-פי הנחיות מינהל הבטיחות שני מעברי חצייה סמוכים במרחק של עד 150 מטרים מגדילים את הסיכון, משום שהולכי הרגל נוהרים פחות. לכן סירבו אז להקים מעבר חצייה נוסף. עד כמה שידוע לי המרחק לא השתנה, הוא נשאר 100 מטרים.

לפני כשלושה שבועות נערך לפתע סיור נוסף, ולאחריו התקיים מפגש עם אותה ועדת בטיחות, ושם אושרה הקמת מעבר חצייה נוסף לבית-הספר לבנות. אבקש, לכן, אדוני סגן השר לדעת: א. האם שונו הנחיות מינהל הבטיחות, שלפיהן מעבר חצייה היום צריך להיעשות גם במרחקים יותר קטנים, והוא אינו מסוכן עוד? ב. האם היתה התערבות כלשהי מצד גורם נוסף ולא מינהל הבטיחות? ג. האם זה יהיה נוהג חדש, על-פי רוח הזמן?

היו"ר ד' שילנסקי:
תודה רבה. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת אמנון רובינשטיין, במסגרת דקה.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
אני רוצה לשאול כמה שנים יחלפו עד שהכניסות לאולם המליאה כאן יוקצו כנפרד לנשים וגברים.

היו"ר ד' שילנסקי:
תודה רבה. חבר הכנסת אמנון רובינשטיין, בעצם את השאלה הזאת אתה צריך להפנות ליושב-ראש הכנסת, כעוד שהיית צריך להפנות את השאלה הנוספת לסגן השר רוני מילוא. על כל פנים נא להשיב על השאלה הנוספת.

סגן שר במשרד ראש הממשלה ר' מילוא:
אדוני היושב-ראש, אשר לשאלה הנוספת של חברת הכנסת אורה נמיר: אני מוכרח לבדוק את העובדות והנתונים שהיא ציינה כאן, כי אני לא מכיר את העובדות האלה ולכן אין ביכולתי כרגע, מטבע הדברים, להשיב על השאלה. אנחנו נבדוק זאת.

אורה נמיר (המערך):
אדוני היושב-ראש, אני רוצה לבקש תשובה בכתב.

סגן שר במשרד ראש הממשלה ר' מילוא:
אנחנו נעביר לחברת הכנסת אורה נמיר תשובה בכתב בהתאם לבקשתה.

היו"ר ד' שילנסקי:
אני אודה לסגן השר רוני מילוא אם הוא יעביר העתק גם ליושב-ראש.

סגן שר במשרד ראש הממשלה ר' מילוא:
בהחלט. התשובה תימסר ליושב-ראש עם העתק לחברת הכנסת אורה נמיר.

אשר לשאלה הנוספת של חבר הכנסת רובינשטיין, על-פי העובדות הידועות לי אין נספחים סודיים שמדברים על כניסות נפרדות לכנסת, אפילו לא אצל חבר הכנסת ביליין, לכן מבחינה זאת אנחנו לא צריכים לדאוג בשלב זה.

רפאל פנחסי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
קודם כל שידאוגו שיהיו 50% נשים בכנסת.

היו"ר ד' שילנסקי:
תודה רבה לסגן השר רוני מילוא.

היו"ר ד' שילנסקי:
תודה רבה לשר העבודה והרווחה. אנו עוברים לשאלתא בעל-פה מס' 13, מאת חברת הכנסת אורה נמיר, בנושא התקנת מעבר חצייה נפרד לילדים ולילדות.

13. התקנת מעבר חצייה נפרד לילדים ולילדות

אורה נמיר (המערך):
אדוני היושב-ראש ואדוני סגן השר, מה האמת בידיעה על התקנת מעבר חצייה נפרד לילדים ולילדות בשכונה חרדית בקריית-מלאכי?

היו"ר ד' שילנסקי:
תודה רבה. סגן השר רוני מילוא, בבקשה.

סגן שר במשרד ראש הממשלה ר' מילוא:
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הנני מתכבד להשיב על שאלתא בעל-פה של חברת הכנסת אורה נמיר. המדובר הוא בהתקנת מעבר חצייה ליד בתי-הספר שבתחום המועצה המקומית קריית-מלאכי. בהחלטת ועדת התחבורה המקומית נאמר: "מאשרים הקמת מעברי חצייה ליד בתי-הספר חב"ד לבנים, בתי-הספר חב"ד לבנות", המדובר, אם כן, בשני בתי-ספר, וההחלטה פירושה כאילו מדובר בבית-ספר אחד ובשני מעברי חצייה — האחד לבנות והשני לבנים — כעוד שמדובר בשני בתי-ספר עם שני מעברי חצייה. תודה.

היו"ר ד' שילנסקי:
תודה רבה. רשות לשאלה נוספת לחברת הכנסת אורה נמיר.

אורה נמיר (המערך):
אפילו סגן השר צוחק כשהוא עונה.

אדוני סגן השר — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

היו"ר ד' שילנסקי:
חברת הכנסת שולמית אלוני, יש לו מספיק עצות. אם יש לך עצה נוספת, תני אותה אחר כך.

יוסי שריר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

היו"ר ד' שילנסקי:
חבר הכנסת יוסי שריר, לחברת הכנסת אורה נמיר יש שאלה נוספת. היא מעוניינת שגם אתה תקשיב לשאלה הנוספת.

אורה נמיר (המערך):
אדוני סגן השר, באותה שכונה קיימים שני בתי-ספר — אחד לבנים ואחד לבנות, והמרחק ביניהם 100 מטרים. הבקשה הראשונה למעבר חצייה נוסף — היה מעבר חצייה אחד — עלתה לפני שנה וחצי ולא אושרה על-ידי מטה הבטיחות בקריית-מלאכי, שהוא הגוף המוסמך להחליט. הנימוק לאימתן האישור מטעם ועדת הבטיחות היה: המרחק בין בתי-הספר לבנים לבתי-הספר לבנות הוא 100 מטרים בלבד.

ד. הצעות לסדר-היום יום זכויות האדם

היו"ר ד' שילנסקי:

חברי הכנסת, אנו ניגשים עכשיו להצעות לסדר-היום מס' 24, 25, 32, 40, 41, 42, 43 ו-44. כידוע לכם, יש לי שני סגנים החל מיום שני. בהתאם לנוהג, היושבים-ראש של הישיבות מתחלפים בלי כל הערה, אבל מאחר שזו הפעם הראשונה שסגן יושב-ראש הכנסת, חבר הכנסת שבח וייס, מחליף אותי, אני מודיע על ההחלפה הזאת.

אני מזמין את סגן יושב-ראש הכנסת שבח וייס להחליף אותי, וברצוני לציין שמאוד שמחתי, באופן כללי ובאופן אישי, על בחירתו. חבר הכנסת שבח וייס ידוע כגישור ובעיקר בהגינותו, ואני בטוח שזו תהיה תרומה גדולה לעבודת הכנסת. אני מאחל לך הצלחה במילוי תפקידך.

היו"ר ש' וייס:

חברי הכנסת, אני מודה ליושב-ראש הכנסת על ברכתו. אני נרגש ואני מתאר לעצמי שכל אחד שעובר משם אל מצב של בין הפטיש לרדן עובר את החוויה הזאת. אני פונה אל עמיתי חברי הכנסת להעניק לי מאה שעות של חסד כדי להסתגל לתפקיד הזה.

חברי הכנסת, בימים אלה אנחנו מעלים למרכז הדיון הציבורי את הנושאים הקשורים בזכויות האדם. יום זכויות האדם מצוין בדרך-כלל ככנסת על-ידי חברי כנסת שמגלים רגישות קבועה לנושא הזה, ואכן כך נהג גם היום. אני מזמין את ראשונת הנואמים, חברת הכנסת שולמית אלוני.

שולמית אלוני (התנעה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש: רבותי חברי הכנסת, זה שנים רבות, שנה אחר שנה, אני עומדת מעל דוכן זה ומעל דוכנים אחרים, ומעלה את יום זכויות האדם וחוזרת ומבקשת ומצפה שמדינת ישראל, כפי שהתחייבה עם הקמתה, תאמץ את החוקה, ואין חוקה בלי חוק-יסוד זכויות האדם. כמשך שנים רבות עשיתי זאת מעל דוכן זה בתקווה גדולה, לעתים, הייתי אומרת, כמעט בפזיזות, משוכנעת שהנה הדבר מוכן אצלו, ואומנם מוכן אצלו לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. אבל הסתבר שצריך הרבה סבלנות, ואם לא אומר שיש לי היום תחושה של ייאוש, ודאי אומר שיש לי תחושה קשה מאוד של חרדה.

נראה כאילו אנו הולכים ומתרחקים מהרעיון, שהוא למעשה בסיסה של המחשבה הציונית כפי שהיא באה לכלל ביטוי בהכרזת העצמאות, ובסיסה של המחשבה היהודית כפי שהיא התגלתה במשך ארבעת אלפים שנות תרבות. אתם יודעים שבארבעת אלפים שנות תרבות אפשר למצוא הכול. אפשר למצוא את הרעיונות המכוערים ביותר, הפרימיטיביים ביותר, הגזעניים ביותר, שסבלנו מהם בבית הזה בשנים הקודמות — ונכחו לנו עוד נצורות כאן, בבית הזה. אבל בארבעת אלפים שנות תרבות אפשר למצוא גם את הנאורים והנעלים שברעיונות.

האמת היא, שכאשר אנו קוראים את ההכרזה לכל באי עולם, שנתקבלה באו"ם לפני 40 שנה, ונוסחה על-ידי המשפטן היהודי החכם רנה קסאן, במחשבה רבה, יחד עם הגברת אלינור רוזוולט — כאשר אנחנו קוראים את הדברים, איננו מאמינים שאין הם מעוגנים בתרבות החיים של מדינת ישראל כיום.

את ההכרזה הזאת, שנתקבלה לפני 40 שנה ולאחר מכן הפכה לאמנה, לא אשרנו אף שוועדה של משפטנים המליצה

והסבירה שאנחנו יכולים וחייבים לאשרה. שימו לב, ההכרזה פותחת בדברים שכל אחד מאתנו חייב לחרוט אותם על לוח לבו: "הואיל והכרה בכבוד הטבעי אשר לכל בני משפחת האדם ובזכויותיהם השוות והבלתי-נפקעות הוא יסוד החופש, הצדק והשלום בעולם; והואיל והזולזל בזכויות האדם ובזיון הבשילו מעשים פראיים שפגעו קשה במצפונה של האנושות ובבניין עולם" — ופגעו עוד יותר קשה בעמנו, ששילם על כך בשישה מיליוני אנשים, מהם מיליון וחצי ילדים, אף שיש אצלנו חוגים שרואים גם בעניין הזה צידוק הדין, ואוי ואבוי לנו — "הואיל והכרה חיוני הוא שזכויות האדם תהיינה מוגנות בכוח שלטונו של החוק, שלא יהא האדם אנוס כמפלט אחרון להשליך את יתבו על מרידה בעריצות ובדיכוי". מדובר באדם, בכל אדם, וכמורשת שלנו כל בני האדם הם בניו של אדם ראשון. הוא יצר אותו יחיד, כדי ללמדך כי כל בני האדם הם בניו של אדם הראשון. ללמדך שאיש לא יאמר: ייחסי גדול מייחוסך. ואילו בארץ הזאת אנחנו איננו מתייחסים לכל אדם כאל אדם, איש, אשה וילד, ואין זכויותיהם מעוגנות בחוק.

האמנה מכריזה: "כל בני אדם נולדו בני חורין ושווים בערכם ובזכויותיהם". מי עוד כמונו, כעם שקבע בתרבותו כי בצלם אלוהים ברא את האדם, "ותחסרהו רק מעט מאלוהים", כי אין לשעבד אדם ואין לשלול את זכויותיו, והכול שווים — מי עוד כמונו היה צריך לנהוג כך? אולם, בכל זאת, היסוד הזה של כיבוד האדם, כל אדם, כיבוד ערכו וזכויותיו, אינו מעוגן בחוקי ישראל ובמנהגי ישראל.

"כל אדם זכאי לזכויות ולחירויות שנקבעו בהכרזה זו ללא הפליה כלשהי מטעמי גזע, צבע, מין, לשון, דת, דעה פוליטית או דעה בבעיות אחרות". האומנם כך זה אצלנו? האומנם אין הפליה מטעמים של מוצא, מין, גזע ודת?

"לא יאסר אדם, לא ייעצר ולא יוגלה באופן שרירותי". זוהי משמעותו של שלטון החוק. "כל אדם זכאי, מתוך שוויון גמור עם זולתו, להשפט הוגן ופומבי של בית-דין בלתי תלוי, וללא משוא פנים". זו משמעותו של שלטון החוק, שהרי חוק יש גם אצל פינושה, גם אצל חומייני, גם בצפון-קוריאה וגם בדרום-אפריקה.

"הליכי משפט מתוקנים" — אילו הליכי משפט מתוקנים קיימים אצלנו, אם אני שומעת היום שעומדים להרוס את ביתו של איברהים אבר-מור? הוא איננו חשוד, אבל הוא נעלם, לא יודעים איפה הוא, וכדי למצוא אותו החליטו להרוס את ביתו. הוא לא חשוד. אין משפט פומבי. לא דובר אצלו. הוא לא נעצר. הוא אינו יהודי. והנה עומדים להרוס את ביתו. שלא לדבר על גירושים, על מעצרים ללא משפט ועל ענישה ללא הוכחות וללא משפט.

אינני קוראת את כל הסעיפים, אני רוצה רק להתייחס לקטע קצר. רבותי חברי הכנסת, "כל אדם זכאי לחירות המחשבה, המצפון והדת. חירות זו כוללת את הזכות להמיר את דתו או את אמונתו ולתת ביטוי לדתו או לאמונתו, לבדו או בציבור". "כל אדם זכאי לחירות הדעה והביטוי, לרבות החירות להחזיק בדעות ללא כל הפרעה ולבקש ידיעות ודעות, לקבלן ולמוסרן".

הנה צמחו לנו חינוך חדש ומחשבה חדשה בעם הזה, שבו אבי האומה אברהם אבינו כחר באלוהיו לא פחות משאלוהיו כחר בו, שהרי יכול היה לעבוד עץ ואבן, ומתוך חובת הציות

וכך עדים אנחנו כבר במקומות מסוימים לכך שהוציאו מבית-הספר את לימודי הארכיאולוגיה, הגיאוגרפיה והפיסיקה והכניסו דיני ציציית ודיני קורבנות.

אברהם רביץ (דגל התורה):

כמה מילדי ישראל לומדים את מקורות היהדות? למה את לא דואגת לכך? — — —

צ'רילי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
לא נכון, אין דבר כזה.

אברהם רביץ (דגל התורה):

צ'רילי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

יוסי שריר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
הילדים שלי לומדים — — —

אברהם רביץ (דגל התורה):

היו"ר ש' וייס:

חברי הכנסת, אני מבקש מכם שלא להביך אותי בישיבה הראשונה. חבר הכנסת רביץ, אתה, רשום כאן להצעה לסדר-היום, ותהיה לך הזדמנות יוצאת מן הכלל להתפלמס. אני גם משוכנע שתעשה כן.

משה רפאל גפני (דגל התורה):

היו"ר ש' וייס:

אני מבקש שלא להתייחס לעניין הזה. זה נושא חשוב. יש פה שמונה הצעות לסדר-היום.

יוסי שריר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

חבר הכנסת גפני, מה אתה מקשקש? מה אתה מכניס פתאום — — —

משה רפאל גפני (דגל התורה):

צ'רילי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

היו"ר ש' וייס:

חברי הכנסת, אני מבקש מאוד לשמור על הסדר כדי שנוכל לקיים את סדר-היום. אגב, ישיבה זו, על כל מורכבותה וסביכותה, אמורה גם לשאת, כמידה מסוימת, אופי חגיגי.

שולמית אלזני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

חבר הכנסת רביץ, בבתי-הספר הכלליים לומדים הרבה מאוד יהדות, לא את שלך. הפוך בה והפוך בה דכולה בה, יש פנים רבות למסורת ישראל ולתרבות ישראל, ואתה וחבריך, המלמדים אנשים להיות עדר, אינכם אדוניה של תרבות ישראל. אם היה מעמד הריסני, וייתכן שהיה, ומבחינה היסטורית-תרבותית הוא היה — אני הייתי שם, כי היו שש מאות ריבוא נשים וגברים, והסמיכה שלי לפרש את הדברים גדולה וטובה כמו שלך ושל רבניך, וכבר נאמר, שכל אחד הבין אותם לפי עומק שורשי נשמתו, ולא בשמים היא. וכדאי לזכור את דבריו של רבי יהושע, וגם את דבריו של רבי מאיר: אל תאחז בקליפה, ברימון יש הרבה, וילדינו לומדים זאת. תודה רבה.

לאביו יכול היה להמשיך לעבוד עץ ואבן. אבל אברהם התווכח עם אלוהיו על צדיק אחד בסדום. הוא קיבל אינפורמציה, הוא התווכח. היתה לו אינפורמציה, אבל הוא רצה חוק וצדק.

ישראל, אבי האומה, שרץ עם אל, ומשידע שהוא חזק דיו הלך מול עשיו, לא בכוח אלא בדורות ובתשורה. בשלום. מה אנחנו עושים היום? הכוח בא כמקום המוח והכוחות באה במקום הרעת. אנחנו הקמנו רשת גדולה של בתי-ספר חרדיים, הממומנים על-ידי המדינה. יש אומרים שהם אינם מקבלים שירותים די טובים, וצריך לבדוק אם זה נכון, כי כל ילדי ישראל זכאים לשירותים טובים. אבל כל ילדי ישראל זכאים גם לדעת. היהדות מעולם לא היתה דטרמיניסטית ולא חניכה עדר.

והנה, שימו לב, יש "יחד נאמן" ויש "יחד לילדים". ומה נאמר שם? "דעה רצינית בעניינים פוליטיים יש רק למועטים מאוד. רק לתלמידי חכמים, מלאי תורה. לנו, פשוטי העם, אין דעה. ברוך השם ניתנו לנו ממרום מורי הדור. לכשתגדלו, תלכו גם אחם כצאן אחרי הרועה הנאמן ותעשו ככל אשר יורוכם". כלומר, אין עוד צורך בדעה, אין עוד צורך במחקר. אפילו בשיטה הדטרמיניסטית, גם מי שאומר שהכול צפוי, אומר שהרשות נתונה. גם מי שמתאים ליראת שמים אומר שהכול בידי שמים, להוציא יראת שמים. גם בחברה דטרמיניסטית יש לו לאדם הזכות, החירות הגדולה לחקור את האמת.

אדיפוס המלך לא היה אשם בכך שרצח את אביו ולא היה אשם בכך ששכב עם אמו ולא היה אשם בכל האסון שבא עליו. כי הכול גזור היה. אבל היתה לו חירות אחת, והוא ניצל אותה: לחקור את האמת. החירות הזאת לדעת ולחקור את האמת, שבימים המודרניים קוראים לה חופש העיתונות והזכות לדעת וחופש האינפורמציה — היכן היא? אם כל אדם הוא בן-חורין וכל אדם נולד בצלם וכל אדם הוא כחוקת "ותחסרהו מעט מאלהים" ולכל אדם יש הרשות לדעת — מה קורה אצלנו היום, ולא רק בכניי-ברק, ששם שורפים עיתונים ואנחנו מקבלים זאת כדבר מובן מאליו, ובקרבך ישרפו ספרים וגם את זה נקבל כמוכר מאליו, וכבר שרפו ספרים וכבר אסרו. היו ספרי תנ"ך יחד עם הכרית החדשה והעלו אותם על מוקד, ומחר יעלו על המוקד ספרים אחרים. מה קורה ברשות השידור הממלכתית? מה ניסה לרמוז לנו ראש הממשלה? כיצד אנחנו נוהגים? האם החלטות אלוזיר לא תעננה לציבור בארץ אם הטלוויזיה לא תשדר? האם הרצח וההמכות וההתפרקות ופולחן הכוח במקום המוח יקבלו הכשר אם הציבור לא יידע על כך? האם אפשר לשמור דברים כאלה כסוד? האם בחברה מודרנית יש מקום להתניה בדרך של שטיפת מוח?

קרה לנו דבר חמור מאוד, ולכן אני רוצה להקדיש את הדברים. למעשה, אלמלא היתה זו ישיבת פתיחה חגיגית צריכים היינו לבדוק את עצמנו, כיצד איבדנו עכבות של כובשים ואנחנו מרשים לעצמנו מה שהשלטון הבריטי מעולם לא הרשה לעצמו ביחס לאותם חוקים ולאותם מצבים — כי חזק חייב שיהיו לו עכבות. אנחנו כבר חוקים כזאבים אבל אין לנו עכבות. כשם שליונים אין עכבות.

אבל אני רוצה להדגיש דבר אחד. מערכת הבחירות האחרונה הביאה למדינת ישראל טובים של בורות ותוסר-דעת הרוצה לגזור גזירה על חופש הביטוי ועל חופש המחקר ועל הדעת בכללה. באותה אמירה מתנשאת של חבר הכנסת פרץ, מנהיגה של תנועת ש"ס, שסיפר לנו כגאוה מתנשאת על אותה אשה ספרדיה — אשה אשכנזיה כלל לא קיימת — שנישקה ספר תורה והיא עולה מאה מונים על 50 פרופסורים, הוא פתח פתח העוזר לכל מי שרוצה היום להילחם נגד המחקר ונגד הדעת.

חברי הכנסת, ההצהרה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם נתקבלה באו"ם בדצמבר 1948 בעיצומה של מלחמת השחרור שלנו. אז הבינונו באורח יוצא מן הכלל את הקשר הבחלי ניתק בין זכויות של עם לחירותו לבין זכויות של היחיד לחירותו. אז הבינונו מצוין מה הקשר בין תקנות ההגנה לשעת-חירום, הרומסות גם חירות של עם, של ציבור לאומי, וגם את חירותו של היחיד. ההבנה הזאת נתבעת מאתנו כיום, גם כאשר השאלה הזאת איננה נוגעת לחירותו של העם שלנו, אלא לחירותו של עם שאנחנו שולטים בו.

השנה השאלה הזאת הוחרפה מאוד בגלל החרפת מאבקו של העם הפלשתיני בשטחים על זוהוּת הלאומית ועל ביטויו הלאומי. אין אפשרות, וצריך לומר זאת, אין אפשרות לפתור את בעיית זכויות האדם בשטחים פתרון כולל במצב של כיבוש, במצב של שלטון של עם אחד על עם אחר, אבל יש אפשרות, וזאת היא חובתנו, לצמצם ככל שניתן את הפגיעה בזכויות האדם, גם מטעמים אנושיים, אבל גם מתוך מחשבה מדינית על יחסי שני העמים.

חברי הכנסת, לא נרחיק עדות, ניטול אותה משולחנו מהיום כבוקר. מנסור נאג'י ועבר אבר-הדוד, שניהם ערכים מחא'יינס, נעצרו לפני יותר משבועיים ימים. כל הניסיונות של המשפחה, של האגודה לזכויות האדם, שלי עצמי, להשיג מידע היכן הם נמצאים עולים כהוהו. אני שואל: מה זה שייך לביטחון? מה זה שייך לביטחון שמשפחה תדע איפה הבן שלה נמצא? למה היינו? זו ארגנטינה?

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אסירה יושבת שבעה חודשים וחצי בבית-סוהר ועוד לא הגישו נגדה כתב אישום. זו מדינת חוק? אלה זכויות אזרח? היא ערבית — נכון, מובן מאליו. שבעה חודשים וחצי היא יושבת בבית-סוהר.

שרה דורון (הליכוד):
זו קריאת ביניים, זה לא נאום.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
אני חוזר ואומר, אני חרג מעבר לשיקולי הביטחון. על-פי כללי ההתנהגות המקובלים, נניח לרגע שיש יסוד מבוסס איתן להאשים את מנסור נאג'י ועבר אבר-הדוד. אבל הזכות האנושית האלמנטרית של האדם היא שלא ייעלם לפתע, שקרוביו או מי שמייצגים אותו ידעו היכן הוא נמצא. איך נגן על כך — לא בפני האו"ם, אפילו לא בפני הדנים. איך אני אגן על כך בפני הבן שלי, שחזר מהשירות בשטחים וצריך לצאת לשירות בשטחים? ואני אינני רוצה שהוא יהיה סרבן גיוס, אבל אני רוצה שישמור על צלם אנוש, וידע שהוא מייצג מדינה שיש לה ערכים.

חברי הכנסת, מצב הכיבוש משפיע על מצב זכויות האדם בתוך ישראל, והפגיעה החמורה הראשונה היא בזכות למידע. אזרחי ישראל אינם יודעים מה קורה. התקפה על התקשורת היא רקע והכנה לפגיעה בזכות היסוד הזאת.

שמענו את התקפת ראש הממשלה על התקשורת. אמר ראש הממשלה שאילו הייתה תקשורת בימי המכבים היא היתה מציגה את המכבים כאנשי ימין נבערים. איזו השמצה זולה. איזו השמצה זולה. שכחתם את עמדת התקשורת שלנו בזמן שבו התחושה הכללית בעם הייתה שאכן אנו במאבק צודק? איך עמדה התקשורת שלנו במלחמת ששת הימים? שכחתם ששכחתם איך עומדת התקשורת שלנו כאשר יש מבצע צבאי שיש לו היבטים לאומיים צודקים והומניים, כמו מבצע אנטבה?

היור"ר ש' וייס:

תודה רבה לחברת הכנסת שולמית אלוני. באותו נושא, הצעה לסדר-היום של חבר הכנסת יאיר צבן, ואחריו, באותו עניין — חבר הכנסת יאיר לוי.

חברי הכנסת, אודה לכם מאוד אם תקפידו על הזמנים: 10 דקות לכל בעל הצעה. כיוון שההיסטוריון כתב את תולדות ארצות-הברית ב-500 מלה, אני משוכנע שבמסגרת 10 דקות אפשר לטפל בסוגיה.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני היושב-ראש חבר הכנסת שבח וייס, אני מבין אותך בשבתך לראשונה על כס היושב-ראש כסגן יושב-ראש הכנסת, ואני שחולל לתורם מכוח ניסיוןך וידיעותיך לניהול ישיבות הכנסת. היות שפנייתנו לייצוג האופוזיציה בנשיאות הכנסת מושבות ריקם, אנו מצפים שאתה, ולא רק אתה, תשמש, עד לכוא יום טוב יותר, ולו פה חלקי לרצונם של חברי האופוזיציה בכית הזה.

היור"ר ש' וייס:

תודה רבה, וכך גם נעשה.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

חברי הכנסת, אין חוגגים בששון ובשמחה יום הולדת לאדם המתפתל בייסורים על מיטת חוליו, ובאותה מידה אין, לצערי, אפשרות לשוות שום אופי חגיגי לדין על מצב זכויות האדם במדינת ישראל ביום שבו מקובל לציין את התאריך של קבלת ההצהרה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם. זאת משום שבכל המעגלים שבהם מצוים אנו לבחון את מצבה של החברה הישראלית, את מצבה של מדינת ישראל, בהקשר הזה של זכויות האדם, במה שחלוי בנו, בעיקרם של דברים אנחנו נמצאים בנסיגה חמורה, ואין סיבה לציין בחגיגות נסיגה חמורה.

היטיב לבטא את זה לפני זמן מה השופט בדימוס עלי.

נתן, נשיא האגודה לזכויות האזרח, שאמר בפשטות, שמצב זכויות האדם במדינת ישראל נמצא בנסיגה ובעשר השנים האחרונות חלה בו הרעה, ואין הוא צופה שיפור במצב הזה בעתיד הנראה לעין.

לכן איננו יכולים להסתפק באמרות כלליות. אנחנו מחויבים כחשבון נפש מאוד ספציפי כישראלים, כיהודים, כבני-אדם. אנחנו צריכים לעשות את חשבון הנפש הזה גם במקום שיש לנו טענות כלפי וולחננו בתוך ישראלים, יהודים, בני-אדם; גם במקום שיש לנו טענות כלפי עצמנו ולולחננו יש טענות כלפינו.

אולי קרן האור היחידה בשנת 1988, החשובה לנו, קשורה במה שהולך ומתפתח בכרית-המועצות. תמיד ראינו את החיבור בין התביעה הציונית לתביעה ההומניסטית, בין הזכות של יהודי ברית-המועצות לממש את זהותם הלאומית כיהודים, ובין הזכות שלהם לממש את חירותם כבני-אדם. תמיד ראינו את החיבור הזה, ואנחנו שמחים שמתפתח שם תהליך המאפשר את החיבור הזה, וייצא מן הכוח אל הפועל הלכה למעשה. עדיין הרברים אינם מושלמים, רחוק מכך. אבל אין לדולל במה שהושג עד כה.

כלפי פנים, חברי הכנסת, שאלת המפתח בה"א הידיעה היא שאלת זכויות האדם בשטחים ולא נוכל לעקוף אותה. זאת השאלה המורדת את מנוחתם של רבים וטובים בתוכנו, זאת השאלה המוצתת כלפנו מכל עבר, מקרב הידידים הקרובים לנו ביותר, גם מקרב אלה שידדותם לנו, לישראל, עמדה במבחנים הקשים ביותר.

נגד אותו ציבור, שכל הזמן נדחק לקרן זווית כשכל "פשעו" הוא עניין קיום המצוות.

האדם נולד בצלם האלוקים, וכיצור שנולד בצלם האלוקים חייבים גם לאפשר לו לנהוג לפי דרכו של הקדוש-ברוך-הוא.

אנחנו רואים, שציבור גדול ורחב מופלה לרעה בנושא המשכנתאות, למשל. למה לא זעק יידיי חבר הכנסת צבן על כך שציבור מסוים מופלה לרעה בנושא של זכויות האזרח, בעניין המשכנתאות? ליהודי שומר מצוות קשה מאוד לתור ברחובות העיר מפני שיש בהם פרסומי תועבה. בכל פינה שבה אנחנו עוברים אפשר לראות פרסומי תועבה. למה לא נזעקם על זה, חברי הבית?

בכל הדברים הללו, וברבים אחרים, צריך לדרון בכובד ראש, ויש לאפשר לכל הציבור לנהל את חייו כפי שהוא רואה לנכון. לא ייתכן שיעקרו חלק מהציבור מתורתו "מאמונותיו"; לא ייתכן שבתי-ספר יימנעו מללמד את הילדים דברים, שבעצם קיבלנו אותם עם ייסוד האומה.

אדוני היושב-ראש, הייתי מבקש שחברי הבית ייתנו דגש גדול יותר ורחב יותר בזכויות האזרח ובזכויות האדם בכללותן, תודה רבה.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה לחבר הכנסת יאיר לוי על הופעתו הראשונה, דוגמה ומופת של תמצות. באותו נושא, הצעה לסדר-היום לחבר הכנסת תופיק זיאר, ואחריו — הצעה באותו נושא לחבר הכנסת מוחמד מיעארי.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הרשה לי, בתחילת דברי, לברך אותך, אדוני היושב-ראש, זו הישיבה הראשונה שאתה מנהל, אם אינני טועה.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

בהתאם לנהוג בכנסת, אני מברך גם את חבר הכנסת יאיר לוי, שהופיע כאן לפני. אני מקווה שהוא יצליח בעבודתו כחבר הכנסת — —

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

וידאג לזכויות האדם.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

— — על בסיס שיהיה לטובת העם ולטובת השלום הצודק באזורנו.

חברי הכנסת, האנושות מציית כימים אלה את יום השנה ה-40 להכרזה על-ידי האו"ם בדבר זכויות האדם, שאחריה באה אמנת ז'נבה משנת 1949. היה זה הישג גדול מאוד לאנושות, והוא בא אחרי מלחמת העולם השנייה, שהעולם טרם התנסה בדבר אכזרי ממנה נגד עמים ונגד האנושות בכללותה.

ממשלות ישראל נהגו כל הזמן בניגוד להכרזה ולאמנת ז'נבה, ובאופן מיוחד נהגו כך נגד העם הערבי הפלשתיני. זה מוכח על-ידי התפתחות הדיכוי של העם הערבי הפלשתיני כשטחים הכבושים מאז מלחמת 1967.

לפי דעתי, אין הפרה ורמיסה קשה יותר של זכויות

התקשורת שלנו, לרבות הממלכתית, יש לה צנוורה פנימית, יש לה עכבות פנימיות. היא לא צריכה כלל צנוורה חיצונית. מספרים מה שיוצעים בעל-פה ולא כותבים. אבל כאשר האמת אינה נעימה אזי התקשורת נקראת תקשורת עוינת.

אני אומר לראש הממשלה, מר שמיר, שאילו היתה לעם ישראל בתקופת עריכת התנ"ך הנהגה כפי שיש לו היום, לא היינו מוצאים בתנ"ך את פרשת כבשת הרש, לא היינו קוראים את דבריו של עמוס הנביא על פרות הבשן, לא היינו קוראים בספר ישעיהו: "איכה היתה לזונה קריה נאמנה, מלאתי משפט, צדק ילין בה ועתה מרצחים. כספך היה לסיגים, סבאך מהול במים, שריך סררים וחברי גנבים, כלו אהב שחד ורדף שלמנים, יתום לא ישפטו וריב אלמנה לא יבוא אליהם". לא היינו קוראים עם הנהגה כזאת את הדברים האלה. מקסימום היו אומרים: תשימו את זה בספרים החיצוניים, ואת ספר ירמיהו היו קוברים בחצר המטרה, מתחת למקום שבו יכלאו את ירמיהו.

מזל היה לנו שאבותינו, חוכמתם, אומץ-לבם ונאורותם היו, בחשבון הכולל, בממדי ענקים לעומת גמדותם הרוחנית של אלה שיצאו היום בהתקפה פרועה כזאת על התקשורת, כאילו בה האשם.

חברי הכנסת, אדוני היושב-ראש, היריעה ארוכה, ואנחנו מעלים כאן רק על קצה המזלג את הכאב שלנו ביום חשבון נפש זה על מצב זכויות האדם בישראל. ואין לנו אלא להושיע את עצמנו ואת זולתנו במערכה ציבורית בכנסת, בציבור ובעזרת בתי-המשפט, כדי להגן על זכויות האדם, אלה שנותרו כפי שנותרו, ולקדם את אלה הזקוקות לקידום לעתיד לבוא.

היו"ר ש' וייס:

תודה לחבר הכנסת יאיר צבן. באותו נושא, הצעה לסדר-היום לחבר הכנסת יאיר לוי. אחריו, באותו נושא, הצעה לסדר-היום לחבר הכנסת תופיק זיאר.

אני פונה ומבקש שוב להקפיד, עד כמה שאפשר, על הזמן, אף כי אני מגלה רגישות מסוימת בשל כובד הנושא.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, יורשה לי, בתחילת דברי, לברך את היושב-ראש על תפקידו החשוב והרם, וכן את חברי הכנסת, חרשים כישנים גם יחד.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

דובר פה רבות על נושא זכויות האזרח. זכויות האזרח לא נולדו היום ולא אחמול. אדוני היושב-ראש, זכויות האזרח ניתנו לבני אדם עם כריאת העולם על-ידי הקדוש-ברוך-הוא. בתורה הקדושה מוזכר הנושא של זכויות האזרח לכל אורך הדרך. חז"ל דרשו רבות בנושא הזה.

אנחנו עדים פה לדברים מזעזעים. חברי הבית משתמשים בדברי חז"ל בהיפוכם. חברי הבית רוצים לשמור על זכויות האזרח רק מהיבט מסוים ובצורה מסוימת. דיברו פה על נושא החינוך. למה אסור לילדים שומרי מצוות להתחנך בדרך אבותם? מה הסיבה למנוע זאת מהם? ילדים רוצים להתחנך וההורים רוצים לחנך את ילדיהם בדרך הזאת.

אנחנו רואים הסתה קשה מאוד, פרועה מאוד, בתקשורת — גם המדוברת, גם המשודרת, גם הנראית וגם הנכתבת —

רק תמול-שלוש שמענו את האלוף ברק, סגן הרמטכ"ל, שהודיע שמי שמדבר על חיסול האינתיפאדה איננו יודע מה הוא שח.

רבותי, יש אפשרות לצאת מהמצב הזה. הנה, החלטות המועצה הלאומית הפלשתינית באלג'יר נותנות את האפשרות הזאת, נותנות את ההזדמנות ההיסטורית לשלום ולהפסקת הכיבוש. הן מדברות על הצהרת העצמאות של המדינה הפלשתינית והכרה בהחלטות 242 ו-338, שפירושן הכרה בישראל והליכה לוועידה בין-לאומית.

זוהי התוכנית, זה הפתרון להתקוממות בשטחים הכבושים. זאת אומרת, היד של הפלשתינים מושטת לשלום, אבל ההנהגה הישראלית הרשמית ממשיכה לדחות את היד הזו המושטת לשלום, וממשיכה את הדיכוי ושפיכות הדמים בשטחים הכבושים.

אי-אפשר להמשיך לרמות את העם הישראלי בשקר המסורתי, שלפיו הפלשתינים רוצים בהשמדת מדינת ישראל ובהשמדת העם הישראלי. מה שמונע את השלום הוא מדיניות הכיבוש והסיפוחים הרשמית הישראלית. זה הפך את ישראל במשך 21 השנים שעברו למדינת הסירוב היחידה במזרח התיכון.

ומהי התוכנית של ממשלות ישראל? יותר שפיכות דמים, יותר דיכוי, יותר התנחלויות, יותר רמיסת זכויות האדם בשטחים הכבושים. הדבר נושא בחובו סכנות לעתיד, סכנות למלחמות חדשות, לעימותים ולהרפתקאות צבאיות.

כיום הזה, שהוא יום חשוב לכל האנושות, הדבר הטוב ביותר שכנסת ישראל יכולה לעשות הוא להושיט את ידה אל הפלשתינים ואל הנהגתם אש"ף: ללחוץ את היד הפלשתינית המושטת לשלום; ללכת לוועידה הבין-לאומית ולקבל את הפתרון היחיד, הצודק והאפשרי, הפתרון הנסמך על העיקרון: שני עמים — שתי מדינות. עלי-ידי כך אפשר להרוויח הן את ההווה והן את העתיד.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה. לפני שאנחנו ממשיכים, אעיר שתי הערות ברוח טובה גם לחברי הכנסת החדשים, ובעיקר לחברי הכנסת הוותיקים: בדוכן הנואמים יש שתי עמודות. מצד שמאל "זמן תס", מצד ימין "שתי דקות". אני מאוד מבקש מחברי כנסת שישמרו לב לכך. הדבר חוסך אחר כך הערות. אנחנו חייבים להקפיד על חיסכון בזמן, עם כל הגמישות. בזכותו של חבר הכנסת יאיר לוי, שתמצת את נאומו, אנחנו עדיין שומרים על הזמן, אבל לו הוא לא היה מאפשר לנו זאת, היינו כבר מזמן חורגים מהזמן הקצוב, ויש לנו סדר-יום ארוך מאוד היום.

ה. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

על שולחן הכנסת החלטות ועדת הכספים, המאשרות הוראות בצו תעריף המס והפטורים ומס קנייה על טובין (תיקונים מס' 35, 37, 38 ו-40).

היו"ר ש' וייס:

תודה לסגנית מזכיר הכנסת.

האדם ושל העמים מאשר כיבוש הנמשך 21 שנה והמנוגד לא רק להכרזה ולאמנה, אלא גם לכל הדוקומנטים הבין-לאומיים.

מחרתיים, 9 בדצמבר, יהיה יום התחלת השנה השנייה של האינתיפאדה, ההתקוממות הפלשתינית בשטחים הכבושים. קציר הדמים בשנת האינתיפאדה היה גדול. לפי הפרסומים האמיתיים יש יותר מ-375 הרוגים, ביניהם תינוקות, ילדים, אמהות, נשים וקנים.

בימים אלה פורסם הדין-וחשבון של אגודת אלחאת בירושלים המזרחית, והוא מדבר על מחיר הדמים ששילם העם הערבי הפלשתיני בשטחים הכבושים מאז תחילת האינתיפאדה ועד 24 בנובמבר שנה זו. לפי הדין-וחשבון הבדוק הזה ולפי הסטטיסטיקה הכדוקה, יותר מ-20,000 איש נפצעו, נוסף על אלה שנהרגו; יותר מ-18,000 נעצרו, ביניהם 3,000 — 4,000 כמעצר מינהלי, רובם לתקופה של שישה חודשים.

במשך השנה שעברה הוכרז על עוצר יותר מ-1,600 פעמים, וכ-400 מפעמים אלה היה זה עוצר לתקופות ארוכות, עד 40 יום. זה הגיע לשיא בימי הצהרת העצמאות הפלשתינית, באמצע החודש שעבר, כאשר שלטונות הכיבוש אסרו על העם הפלשתיני בשטחים הכבושים אפילו לחייך.

יש לציין את המצב הקשה השורר במחנות המעצר, ובאופן מיוחד את המצב באנסאר 3. כפי שידוע, רק לפני חודשיים ימים נהרגו שנים מהאסירים ביריות. לפני חודשים מספר ביקרתי במקום הזה, במחנה המעצר הזה, וראיתי את המצב שם, המנוגד לכל רגש אנושי.

אני רוצה לציין את ביקורם של שופטי בית-המשפט הגבוה לצדק, שאמרו בדברים קשים לאחר הביקור באנסאר 3. שביחת הרעב שהוכרזה לפני כמה ימים, ביום שישי כ-2 בדצמבר, איננה מקרית. אפילו הודעה על שביחת זו לא רצה צה"ל לפרסם. עצורים אלה, שמספרם מגיע לאלפים, הכריזו על שביחת רעב "עד שנמות או שיושגו דרישותינו הלגיטימיות".

מעל כמה מכובדת זו אנחנו זועקים: יש לסגור את בית-המעצר הזה, את מחנה הריכוז הזה. יש לשחרר את כל עצורי האינתיפאדה, ועד שהדבר יבוצע, יש להבטיח תנאי מעצר אנושיים. הגיע הדבר לכפיית עוצר של כמה ימים בשטחים הכבושים. נוסף על כך, עד ה-24 בנובמבר נהרסו יותר מ-145 בתים. על כך יש להוסיף עוד עשרות בתים שנאטמו.

עשרות גורשו ועשרות ממתינים לביצוע צווי הגירוש. הבעיה איננה רק בימי האינתיפאדה, לא רק בשנת האינתיפאדה. זהו הקו המאפיין את הכיבוש — רמיסת זכויות האזרח, רמיסת זכויות האדם של העם הערבי הפלשתיני במשך 21 שנות הכיבוש. אבל ההתקוממות והמאבק של העם הערבי הפלשתיני נמשכים, והאינתיפאדה תימשך.

היו"ר ש' וייס:

לפני שאנחנו עוברים לחבר הכנסת מיעארי באותו עניין, אני מבקש מסגנית מזכיר הכנסת למסור הודעה.

סגנית מזכיר הכנסת ש' כרם:

ברשות היושב-ראש הנני מתכבדת להודיע, כי הונחו היום

1. הצעות לסדר-היום יום זכויות האדם

היו"ר ש' וייס:

רשות הדיבור לחבר הכנסת מוחמד מיעארי, אני רואה שהוא איננו. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם רביץ, להעלות את הצעתו לסדר-היום בנושא: יום זכויות האדם. אחריו יעלה את הצעתו חבר הכנסת אברהם בורג.

אברהם רביץ (דגל התורה):

אדוני היושב-ראש, אני מכרז אותך על בחירתך לסגן יושב-ראש. יהי רצון שתנהל את הבית הזה בטוב טעם וכדעת.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה.

אברהם רביץ (דגל התורה):

כנסת נכבדה, אין יותר מתאים מלשאת את נאום הבכורה בנושא של זכויות האדם.

האדם, שהוא היצירה האנושית המופלאה ביותר, יציר כפיו של הקדוש-ברוך-הוא, היה מתחילת בריאתו נור הבריאה, שכן כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל האדם. ולפיכך, נברא האדם יחיד, כדי שתהיה לו אחריות כלפי העולם, וכידו וכמעשיו יוכל לתקן את העולם כולו או, חלילה, להיפך.

וברבות הימים רבו בני האדם ופרצופיהם נעשו שונים זה מזה, וכך נעשו גם דעותיהם — שונות זו מזו; ונעשו בני האדם קבוצות קבוצות מתחרות אלו באלו, פעמים לשם ממון, פעמים לשם כבוד ופעמים לשם תאוות הכוח והשלטון בעלמא. עד שהחלו בני האדם ללול זה בזה ולומר לעצמם אני ואפסי עוד, והתחילה לשלוט מידת הגאווה וההתנשאות בין יחידים ובין עמים. והתופעה הזאת לבשה צורה ופשטה צורה ברורות השונים, כאשר המשותף שבהם מלחמות, דיכוי, ניצול, השפלה, הפליה בין עם לעם ובין אדם לאדם.

יסוד הבעיה בעובדה כי אכן קיימים הבדלים בין בני אדם, הבדלים ברמות רוחניות שונות, בהכנה, בתפיסה, בכשרון, במעמד החברתי והכלכלי ובתפקידים ורוחניים וחברתיים.

אכל רבותי חברי הכנסת, תמיד שומה עלינו לחזור למקורנו ולזכור כי לעולם יהא אדם. ובתור שכזה עלינו לכבד ולקבל כל אדם ולתת לכל אחד הזדמנות שווה אף אם הוא שונה ממני ואולי מסכים לדעותיו או לאורח חייו או אפילו למעשיו. ורבותי, באותם דברים בסיסיים שבחברה שאנו חיים בה, כמו אוויר לנשימה, מים בברזים, חינוך לילדים ותרבות למבוגרים, לא חיתכן הפליה בין אדם לאדם, זכויות שוות לכולם, רבותי חברי הכנסת, לרבות הציבור החזרי. וזאת אף אם יש בקרבנו המתווכחים ויכוחים לגיטימיים על תפיסת עולם, על אורח חיים ועל קיומנו כעם, על יחסנו אל הציונות, ואף על השוני בהכנתנו ובתפיסתנו את הציונות ואת קיומה של המדינה וצורת קיומה.

לא ייתכן כי בחברה כשלנו יערערו על עצם קיומה של קבוצת אנשים בתור שכזו, ועל זכותה של קבוצת אנשים להתקיים ולהשפיע על חיי החברה כפי כוחה, וידברו בשפה צורמת מאוד על עצם קיומה של קבוצת אנשים, דיבורים בסגנון: חרדים עליך ישראל, ויפצו סממאות, הלקוחות מלקסיקונים צורמים, בפרהסיה ובאולם הכנסת, כמו: אני חילוני חרד. הרי זהו, כבר שכחתם, הכהניזם במיטבו.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אתה יכול להסביר?

אברהם רביץ (דגל התורה):
אני מסביר.

יכולים להיות לנו ויכוחים, אף שזה נאום בכורה — בינינו אנחנו כבר מכירים, הרי אין לי אצלך נאום בכורה.

היו"ר ש' וייס:

זה עדיין נאום בכורה.

אברהם רביץ (דגל התורה):

זה בסדר, אני מקווה להסביר. קבוצת אנשים השיגה כהליך דמוקרטי 13 או 18 חברי כנסת, מהיכן לקוחים הללו? מהיכן צמח הכוח הזה? הכוח הזה צמח מכיוון שנולדנו. מכיוון שגדלנו. אתה יודע למה אנחנו קיימים? מכיוון שאנחנו קיימים. לא ייתכן שתתעורר הסתה כזאת, לא על מה שנעשה או לא נעשה על-ידי קבוצת אנשים, אלא על עצם קיומנו כאזרחים, על עצם קיומנו כאנשים, כבני אדם. זוהי הסתה מהגרועות ביותר, זוהי אותה גוענות שחשבונו שבכנסת הזאת ניפטר ממנה.

רבותי חברי הכנסת, הגזענות לא יודעת צדדים, היא יכולה לפרוץ מימין ומשמאל, ולכן, רבותי חברי הכנסת, אני מקווה שבבית הזה כל חברי הכנסת, משני העמים, מכל רבדי החברה ומתפיסות עולם שונות, יכירו בערך היסודי ביותר: זכותנו להיות כפי שאנחנו, ולא ייתכן כי בגלל שאנו כפי שאנו יערערו על עצם הזכות האלמנטרית הבסיסית ביותר שלנו לשוויון בחינוך, בשיכון ובתחומים אחרים. לא נסכים להיות מופלים לרעה.

רבותי חברי הכנסת, אסיים בדברי רבי עקיבא במסכת אבות. חביב — חביב זו מלה יפה מאוד, מלה של חיבה — חביב אדם שנברא בצלם. צלם דמותו של האדם זהו אותו כוח המייחד את האדם על פני כל הברואים האחרים כולם וזהו כוח הבחירה שניתן לאדם, לבחור בין הטוב לרע. חביב אדם שנברא בצלם. חיבה יתרה נודעת לאדם שנברא בצלם, שנאמר: כי בצלם אלוקים ברא את האדם, והאדם — זה כל אדם. עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עליו.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה לחבר הכנסת רביץ. רשות הדיבור לחבר הכנסת אכרם בורג. חבר הכנסת אכרם בורג, מה אנחנו נאמר בעתיד: אברהם בורג או אכרם בורג? היה לנו ויכוח דומה לגבי השם דוד ודדי. אני מציע שנחליט עכשיו.

אברהם בורג (המערך):

אברהם, כך קראו לי בגיל שמונה ימים, ביום היכנסי בבריתו של אברהם אבינו.

היו"ר ש' וייס:

רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם בורג, בבקשה, ואחריו — לחברת הכנסת גאולה כהן, באותו נושא, הצעה לסדר-היום מס' 44.

אברהם בורג (המערך):

אדוני היושב-ראש, ראשית, מגלגלים זכות על-ידי זכאי. שתי זכויות נתגלגלו לידי: הראשונה — זו שאתה זכית כחבר וכעמית להיות יושב-ראש הישיבה וסגן יושב-ראש הכנסת, ובכך נתח לי את הזכות לפתוח את דברי בכנסת בנושא זה חשוב וכה עקרונות. והשנייה — ברכה ללוחץ הידיים באולם, לחבר הכנסת הרב אברהם רביץ, וכך כתוב לפני: הוטל עליך היום עניין הנופל בדרך כלל בחלקם של ותיקים — לברך את

זה המכתן של מדינת ישראל. בשכילי, כיהודי שומר מצוות, כאדם מאמין וכציוני, מדינת ישראל היא קרקע הניסויים של הישגי היהדות. כאן אני נבחן, האם היהדות שלי היא יהדות של מעשה או שמא היא יהדות של תיאוריה. לצערי, במציאות היום-יום אנחנו לא חמדי עומדים במכתן הזה. אנחנו רוצים להיות אור לגויים — חובה, מצווה, אמת, מקובלה, כל אחד על-פי אמונותיו, למה להיות אור לגויים. בואו נביט לעצמנו פנימה אל חוככי הלב ונבדוק מה קורה אצלנו. האם לא צריכה להיות בראש שאיפותינו השאיפה לעמוד בראש השומרים בעולם על זכויות האדם? האם איננו צריכים להיאבק נגד מקום הכבוד המפוקפק השמור לנו כרשימת העוולות של אמנסטיי-אינטרנשיונל? אז מה אם הם גויים? אז מה אם הם לא אוהבי ישראל? האם זה עושה את העוולות שלנו ליותר מוצדקים? נהפוך הוא — זה רק אתגר לתקן אותן תיקון יותר גדול ותיקון יותר נכון.

יש אצלנו דברים שאני יכול להגיד, שאולי הם מותרים על-פי חוק, אולי הם מותרים על-פי תקנה, אבל הם נכנסים, ללא ספק, לאותה אמירה מפורסמת על הפירוש בספר ויקרא, העושה אותם ל"נבלה ברשות התורה". אנחנו מגרשים, אנחנו עוצרים אנשים במעצרים מינהליים. אולי זה מותר, אבל זה לא מריח כל כך טוב. אנשים במעצר מינהלי פתאום, לפתע, בחטף הלילה, מאבדים את החירות האישית, את זכויותיהם האזרחיות, בלי שום יכולת להתגונן. תאמר, זה נשק בידי המדינה, כי המדינה צריכה להתגונן בפני אויביה? — אני אקבל את זה עד מדרגה מסוימת. אבל גם כנשק צריך לדעת להשתמש בוהירות, במינון נכון, לא יותר מדי, כי כל המוסף לפעמים הוא גורע. לא תמיד כל המרבה הרי הוא משובח.

התפקיד שלנו כאן, בבית הזה, ותפקידו של כל אחד בביתו הפוליטי והמפלגתי, הוא להנהיג את העם שלנו, להנהיג את הבוחרים, את אותן קבוצות-קבוצות ודעות-דעות, ציבורים-ציבורים, חומרים-חומרים של מגדל בבל הישראלי, שתוארו בדבריו של הרב רביץ. האם אנחנו ניתן למלחמת האכנים של האינתיפאדה, לתבערה של הבקבוקים, לסחוף אותנו ולדרדר אותנו אל הרמה המוסרית של הירודים שבאויבינו, או שמא נגיד: למרות היותם כאלה אנחנו לא נוקטים את הדרך הזו, אנחנו תמיד נשמור על טוהר הטהור, על טוהר המוסר, יותר מאשר הרעים שבאויבינו?

חובה שתצא מכאן, דווקא ביום זכויות האדם, קריאה לכל ישראלי הרוצה להתנהג כרעים שבאויבים, לגרש, להכות יותר, להרוג, לקצוץ כפיים: לא זו דרכנו. דרכנו היא דרך אחרת, שאם לא כן אבדה כל עליונותנו המוסרית, שאם לא כן צדק מלך כוזר שאמר: "כשתמצא ידכם תהרגו".

קודמי הזכירה, שספר בראשית הוא ספר תולדות האדם, הפרשה הראשונה. וכאן אולי המקום לתקן את חבר הכנסת יאיר לוי: האדם הראשון לא נולד כי אם נברא, ויש לכך משמעות מחשבתית גדולה. זה ספר תולדות האדם, אומר הרמב"ן, כי כל התורה כולה ספר תולדות האדם. וכאשר הוא מתגלגל בפירושו במדור התורה, הוא אומר: בספר דברים, "כי תצא למלחמה על אויבך, והיידוע במנהגי המחנות היוצאות למלחמה כי הישר בכני אדם, הטוב בכולם, המוסרי בכולם, בטבעו יחלש אכזריות וחימה כצאת מחנה על אויב", כשיצאים למלחמה, אפילו הטוב שבטובים הופך לאכזרי, לשטוף חימה וזעם. על כן הזהיר הכתוב: "ונשמרת מכל דבר רע".

יום זכויות האדם הוא יום ההישמרות שלנו מפני כל דבר רע, כי אנחנו נתונים במצב של מלחמה, ואותו איום-אזהרה

חבר הכנסת רביץ על נאומו הראשון. אתה נואם אחריו, וזה הנוהג. אם כן — ברכות! אני מקווה, ששיכתנו המשותפת תחת קורת משכן אחד היא עדות לחיננותה של המדינה כמדינה המקבצת דעות ואמונות ועושה אותן לשלם חברתי אחד. אם אהלה בברכתך ליושב-ראש, אני יכול לברך אותך כברכת ראשי-התיבות של חב"ד דווקא: שנוכה כולנו לחוכמה, לבניה ולדעת.

קריאה:

אצל הלובאביצ'ער יש ברכות — — —

אברהם בורג (המערך):
מה שיש, יש.

אברהם רביץ (דגל התורה):

— — —

אברהם בורג (המערך):

אדוני, הרי אני יודע על מה אני מדבר. אומרים שאסור לתפוס יהודי במלה, ובכל זאת.

יש לי איזו הרגשה, לאחר האוזני לדברי קודמי, גם לדברי היהודים וגם לדברי הערבים, גם לדברי הימניים וגם לדברי השמאליים, או השמאלנים, שאם כולם זועקים ומופלים לרעה בנושא זכויות האדם, סימן שהמצב מצוין. אילו, חלילה, רק צד אחד היה זועק, כבר הייתי מתחיל לדאוג, שיתכן שאין כלל מקום לריון. אבל בכל זאת.

יום זכויות האדם, שיחול בשבת הבאה, שבת פרשת מקץ, באופן מקרי — אני חושב שלא על-פי פרשת השבוע הם החליטו לקבוע את היום הזה — הוא יום עולמי, יום המצוין ברוב המדינות הדמוקרטיות בעולם. היום הזה צריך להיות מבחינתנו כעם, כחברה, כמדינה, כלאום, יום של תמורה "עצור", יום שאנחנו עוצרים בו לרגע את המהלך השוטף של החיים, מסתכלים סביב, בודקים את עוולותינו, מכים על חטא, מתקנים עוולות ומנסים להבטיח, על משקל "החרטה של העבר קבלה לעתיד", שביום זכויות האדם של השנה הבאה נוכל להגיד: השתפרנו, ולו במעט, עשינו תשובה — אם אני יכול לדבר ברוח הימים האלה.

יש ליום הזה משמעות נוספת, משמעות פריטקולרית מאוד, ישראלית מאוד. הקמנו מדינה, מדינה שהחזירה אחרי שנים רבות מאוד את העם אל משפחת האומות. פתאום חזרנו מן הפריפריה של המעגל האנושי אל מרכז העשייה העולמית — הפוליטית, הדיפלומטית והאחרת. שנים רבות היתה היצירה היהודית תיאוריה. אמרו לנו: תורתכם היא להלכה, אך איננה למעשה. הלכות שחיטה, הלכות נטילת ידיים, דיני נידה והפרשת חלה הם דינים שיש להם חשיבות עמוקה למקיים המצווה ולמאמין, אבל אין להם שום חשיבות לגבי עם, אין להם חשיבות לגבי קולקטיב פוליטי. ובכל זאת, ביום שחזרנו אל משפחת האומות אנחנו בעצם מעמידים למבחן 2,000, 3,000 או 4,000 שנים של הישגים תרבותיים ולאומיים, כאשר נזר וציץ כל ההישגים האלה הם הישגי הרוח והישגי המוסר.

כאשר אומר מלך כוזר לחבר בספרו של יהודה הלוי: "כשתמצא ידכם תהרגו", הוא אומר לו את זה בסרקזם, במעט חיץ. אבל הוא גם מטיל עלינו אתגר: האם כאשר תמצא ידנו להיות בשלטון מוחלט ושלם על חיינו, כשאנחנו הסוכרנים, אנחנו האוטונומיה של עצמנו — האם גם אז נקיים את הלכות המוסר ואת הדינים שעליהם הטפנו לאחרים: אל תעשו לנו כן כי זה שנוא עלינו?

במשמעות המוסרית, היהודית והאנושית של זכויות האדם. תורה רבה.

היו"ר ש' וייס:

תורה רבה לחבר הכנסת אברהם בורג. אכן, כבר שנים אחרות הכנסת, לפחות מאז שאני משרת בה, ביוזמה הנמרצת של כמה חברי הכנסת — חברות הכנסת — מקיימת דיון כזה.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אבל אתה לא אומר מה היחס של הכנסת והממשלה ליום הזה. הדיון הזה הופך להיות — — —

היו"ר ש' וייס:

החברים צריכים להגיד זאת בהצעות שלהם לסדר-היום.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
שר המשפטים אמר לך זאת.

היו"ר ש' וייס:

אני מקווה שהוא יענה גם לאתגר של קריאת הביניים שלך.

לפני שאני מזמין את חברת הכנסת גאולה כהן, שכבר הודעתי שהיא תעלה לדוכן — הודעה לסגנית מזכיר הכנסת.

ז. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

לקריאה ראשונה מטעם הממשלה — הצעת חוק עורכי-הדין (תיקון מס' 16), התשמ"ט — 1988. תורה.

היו"ר ש' וייס:

תורה רבה.

ח. הצעות לסדר היום

יום זכויות האדם

ממשיכה להציע, שייקבע גם יום של חובות האזרח. חשבתי שהפעם אקדיש את השיחה להיבט אחר, והוא — כיצד נוצלה בימינו זכות האזרח והפכה למתירנות פורצת גדרות. חירות האדם הפכה לשעבוד הגדול ביותר: שעבוד ליצרים, לתאוות, לחומר וכדומה.

כמו בכל שנה, גם השנה הזאת, אינני יכולה להרשות לעצמי את המותרות ההתייחס בצורה אקדמית, יסודית ומתודית יותר לנושא. אנחנו אנשים פוליטיים, ועלינו לראות את ההשלכות הפוליטיות של הדברים שלנו, אבל אפשר היה להתייחס לנושא גם כך.

ציפיתי לשמוע אופן התייחסות כזה מחבר הכנסת יאיר צבן, שכרך כלל עונה על ציפייה כזאת, אבל שוב הידרדר הדיון לדברים על הפגיעה בזכויות העם הפלשטיני ועל כל מה שכרוך בזה.

אינני יכולה שלא להעיר כמה הערות בנושא זה וגם בנושא שנגע בו עכשיו חבר הכנסת אברהם בורג.

אנחנו רואים שבזמן האחרון, ובמיוחד מאז סברה ושתילה, דורשים מאתנו כיהודים להיות מוסריים יותר מהמוסריים שבגויים, כי אנחנו הלוא יהודים. מאתנו נדרש יותר, אבל, בכל בהקשר אחר כאשר מדברים על עם סגולה או על "אתה בחרתנו" — זה לא. כאן יוצאים נגד כל המיסטיקה הזאת. זה לא רציונלי. זה כבר דבר חצי גזעני או לגמרי גזעני. אסור לדבר על "אתה בחרתנו" — — —

או לקח לדורות של הרמב"ן ז"ל תקף גם לגבינו. גם אותנו יכולה לשטוף העבירה של האכזריות של המלחמה.

ועוד עניין אחרון: הכנסת והמדינה הן ביתם של כל יהודי העולם, בכלל זה של אלה שלא זכו או אינם יכולים לזכות לעלות לארץ. כגון יהודי ארצות המצוקה. למען אחי ורעי, למען אחינו ורעינו. למען כל אותם יהודים הנתונים במצור מעבר למסך הברזל המתרוסס, במדינות המצוקה, במדינות ערב, בכל מקום שבו הם נרדפים — אנחנו חייבים לעמוד בראש המאמץ העולמי הוועק כנגד עוולות ודרכי זכויות האדם למען אחינו הנתונים בשביה. ולפני שאנחנו יוצאים לוועק החוצה על עוולות של אחרים, ברוסיה הסובייטית או בדרום אמריקה או במקום אחר, כואב נבדוק את עצמנו, נחפשה דרכנו ונחקרה. נתקן את כל מה שטעון תיקון במדינה שלנו, ואז נצא ונצעק עם זכות מלאה, ולא עם זכות סלקטיבית.

אדוני היושב-ראש, לדעתי מן הדין שכנסת זו תקבע מדי שנה יום קבוע לדיון בקשר או שלא בקשר ליום זכויות האדם העולמי, ותקיים דיון בכנסת בנושא זכויות האדם. מן הראוי, לדעתי, שהכנסת תמליץ למשרד החינוך והתרבות לקבוע יום, במקביל לאותו יום בכנסת, שבו תעסוק מערכת החינוך

סגנית מזכיר הכנסת ש' כרם:

ברשות היושב-ראש הנני מתכבדת להודיע כי הונחה היום על שולחן הכנסת:

היו"ר ש' וייס:

חברת הכנסת גאולה כהן — הצעה לסדר-היום אחרונה בנושא, בבקשה. אחר כך ישיב ויחייסם לדברים שר המשפטים.

גאולה כהן (התחיה):

אדוני היושב-ראש, קודם כול אני רוצה לברך את קודמי, שזה לו נאום הבכורה כאן. כאס של כן שמכרה בכנסת, אני יודעת מה זה לברך בן של אב שניהן בכנסת. אבות ואמהות יכולים להתברך בבנים שמסירותם לענייני ציבור היא אומנותם. כזה הוא אברהם בורג. האמת היא שכזה היה אברהם בורג עוד לפני שהתואר "חבר הכנסת" צורף לו. אני מאמינה שאכן הוא ימלא את שליחותו כרבקות וכאמונה, ואני מאחלת לו הצלחה.

אברהם בורג (המערך):

יש הכשר של הבר"ץ.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

חברת הכנסת גאולה כהן, אל תמתחי את האנלוגיה יותר מדי, כי יציעו לך להשלים אותה בחוליה החסרה.

גאולה כהן (התחיה):

הצעה אפשר לקבלה או לא לקבלה. יש הצעה שאפשר לסרב לה.

אדוני היושב-ראש, אני שמחה, כמובן, למסורת הזאת של יום זכויות האזרח. אני מברכת עליה וגם חרמתי לה בעבר, ואני מקווה שהכנסת כולה תתרום לה גם בעתיד, אבל הצעתי, ואני

שזורק עליך אכן באמצעות כדור בראש, כמו שאכן בראש היא רצח. אני נגד זה שחילל יתפוס משהו, יפשיט אותו ויתעלל בו וכדומה. זה — לא. אבל, כאשר לא עושים מה שצריך — ועושים פעמים רבות מה שלא צריך. אני נגד חריגים.

אני גם נגד זה ששבעה חודשים לא תדע משפחתו של עציר, אפילו הוא אויב, איפה הוא נמצא. אלה הם דברים קטנים. זאת היה צריך לעורר היום ועל כך צריך היה להשיב. בסדר, עשו זאת.

ומה, אדוני, חבר הכנסת יאיר צבן, בקשר לזכויות המתנחלים-המתיישב, שנשלח לשם בשם מלכות, בשם הממשלה, וחייב בסכנה? לבה של אם מתיישבת "מת" לא פעם אחת אלא שלוש פעמים ביום עד שהיא רואה את בנה או את בעלה בחזרה בבית. אני לא שמעתי אתכם מעולם לוחמים לזכויות האזרח הזה.

אשר לצנוורה — צדקת ואני נהניתי ממה שאמרת בקשר לדברי הקטרוג של נביאי ישראל על עם ישראל. קטרוג על עם ישראל — כן, סניגוריה על האויב — לא. זה מה שקורה, ידידי, חבר הכנסת יאיר צבן. הגבול שעוברים פה איננו גבול הקטרוג. נכון כל מה שקראת שאמרו הנביאים, אבל מעולם לא הגענו למצב כמו זה השורר היום שבו מפלגות ציוניות בבית הוה מלמדות סניגוריה על האויב. זאת נביאי ישראל לא היו עושים.

אני רוצה לסיים. כאשר דיברתי על זכויות המתנחל ועל זכויות המתיישב, ידידי צבן, הייתי רוצה לשמוע מפיך, כיוון שדיברת והתייחסת לזה.

היו"ר ש' וייס:

המשיב הוא שר המשפטים.

גאולה כהן (התחיה):

דגלי אש"ף מתנוססים ביהודה ובשומרון כאין מפריע. מתיישבים יהודים, אזרחים ומטיילים העוברים היום במכוניות שלהם ביהודה ובשומרון מתבקשים להוריד את הדגל המתנוסס על מכוניתם. ציון אחד לא שמעתי בבית הזה על פגיעה ואפליה. אבל זו לא אפליה, זה דבר נורא ואיום. דגלי אש"ף צריכים להיות טמונים וקבורים בתוך תוכה של האדמה. אני לא הייתי רוצה לחלל את האדמה בדגלי אש"ף.

תופיק זיארד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
את יודעת שזה הדגל הלאומי של העם הפלשטיני. זה שטח כבוש.

גאולה כהן (התחיה):

גם הנימוק של צה"ל ושל שלטונות הביטחון, שלפי החוק אסור להניף גם דגלי אש"ף — — —

תופיק זיארד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

נאציסטית. מה זה אומר, שהדגל הזה צריך להיות קבור באדמה?

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת זיארד, אתה השתתפת בדיון. הגבת, זהו.

גאולה כהן (התחיה):

זו השוואה שלא היתה עולה על הדעת לעולם, שיכול משהו כזה"ל להשוות ולומר: דגל אש"ף אסור שם, לכן אסור להניף שם גם את דגל ישראל. זה הנימוק שנתנו שלטונות הביטחון לאלה ששאלו אותם למה.

דבר אחרון — עניין החוליה שנתפסה היום ליד חיפה, של ערבים אזרחי מדינת ישראל. דיברנו על חובות, ולא רק על

אלי דיין (המערך):
בחרתנו לחובות.

גאולה כהן (התחיה):
בחרתנו לחובות. נכון.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אתה לא מכיר את ה — — — הזאת. עוד תכיר אותה.

היו"ר ש' וייס:
חברי הכנסת, יש פה דיון נוקב ולכל אחד יש הזדמנות להתבטא.

גאולה כהן (התחיה):
מה זה חשוב לחובות או לזכויות, אבל אותנו בחרו לחובות. בסדר, לחובות. רק אותנו.

אלי דיין (המערך):

גאולה כהן (התחיה):
סליחה. תעיר לי כשזה לעניין. מה זה חשוב עכשיו. הרי אני פתחתי בכך שדיברתי על חובות.

אלי דיין (המערך):

זה לא לעניין?

גאולה כהן (התחיה):

לא. מפני שאם רק אותנו בחרו לחובות — — —

אלי דיין (המערך):
חס-חלילה יכולים לחשוב שהיהדות היא יהדות מפלה. היהדות בחרתנו לחובות.

גאולה כהן (התחיה):

בסדר.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה — — —

גאולה כהן (התחיה):

נכון. רק אתכם ידעתי. על ה"אתכם" הזה אני מדברת.

היו"ר ש' וייס:

חברי הכנסת, אנחנו עדיין בהצעות לסדר-היום ולא בדיון פתוח.

גאולה כהן (התחיה):

חברי הכנסת, הרי פתחתי את דברי דווקא כמי שמאמינה שיש גם התחייבות מוסרית ויהודית, ואמרתי שצריך לקבוע יום לדין על חובות האזרח, חובות האדם שנכרא בצלם.

לא רציתי להדגיש את העניין של החובות והזכויות, אלא את העובדה שרק אותנו בחרו לחובות. אתכם ידעתי מכל העמים וכו'. אבל כשזה מגיע למוסר הנוגע לאזרח הערבי, אז מתעוררים כל היצרים של הייחוד המוסרי היהודי. אני בעד הייחוד הזה, אבל במוכן המלא שלו. אם נקבל את המוכן המלא שלו נראה גם כמה דברים הנוגעים לאזרח הגר בתוכנו. אתם מתייחסים לגר שגר בתוכנו כמו אל אזרח תמים, נייטרלי, ולא כמו אל אזרח שתובע תביעה לבוא כאן במקומנו, והרבה פעמים גם עושה מעשים לקדם את העניין הזה בדרך של חבלה.

לכן, אייאפשר לבוא ולדבר בצורה מופשטת כזאת על האדם מכאן ועל זכויות הפלשטינים מכאן. אני נגד כל חריג — דיברתי על כך פעמים רבות מעל הדוכן הזה — נגד התעללויות בכל אדם. כל אדם נכרא בצלם. לפעמים צריך להילחם במי

לרכוש ולקבל זכויות אלו. ההכדל הוא בגישה לשאלה, על מי החובה לשמור, לטפח ולהעניק זכויות אלה. יש רבים הסבורים, שזכויות האדם נקשרות רק עם השלטון. רק השלטון חייב בשמירה ובהענקת זכויות אלה. לא כן הדבר. החובה מוטלת על כלולו, על כל אדם ועל כל אזור. אם נשאר חובה ותפקיד זה רק לשלטון, זכויות אדם במלואן ובשלמותן לפי תפיסתנו הרחבה לא תוענקה ולא תתממשנה.

אדוני היושב-ראש, זכויות האדם והאזרח במדינת ישראל מעוגנות כיום במספר רב של חוקים ובפסיקתו הענפה של בית-המשפט העליון, והן טבועות עמוק במסורת המשפטית והלאומית. ולא עולה על דעתו של איש לפגוע או להתחשבש למחויבותה של מדינת ישראל בעניין זה, כפי שהיא מוצאת את ביטוייה בהכרזה על הקמת המדינה, הכרזה שקדמה להכרזת האו"ם על זכויות האדם.

בסעיף הראשון להכרזת ארגון האומות המאוחדות לכל באי עולם בדבר זכויות האדם נאמר: כל בני האדם נולדו בני-חורין ושווים בזכויותיהם ובכבודם. הצהרה זו, כרוב הזכויות הנזכרות באותה הכרזה, מקורה במסורת ישראל.

מחלוקת נפלה בין שני חכמי ישראל, בין מורה דגול לבין תלמידו המובהק, בין רבי עקיבא, שאמר: "ואהבת לרעך כמוך", זה הכלל הגדול שבחורה, לבין בן-עזאי, שאמר, כי הכלל הגדול בתורה הוא הפסוק "זה ספר תולדות אדם, ביום ברא אלהים אדם בדמות אלהים, עשה אתו, וזכר ונקבה בראם". רבי עקיבא מסתפק באהבת הקרוב אליך, בחבר, במשפחתך, בעמך. בן-עזאי סובר, כי כל אדם נברא בצלם אלוהים ועל כן כל בני האדם שווים.

בשחר תרבותו של עצמו נקבעה עובדת אחרותו של המין האנושי, ללא הבדל מין, גזע ושבת — כולנו צאצאיהם של אדם וחווה. זאת ועוד, בצלם אלוהים נברא האדם, כל אדם.

אדוני היושב-ראש, לא אחת אנו מחמירים עם עצמנו ומטיחים בנו ביקורת עצמית קשה על מקרים ויצא-דופן. אסור בשום פנים שמקרים בודדים יטשטשו את התמונה כולה. גם אם יש מצבים שבהם חיילים צעירים עושים דין לעצמם מול התגרות קשה ומשפילה, על כך הם נענשים קשות, ובצדק. יש אפלים רבים הנוהגים באיפוק רב ובמשמעת עצמית, לפי הסטנדרטים הצבאיים הנעלים ביותר. האם יש עוד צבא בעולם, אדוני היושב-ראש וחברי הבית, שחייליו הצעירים כך ינהגו מול התגריות והשפלות קשות, באיפוק ובמשמעת עצמית כה רבה? גם בבית הזה אנו שומעים לא אחת ביקורת על מקרים ויצא-דופן אלה. אני שואל אותם חברי כנסת, האם הם עצמם במקום חיילינו היו מסוגלים לריסון עצמי כה רב מול התגרות, סכנת חיים והשפלה? הדוגמה שאותם חברי כנסת נותנים באולם המוגן הזה בהתנהגות, בביטויים לא פרלמנטריים, אינה נותנת יסוד להניח שהם היו מסוגלים לעמוד באותם מצבים שחיילינו הצעירים עומדים בהם יום יום ושעה שעה. ועדיין טרייה בויכרונו התמונה שגרמה לזעזוע לכל בית בישראל, יום השבת הכנסת.

כאן המקום לציין, שחוקים בלבד, מוסדות לאכיפת החוק בלבד, אינם יכולים לבוא במקום הכרה פנימית ומשמעת פנימית באשר לצורך בכיבודו ובשמירתו של החוק. אזכיר שהקימותי מועצות ציבוריות שמטרתן לטפל באספקטים שונים של זכויות האזרח. המועצה הלאומית לקידום ערכי שלטון החוק והדמוקרטיה, בראשותו של השופט בדימוס משה עציוני, החלה בפעילות ענפה במוסדות החינוך, וגייסה לשירותה מאות פעילים מקרב עורכי-הדין והשופטים בארץ.

זכויות: על חובות של אזורי ישראל, לא חשוב מי הוא. אשר לאזורי ישראל שהפר אמונים למדינת ישראל — אדוני שר המשפטים, אני פונה אליך. אני מבקשת ממך שחפנה לשר הפנים. אנחנו הגשנו גם הצעת חוק בעניין הזה, שלפיה לא תהיה בידי שר הפנים הרשות לשלול את אזרחותו של אדם כזה. אלא היא תישלל אוטומטית. תישלל אזרחותו של כל אזורי ישראלי שנמצא אשם בעבירה ביטחונית, בחבלה ובהפרת אמונים למדינת ישראל. כי מה היא שמירת אמונים למדינת ישראל אם לא הגנה ושמירה על המדינה?

לכן אני מבקשת ממך היום. חבל שלא עשיתם את זה בזמן שדרשנו זאת, כאשר ערכים אזורי מדינת ישראל הציתו את היערות, וזו הייתה פעולת חבלה על פניה. אני דורשת ממך לפנות לשר הפנים, כי היום החוק מחייב רק את שר הפנים. רק הוא רשאי לשלול את אזרחותו של אזורי ישראל שהפר אמונים. זו לשון החוק. יש פה לא רק הפרת אמונים פסיבית, אלא הפרת אמונים אקטיבית. אני מבקשת ממך לתמוך בהצעת החוק של התחיה, שתחייב את הממשלה ואת כל הגורמים הנוגעים בדבר, החל במי שנתון בידי שיקול הדעת, לשלול את האזרחות מאזרחים כאלה. רבים רבים עדיין לא נתפסו, והם חיים במדינה הזאת.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה לחברת הכנסת גאולה כהן. שר המשפטים ישיב למציעי ההצעות לסדרהיום.

שר המשפטים א' שריד:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בפתח דברי הייתי מבקש, כמו אלה שקדמו לי, לברך אותך לבחירתך ולאחל לך הרבה הצלחה. הכנסת תחת שריבטך, כך אני מקווה, תדע דיונים שקטים, רגועים, נגממים יותר. אולי גם תשמש בדרך זו דוגמה ומופת לשאר הציבור.

אוסף משהו בנימה אישית. לפני זמן מה נשאלתי, במסגרת טור מסוים בעיתון, למי אני "מפרגן" ממפלגה יריבה, ובחרתי בן כאחת הדמויות שהכנסת יכולה להתברך ולהשתבח בהן. אני שב ומאחל לך הרבה הצלחה בתפקידך.

היו"ר ש' וייס:

אני מודה לך.

שר המשפטים א' שריד:

לנושא אחר, חברי הבית, כרשותך אדוני היושב-ראש וכרשות חברי הבית, הייתי רוצה לומר כאן שני משפטים לזכרו של חבר יקר, של ידיד יקר, של אדם שסימל את הטוב שבאדם, אדם שניתן היה לכנותו בתואר אדם, ידיד הטוב חבר הכנסת יגאל כהן. שטרים הספיק לתרום את תרומתו לכנסת השתיים-עשרה אבל תרומה גדולה לכנסות הקודמות שבהן היה חבר. אני משוכנע שכולנו, ללא הבדל סיעה או מפלגה, נחוש בהעדרו מאתנו. נשלח מכאן למשפחה את תנחומינו ואת משאלתנו, שיהיו חזקים בצערם וכבאכסם.

אדוני היושב-ראש, מדי שנה מעלים בעולם ובבית-הנבחרים הישראלי בנושא מרכזי לדיון את נושא זכויות האדם. הדין הוא לא מס שפחיתים בלבד לנושא הקרוב ללבו של כל אחד ואחד מאתנו, אלא יש בו כדי לקדם את הנושא. כך אני מאמין.

זכויות האדם חשובות לכל אדם בכל חברה. בכל משטר, בכל מדינה. הזכות לתבוע זכויות אלו מעוגנת בהכרזת האדם במזרח ובמערב. השאלה היא, האם החובה להעניק ולכבד זכויות אלה לגבי הזולת גם היא מעוגנת בהכרתנו. אין הכדל בין אדם לחברו בחברה כלשהי או במשטר כלשהו באשר לרצון

של הערכאה הגבוהה ביותר במדינה. עלינו להיות גאים בעובדה זו ולשמור על זכויות הפרט האלה גם נוכח התגרויות קשות ומצב ביטחוני חמור, ואין לתת יד לכל שינוי או שחיקה של עיקרון זה.

אנו מודעים לחירויות המוקנות לאדם בישראל: חירות ממעצר שאינו חוקי, חירות התנועה וחופש העיסוק, חופש הביטוי, חופש הדת וחופש ההתארגנות. רעיונות מופשטים ונשגבים אלה מקובלים על כולנו. אני חרד נוכח האדישות וההשלמה עם רמיסתן של זכויות כלליות לכאורה, אך חשובות ביותר לאיכות חיינו היומיומית, שהפרתן ממררת את חיינו — הטרדה, לכלוך ורעש, השמצה, לשון הרע, רכילות, עינוי דין, אלימות, תאונות דרכים, תאונות עבודה, בזוז ומנו היקר של האדם בהתרוצצות והמתנה אין-קץ בכל הסדרים הביורוקרטיים שאבד עליהם כל, שיטפון של פרסומי תועבה ופרסומים שליליים ובלתי מאוזנים הנוטלים מן האדם את התקווה ואת חירות החיים. כל אלה, אדוני היושבי-ראש, מוליכים להידרדרות חברתית ואזרחית, לקריסת שלטון החוק וללולזל בזכויות האדם, להשלטת הנורמות של כל דאלים גבר. החוק פג תוקפו, איש הישר בעיניו יעשה, והאנרכיה עלולה להשתלט על חיינו.

חברי הכנסת, שנאת חינוס מלווה את עם ישראל זה דורות רבים וגרמה לאסונות כבדים לעמנו. גם בעצם הימים האלה אנו רואים שנאת חינוס המשתוללת בקרבנו. האפשר לדבר, אדוני היושבי-ראש וחברי הבית, על זכויות האדם באווירה של שנאת אדם? כיצד ניתן לשמור על זכות הוולת כאשר יש שנאה כלפיו? לפני שזורעים שדה ומקורים שיצמיח יכול מנכשים כל עשב רע ושוטה, כל יבלית. כך לפני שנפעל להנהגת זכויות אדם במלוא משמעותן יש לפעול למען הדברת השנאה בתוכנו. רק אז נוכל לדבר על זכויות אדם. האדם בתוכנו חייב לתת דוגמה לכך בהתנהגותו. האם יהיה זה הרבה מדי לצפות שגם חברי הבית הזה ייתנו דוגמה אישית לכך?

בעצם הימים האלה, חברי הבית, חשש רב מקנן בלב רבים בתוך העם מכך שממשלה הנקראת ממשלה צרה תעמיק את השנאה בעם, את הפירוד והפילוג. יש הסבורים שזכויות אדם ניתן להבטיח טוב יותר תוך השגעתן על ממשלה רחבה. לא בהכרח. כל ממשלה צריכה להבטיח את זכויות האדם לכלל האוכלוסייה. אסור שיווצר מצב שבו העם היהודי יתחלק בין חרדים לבין חילונים. יש בתוכנו יהודים דתיים ושאינם כאלה, אך לא חילונים וחרדים. אני חרד ממה שהגדרה כזאת וחלוקה כזאת בין חרדים לחילונים, והעמקת חוסר הסובלנות והשנאה, יעשו לעם היושב בציון ומעבר לים. פה חייבת להיות התלכדות של כולנו לאהבת האדם, ולא — המחיר שנשלם כולנו יהיה יקר מאוד.

חברי הבית חייבים לשאת באחריות המוטלת עליהם כנבחרים. עלינו לסגל לעצמנו תרבות דיבור ותרבות דין, שתקין מהכנסת הוציאה על כל בית בישראל. עלינו לסגל לעצמנו נימוסים טובים, בין חברי הכנסת ובינינו לבין האזרחים. בראש ובראשונה מוטל עלינו ככנסת להוכיח כי חרף חילוקי הדעות וההשקפות בין יהודים דתיים ושאינם דתיים, בין יהודים לערבים, בין ימין לבין שמאל, שוררת בכנסת אווירה של שותפות גורל ושותפות באחריות לקיומה, לשלומה, לרווחתה ולשגשוגה של מדינת ישראל. עלינו, על כל חברי הכנסת, להתגבר על המפריד והמבדיל ולהתאחד ביצירת האווירה הראויה בבית הזה. הכבוד לזולת והכבוד לאדם מתחילים בבית.

עודדתי את פעילותה של המועצה לבתי-דין מינהליים, והקימתי את המועצה להגנת הפרטיות, המטפלת באורח שוטף באספקט חשוב זה של זכויות הפרט.

טרם זכינו לחקיקתו של חוק-ייסוד: זכויות האדם, חקיקה שהיתה והינה מטרה מוצהרת של כל ממשלות ישראל, וכולנו מקווים שהכנסת השתים-עשרה תוכל להתברך בחקיקה זו.

המגמה המוצהרת של משרד המשפטים ושל כל השרים שעמדו בראש המשרד מאז היווסדו היא להגיע לחקיקת חוקה בישראל ברוח החלטת הכנסת הראשונה, שקבעה כי החוקה תחוקק בדרך של חיבור פרקים פרקים של חוקי-ייסוד. עד כה חקיקה הכנסת תשעה חוקי-ייסוד. ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת האחרונה דנה ביסודיות בחוקי-ייסוד: זכויות האדם, אך לא השלימה את מעשה החקיקה. כאשר תשלים הכנסת את חקיקתו של חוקי-ייסוד: זכויות האדם — וכאמור אני מקווה שהכנסת השתים-עשרה כך תעשה — ואת חוקי-ייסוד: החקיקה, תהיה השעה כשרה לבחון את כינוסם של כל חוקי-היסוד למסמך אחד, לחוקה של מדינת ישראל.

אני מאמין כי ניתן יהיה להגיע להסכמה בכנסת גם לגבי חוקי-ייסוד אלה, אם נלך בדרך הפשרה ונימנע מניסוחים רדיקליים, אם נתעלה מעל חילוקי דעות אידיאולוגיים ונתרכז ברעיונות המשותפים לנו ובעקרונות המוסכמים על הכול. לא במקרה נותרו שני חוקי-ייסוד אלה אחרונים במלאכת החקיקה. חרף ניסיונות חוזרים ונשנים לא הצליחה הכנסת עד היום להתגבר על הגישות השונות של הסייעות בכנסת.

ככל שיימצא במהרה האיוון המתאים בנושא הביקורת השיפוטית על חוקי הכנסת שנחקקו עד עכשיו, ובדבר ההוראות המהותיות שייכללו בחוקי-ייסוד: זכויות האדם, יימצא ביתר מהירות הפתרון לסיום מלאכת החקיקה של חוקי-ייסוד: זכויות האדם. עלינו לזכור, חברי הבית, כי חוכת מציאת האיוון ההולם מוטלת על הכנסת ועליה בלבד. משרד המשפטים, כפי שכבר ציינתי לא אחת, נכון לסייע בגיבוש הנוסח המתאים של חוקי-היסוד. אין יסוד לטענה כאלו הממשלה עומדת מול הכנסת ומונעת או מעכבת את חקיקת חוקי-ייסוד: זכויות האדם.

חברי הבית, משרד המשפטים אמון ופועל לשמירה על זכויות האדם בפעילות היומיומית בתחום החקיקה, בתחום הייעוץ השוטף ובפעילותה של הפרקליטות. הפרקליטות היא זו המגינה בפני בית המשפט על המסגרת החוקית של פעילות הממשל ביחסו אל הפרט, בין בישראל ובין באזורי יהודה, שומרון וחבל-עזה. בית המשפט הגבוה לצדק, הבג"ץ, משמש מעוזו של האדם בהתמודדותו מול השלטון.

רבים הם המקרים שבהם משרד המשפטים כולם פגיעה אפשרית בזכויות האדם כטרם הגיע העניין לבית המשפט.

אדוני היושבי-ראש, ישראל נתונה כתנאים שאין להם אח ורע ואין להם דוגמה בשום מקום אחר בעולם מבחינת מצבה הביטחוני. עם זאת, אנו יכולים להצביע בגאווה על כך, שחרף מצב זה נוהגת שיטת המשפט שלנו על-פי סטנדרטים של משפט וצדק שאין להם דוגמה אף במדינות המערביות המתקונות שבעולם.

המערכת המשפטית בישראל אינה נרתעת מהפעלת החוק על תגיו ופרטיו, אף באילוצים הביטחוניים הקשים ביותר שבהם היא נתונה. הרבר מתבטא במלואו בנגישות לבג"ץ הניתנת לחושבי השטחים הנחונים לשלטוננו של צה"ל, דבר שאין לו אח ורע בארצות אחרות. כל תושב בשטחים רשאי להביא את עצמו תיכף לפני מוסדות הממשלה לבקרה שיפוטית

היו"ר ש' וייס:

יש כאן בעיה, כי הוועדה עוד לא קיימת.

דן תיכון (הליכוד):

אתה יכול להעביר אך ורק לוועדת הכספים או לקיים דיון במליאה.

היו"ר ש' וייס:

יש כאן בעיה ולכן אני רוצה להציע פתרון זה, שלפיו ננהג: מכיוון שהנושא שנוי במחלוקת, מכיוון שאין לנו תקדים של התמשכות כה ארוכה של כנסת מתחילה ושל מחסור ממושך בוועדות, אעלה את העניין הזה לדיון בנשיאות המצומצמת, שתתרחב בוודאי בבוא היום. בשלב זה נקיים הצבעה כשאלה, אם אתם מסכימים להעביר את הנושא לוועדת החוקה, חוק ומשפט. אם בנשיאות יסתבר לנו שהעניין הזה מפקפק מבחינה פרוצדורלית, נביא את הדבר בפני מליאת הכנסת ונביא הצעה אחרת.

אם כן, חברת הכנסת שולמית אלוני, האם את מסכימה?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום): כן.

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת יאיר צבן?

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת): מסכים.

היו"ר ש' וייס:

אני מקווה שהוא מסכים שאתה תסכים בשמו.

היו"ר ש' וייס:

יאיר לוי?

אריה גמליאל (התאחדות הספרדים שומרי תורה): מסכים.

היו"ר ש' וייס:

כן, לפי התקדים של חברי הכנסת צבן-אורון, אני מקבל גם את ההסכמה של חבר הכנסת גמליאל.

חבר הכנסת תופיק זיאר?

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון): מסכים.

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת מיעארי? הוא לא יכול להסכים, כי הוא לא היה כשהיה תורו.

חבר הכנסת רביץ?

משה רפאל גפני (דגל התורה): מסכים.

היו"ר ש' וייס:

טוב, יש לנו כאן שיטה חדשה של ממלאי-מקום.

חבר הכנסת אברהם בורג? חבר הכנסת עמיר פרץ, אני מציע שתאמץ את הנוסחה הזאת ותסכים בשמו, אם לא — אני אסכים בשמו.

עמיר פרץ (המערך): מסכים.

היו"ר ש' וייס:

חברת הכנסת גאולה כהן?

אדוני היושב-ראש, רציתי להציע את המלצתי להחיל את דין הרציפות על חוק-יסוד: זכויות האדם, ככנסת ה-12, אבל התברר לי שחוקית אין אפשרות לכך. החוק אינו מאפשר זאת. לכן אני רוצה להציע לחברי הבית ולמציעי ההצעות —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

הממשלה יכולה להחיל, או ועדת החוקה, חוק ומשפט. אתה יכול להמליץ, כשר המשפטים, בפני ועדת השרים.

שר המשפטים א' שריר:

הנושא נבדק, ומשפטית אין אפשרות. זו גם דעתם של היועצים המשפטיים.

היו"ר ש' וייס:

אין אפשרות, אדוני השר — — —

שר המשפטים א' שריר:

אין אפשרות שאני אמליץ עכשיו.

היו"ר ש' וייס:

עכשיו אין אפשרות.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום): לא עכשיו.

שר המשפטים א' שריר:

אין אפשרות כזאת.

היו"ר ש' וייס:

נברר.

שר המשפטים א' שריר:

אני רוצה להציע לכם, למציעי ההצעות, שהדיון יועבר לוועדת החוקה, חוק ומשפט, הפרוטוקול יועבר לוועדת החוקה, חוק ומשפט, ויוכל לשמש כסיס לדיון הוועדה בחוק-יסוד: זכויות האדם.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה.

גאולה כהן (התחיה):

אדוני השר, לא עניית על בקשתי, שאתה תפנה לשר הפנים כדי שישתמש בסמכותו וישלול אזרחות מאותם אזרחי ישראל שהפרו אמונים.

שר המשפטים א' שריר:

רשמתי לפני את בקשתך.

היו"ר ש' וייס:

חברי הכנסת, הפרוצדורה ידועה. אני מבקש לשאול עכשיו כל אחד מבעלי ההצעות אם הוא מסכים להעביר את הנושא לוועדת החוקה, חוק ומשפט — הוועדה טרם קמה, אבל אנחנו מקווים שהיא קום תקום.

חברת הכנסת שולמית אלוני, האם את מסכימה שהצעתך תעבור לוועדת החוקה, חוק ומשפט?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום): כן.

היו"ר ש' וייס:

דרך אגב, ההסכמה הקולקטיבית של שמונת חברי הכנסת — — —

קריאה:

— — —

גאולה כהן (התחיה):
מסכימה.

היו"ר ש' וייס:

אם כן, הנושא עובר לוועדה שטרם קמה.

עכשיו אנחנו מבקשים לערוך הצבעה מי בעד העברת הנושא לוועדת החוקה, חוק ומשפט ומי נגד.

הצבעה

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

ט. הצעות לסדר-היום התרחבות האבטלה

היו"ר ש' וייס:

אנחנו עוברים לנושא הבא. חברי הכנסת, לפנינו שבע הצעות לסדר-היום מס' 9, 12, 15, 30, 34, 35 ו-42 בנושא: התרחבות האבטלה. רשות הדיבור לחבר הכנסת וילנר, ואחריו — לחבר הכנסת חיים אורון.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, הרשה לי גם כן לכרך אותך על היבחרך לסגן יושב-ראש הכנסת. אני מקווה ובטוח שתגלה פתיחות, ושהכנסת תרוויח מזה.

היו"ר ש' וייס:
תודה רבה.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הנושא הזה הוא, לדעתי, הנושא הראשון בחשיבותו היום בחברה הישראלית. אני לא אתווכח עם הסטטיסטיקות השונות, אבל מספר דורשי העבודה, לפי הנתון האחרון שיש לי, באוקטובר 1988 גדל ב-26% לעומת ספטמבר, בחודש אחד, וב-59% לעומת הממוצע ב-1987, והסתכם ב-60,000 דורשי עבודה. דורשי עבודה, לא מובטלים, כי נוסף על דורשי העבודה יש מובטלים רבים, שאינם נרשמים מסיבות שונות, ומחפשים עבודה בדרכים אחרות. אם מוסיפים את אלה הרי יש להעריך, לפי פרסומים שונים, שכרגע מספר מחוסרי העבודה הרשומים והלא-רשומים מגיע לפחות ל-115,000, שהם 7.5% מכוח העבודה האזרחי, המוערך ב-1.5 מיליון איש.

אתמול ידעו אנחנו קוראים בעיתונים: בחודש הבא, בעוד חודשיים, יפוטרו 12,000 פועלים מהמסחר והשירותים, "מכור". אני רוצה להדגיש, לעומת אותם שאומרים שרק המפעלים של ההסתדרות מצויים בקשיים וכמצב של פשיטת רגל: האמת אינה כזאת. הבעיה נוגעת למשק כולו. לפי ההערכה, יש עכשיו למעלה מ-3,000 מפעלים שנסגרו או נמצאים בקשיים ועלולים להיסגר, או חלק ניכר מהעובדים שלהם יפוטרו.

מבחנית אחוז המפוטרים, האבטלה רבה יותר אצל הנשים. הבעיה חריפה במיוחד בעיירות הפיתוח. הן נפגעו במיוחד.

דן תיכון (הליכוד):

יש ערי פיתוח, אין עיירות.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני מגדיר כפי שאני מבין.

היו"ר ש' וייס:

הנושא מועבר לוועדה שאיננה קיימת.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אבל בהסכמה מלאה.

היו"ר ש' וייס:

כן, בהסכמה מלאה. זה עובר לוועדת החוקה, חוק ומשפט, כאמור, כהנחה שהיא תקום, או בהתניה שאנחנו נביא בפניכם הצעה אחרת.

דן תיכון (הליכוד):

תאמין לי שאני יודע.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני מבדיל בין ערים לעיירות.

דן תיכון (הליכוד):

אין עיירות. עיירות יש בפלוגיה.

היו"ר ש' וייס:

הוויכוח, אגב, הוא מעניין. באר-שבע' היא ודאי עיר.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

יש ערים מסוימות שהן ערי פיתוח, אבל בדרך-כלל אלה עיירות פיתוח.

דן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

לאט לאט הן יהפכו לעיירות.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

60% מהמובטלים בעיירות הפיתוח הם מובטלים יותר משנה ואינם זכאים, אם כן, לתשלום דמי אבטלה. בעיירות הפיתוח וגם באר-שבע חיים 26% מהמספר הכללי של המובטלים בארץ, והתושבים במקומות האלה הם רק 9% מהאוכלוסייה בישראל. זה לא במקרה. המפעלים שהוקמו שם, אם הוקמו, הם בעיקר בענף הטקסטיל ודומיו, וזה ענף שהתמוטט כמעט כולו.

עובדיה עלי (הליכוד):

מתי ביקרת לאחרונה במקומות האלה?

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

בעיירות האלה מתקיימות הפגנות ושבתות. ב-14 בנובמבר היתה בדימונה השבתה כללית, והזעקה היתה: לחם, עבודה, או: כסף לשכונות ולא להתנחלויות. אני הייתי מוסיף על זה: לחם, עבודה ושלוש, ואסביר לאחר מכן את הקשר.

הדור הצעיר נמצא במצב מיוחד של חוסר אפשרות להשיג עבודה. כך גם לגבי אקדמאים. אין גם פרספקטיבה לעתיד לפי המדיניות הקיימת. זוהי אחת הסיבות להתרחבות הפשיעה.

מצב חמור אולי עוד יותר שורר בקרב האוכלוסייה הערבית. העובדים הערבים מופלים כעובדים, כפועלים, אבל גם כערכים. נוסף על זה יש גזענות מהסוג של כהנא ואחרים, הרוצים להסביר את האבטלה בקרב העובדים היהודים בכך שמועסקים עובדים ערבים. זוהי גזענות. זכותו של כל אדם

אפשר היה להציל את "אתא" כשעתה. עכשיו דורשים עוד 500 מיליון שקל, כדי להמשיך במאבק האכזרי נגד העם הפלשתיני בשטחים הכבושים.

יש פה גם עניין מעמדי. חלק מהפיתורים באים מתוך רצונם של המעבידים ושל בעלי ההון הגדול להגיע לרווחים מקסימליים. לכן, במקרים רבים הם מעדיפים יבוא על פני ייצור מקומי, כי זה נותן להם יותר רווחים. יש גם בעיה של העדפת הבנקים על פני התעשייה והחקלאות, ששתיהן נמצאות במשבר. נוספת על זה הריבית הרצחנית, ועכשיו ייתוסף דבר חדש: ההסכם של מדינת ישראל עם השוק האירופי המשותף. כאשר נתקבל בשעתו החוק הזה בכנסת, אנחנו הצבענו נגדו בשם האינטרסים של המשק הלאומי. אמרנו: המשק הישראלי לא יוכל להתחרות עם המשק של מערב אירופה, ואומנם ביטול המכסים יתחיל כבר כ-1 בינואר.

אם תשתנה המדיניות ויהיה שלום, יהיה לנו שוק טבעי בארצות הערביות, שוק גדול מאוד לעומת הוצאות צבאיות קטנות.

אלה הם הפתרונות. גם מבחינה פוליטית וגם מבחינה מעמדית. אלה הם הפתרונות שיעשו את ישראל חזקה יותר מבחינה כלכלית ועצמאית יותר.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה לחבר הכנסת מאיר וילנר. חברי הכנסת, יש לנו כאן בעיה קטנה — חברי הכנסת הוותיקים מאריכים בנאוניהם ונותנים בכך דוגמה לא כל כך טובה לחברי הכנסת החדשים. עלי לומר, כי לא מצאתי בתקנון כל הוראה שלפיה הוותק מקנה זכויות יתר בקשר לניצול הזמן. אני אודה לכם מאוד אם תשמרו על אקונומיה של הזמן. יש לנו סדר-יום ארוך מאוד.

רשות הדיבור לחבר הכנסת חיים אורון, ואחריו — לחבר הכנסת עמיר פרץ.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אני רוצה לצרף את ברכותי ליושב-ראש, סגן יושב-ראש הכנסת חבר הכנסת שבח וייס. אני בטוח, שהוא ימצא את הדרך, במציאות קשה ומורכבת מאוד, לחזק ולהאדיר את מעמדה של הכנסת בעיני עצמה ובעיני הציבור כולו.

היו"ר ש' וייס:

תודה רבה.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אנו מבקשים להעמיד על סדר-היום של הכנסת נושא, שעד לפני שבועות מספר, אולי בגלל מערכת הבחירות ואולי מסיבות אחרות, היה עדיין ויכוח אם הוא בכלל נושא. אני חושב, שבשלב ההתפתחות מההישגים ומה"הצלחות הלא-רגילות" של התוכנית הכלכלית החדשה ושל המדיניות הכלכלית, שלב שנדמה לי שכולנו נתונים בו, כאשר אנחנו קוראים יותר ויותר את התוצאות של שנת 1988 — נושא האבטלה הוא אולי הביטוי המרוכז ביותר והכולל ביותר של שורת התפתחויות במשק, שבלי ספק האבטלה היא תוצאה שלהן, היא ביטוי שלהן, והיא גם גורם להתפתחויות נוספות.

אין לי עניין לחזור על הנתונים, שחבר הכנסת וילנר כבר מנה בעיקרם. אשר לנתונים, אני רוצה רק להוסיף שני היבטים. האבטלה מקיפה את כל חלקי הארץ. היא אינה ממוקדת בערי הפיתוח, או בערי הפיתוח בלבד. היא קיימת בחיפה, בבאר-שבע, בירושלים. היא מרוכזת יותר בערי

במדינת ישראל לעבודה צריכה להיות זכות שווה. האינטרס של העובדים היהודים צריך להיות גם במאבק יחד עם העובדים הערבים נגד האבטלה ונגד האחראים לה.

בנצרת, למשל, וכן בכפרי הסביבה הקרובה, יש 3,000 מובטלים לפחות. שהם 23% מכוח העבודה. 42% מהאקדמאים הערבים מובטלים.

ועתה לפתרונות. אפשר להביא עובדות נוספות כהנה וכהנה, אפשר גם למנות את כל המקומות שבהם שוררת אבטלה, אבל הזמן העומד לרשותי אינו מרשה זאת. ובכן, מה הפתרונות שמציעים לנו? הורעלה עכשיו הצעה מזועזעת, להוריד את שכר העבודה, בטענה שאז תהיה רווחיות גדולה יותר, ולא יהיה צורך לפטר. זוהי רמגוגיה וולה של אלה המנצלים את העובדים. אם כבר להקטין, צריך לעשות זאת לגבי הרווחים ולא לגבי שכר העבודה — ואני עוד אומר ממי להוריד.

הפרופסור מיכאל ברונו, נגיד בנק ישראל, הופיע בפומבי ודרש לבטל את חוק שכר מינימום, שבמאמצים גדולים כל כך העברנו אותו בכנסת הקודמת. ואגב, אין הרחבה של החוק הזה כפי שצריכה היתה להיות לגביו, כמו גם לגבי חוקים דומים. יש לציין, שבענף הטקסטיל, גם לפי חוק שכר מינימום, אין הדבר נעשה אוטומטית, אלא צריך להגיע ל-30% פרמיה כדי לקבל את שכר המינימום. והנגיד גם מציע לבטל או להקטין באופן דרסטי את הסובסידיות למצרכי המזון החיוניים.

והנה מועלות עוד הצעות, עוד "פתרונות" שטניים: להקטין את דמי האבטלה. והרי דמי האבטלה דומים להכנסת רעב, כמו שכר מינימום. אם בביאים בחשבון את הפרסום האחרון בדבר מספרם של תושבי ישראל החיים מתחת לסף העוני, הרי זה צריך לעזוע כל מי שיש בקרבם רגש אנושי.

עובדיה עלי (הליכוד):

מה המצב ברוסיה?

צ'רילי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

תפסיק, עובדיה, תפסיק, כשיש ילדים רעבים בארץ אתה שואל אותו מה המצב ברוסיה? זו רמגוגיה שלכם. זו התשובה שלכם למצב ולפתרונות המוצעים לגבי הקטנת דמי האבטלה?

היו"ר ש' וייס:

חבר הכנסת עובדיה עלי, אני חושב ששאלת וקיבלת תשובה. חבר הכנסת צ'רילי ביטון, אני מבקש.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

ובכלל, הרי לא הממשלה משלמת את דמי האבטלה אלא המוסד לביטוח לאומי, והממשלה לא מחזירה לו את הכספים האלה. חלק חשוב מזה משלמים העובדים עצמם. לכן, מה כל הרמגוגיה הזאת? מה הקשר בין זה לבין תקציב המדינה?

יש עוד הצעות: למשל, הגדלת המרחק מ-40 ק"מ ל-60 ק"מ. יש גם התקפה על תוספת היותק. כל אלה אינם פתרונות.

מה הם הפתרונות האמיתיים? הרי המובטלים אינם רוצים דמי אבטלה, הם רוצים עבודה, ולא רק בגלל ההכנסה הכספית, אלא גם בשביל הכבוד האנושי וההרגשה הטובה שלהם ושל משפחותיהם. מי אומר שדמי האבטלה הם מטרה? הם מובטלים בליט ברירה.

לדעתנו, צריך לשנות את המדיניות היסודית, את המדיניות הקיימת, שבמסגרתה מוצא עיקר תקציב המדינה למטרות צבאיות, להמשך הכיבוש, להתנחלויות. הרי בסכום קטן מאוד

מסוימת בהוצאות השכר; והאפקט של גידול בהוצאות המימון מבחינת מצבם של מפעלים רבים מאוד הוא הרבה יותר גדול מאשר עליות שכר כאלה או אחרות. ברובן מוצדקות — ייתכן שלעתים הן אינן מוצדקות — שהיו במשק. האחריות הישירה על מה שקורה סביב נושא הריבית, סביב נושא הוצאות המימון במשק, מוטלת על הממשלה, על בנק ישראל ועל הקשר ביניהם, ואין לנו אם בנושא האבטלה יתרחש מה שקורה בנושא הריבית, שהאחריות תוסב מחלק זה של הקריה לחלק אחר של הקריה.

נושא האבטלה אינו, בכל הכבוד, נושא לטיפול של ועדת מנכ"לים. נושא האבטלה חייב להיות אחד ההיבטים בשינוי המדיניות הכלכלית שממשלת האחדות הלאומית נוקטת, ויש סכנה גדולה מאוד, על-פי מה שמתבשל ומבשיל ממש בשעות אלה, שהוא תמשך לנקוט אותה במשך קדנציה נוספת. המשא-ומתן הקואליציוני ומה שמוצג בו כסדרי עדיפויות עומדים באופן הפוך לחלוטין לצורך לתת תשובות על המצוקות של מובטלים, שהם לא 6%, לא 100,000. כל מובטל הוא 100% מובטל, הוא 100% מצוקה של אבטלה, הוא 100% עוגמת נפש של משפחתו, הוא 100% של השפלה בעקבות כל מה שעובר עליו.

אני מציע לחברי הכנסת וגם לשר שיענה לנו: בחברה הישראלית יש בעיה של מעמד העבודה, של מעמדו של האדם העובד, של ערכי העבודה וכו'. הבה לא נעמים את הדיון הזה על גבה ועל ראשה של הקבוצה החלשה ביותר, קבוצת המובטלים. אתם נתחיל את הדיון על מוסר העבודה במשק הישראלי? אתם נתחיל את הדיון על מקומם של העבודה והייצור במשק הישראלי?

אני משוכנע, שהדרך היחידה להפסיק לראות במובטלים בני ערובה של כישלון התוכנית הכלכלית היא שינויה של התוכנית. ולא — הם ימשיכו להיות בני ערובה של תוכנית כלכלית שזה אחד ההיבטים שלה, ואם היא לא תשונה, יש סכנה גדולה שהיקף האבטלה יגדל, שהממדים יוחמרו ושהיבטים כלכליים, חברתיים, עדתיים ולאומיים נוספים ייכנסו לתוך הסיפור הזה.

אני מקווה שאכן ייערך הדיון, ואני מקווה שהממשלה תבוא לפנינו עם תוכנית שיש בה מיינויות, שיש בה משאבים, שיש בה אמצעים ושמשמעותה יידיה מהמסלול שבו הלכה במשך ארבע השנים האחרונות.

היו"ר ד' תיכון:

תודה לחבר הכנסת חיים אורון.

רשות הדיבור לחבר הכנסת עמיר פרץ, ואחריו — לחבר הכנסת עובדיה עלי. נא לשמור על מסגרת הזמן של עשר דקות לכל אחד, גם לחברי כנסת חדשים. דרך צלחה, חבר הכנסת עמיר פרץ.

עמיר פרץ (המערך):

אני שמח לברך אותך, אדוני היושב-ראש, ואני מאחל לך שתרכוב הוויכוח ותרכוב השלטון יסייעו בתקופתך למלא את תפקידה של הכנסת הזאת.

חברי, חברי הכנסת, כשאני מעלה היום נושא כל כך כואב, אני מרשה לעצמי להתרכז באותם מוקדים שלקחו על עצמם משימות לאומיות, באותם תושבים שהקימו את אזורי הספר בערי הפיתוח.

הרבה מלים והרבה דיו נשפכו בניסיונות להתמודד עם אותו מעגל אימה שבו שרריות ערי הפיתוח, מעגל העלול לפגוע בכל הרקמות החברתיות אשר נבנו בעמל רב.

הפיתוח, מסיבות שהן אחת התוצאות של אותה מדיניות כלכלית, שתוצאותיה עומדות בעצם על הפרק היום. זאת משום שלמן הרגע שהמדינה ומוסדותיה הוציאו את עצמם מאחריות ישירה וממעורבות משמעותית בהתפתחויות במשק, אין ספק שהמצאות הזאת פוגעת יותר באזורים החלשים יותר, באזורים שבהם פועלים תהליכים נוספים.

משמעות האבטלה בערי הפיתוח ובאזורי הספר באה לידי ביטוי, קודם כול, במאזני ההגירה באותם אזורים. היתה פה השבוע הפגנה של עיריית באר-שבע. באר-שבע קטנה כ-5,000 תושבים. דימונה, ששכנה לפני חודש, והעילה לשכייתה לא הסתיימה, קטנה בעשר השנים האחרונות בכ-10,000 תושבים — מ-32,000 ל-23,000. ההגירה השלילית הזאת אינה מתבטאת רק כסטטיסטיקה או כממוצעים של הקטנת האוכלוסייה, אלא גם בהידלדלות שכבות מסוימות בתוך ערים אלה.

האבטלה, כמו האינפלציה, היא ביטוי של תהליכים אחרים. האבטלה, כמו האינפלציה, יודעים איך מתחילים אותה, יודעים עד כמה קשה לשלוט בה לאחר שנכנסים לתוכה, יודעים עד כמה קשה, ולעתים זה בלתי ניתן, לצאת ממנה. מרגע שעברנו את רמת האבטלה של 4% — 5% — ויש ויכוח בין אנשי המקצוע אם היא חיוכית או אחרת, אך אין ויכוח על כך שאנחנו נתונים היום באבטלה של 7% — 7.5%, ואולי למעלה מזה — אנחנו נמצאים במדרגה חדשה. במדרגה הזאת מתחילים לפעול חוקים חדשים, ואין אפשרות שלא להתייחס למציאות החדשה הזאת כתור המציאות שכתוכה אנחנו נחיה כנראה בתקופה הקרובה.

בתוך המציאות הזאת, ובחברה הישראלית שהרגישות שלה פתחה בתחומים רבים ושונים, יש אפשרות שהרגישות גם בנושא הזה תלך ותפתח. אנחנו התרגלנו לשנה של משבר חמור בכריאות, התרגלנו לשנה של אינתיפאדה. יש סכנה רבה, שהחברה הישראלית תתרגל גם למציאות של 100,000 מובטלים. אנשי מקצוע אומרים, שיש מודלים של צמיחה עם אבטלה, יש מודלים של אינפלציה עם אבטלה. כואב נשלב את המודלים הללו. תאציר ניסתה אותם, רייגן ניסה אותם. הזמן קצר מכדי להתייחס ולנסות לסכם את הניסיונות הללו. הדריקום האפשרי זה שנים בכריטיניה בין 8% או 10% מובטלים לבין 70%, 80% או 90%, שהם חברה משגשגת לכאורה, הוא בלתי אפשרי במדינת ישראל, על המתחים החברתיים, הלאומיים והעדתיים הקיימים בתוכה. כל תפיסה שתנסה להפוך את האבטלה לאחד המרכיבים של הפתרון למשבר שאנחנו נתונים בתוכו תצמיח בעיות חמורות מאין כמותן.

לתוך הדיון הזה כבר הוכנס — גם על-ידי הנגיד, אבל לא רק על-ידי — הוויכוח על שכר המינימום ותרומו לנושא האבטלה. חברי הכנסת, אין דבר רחוק יותר מהמציאות מאשר אמירה זו. יש תופעה מתמשכת, שעוונת השכר במשק הישראלי מתחלקת באופן פחות ופחות שוויוני לטובת העשירונים הגבוהים שבין מקבלי השכר. ראוי היה לכנסת, שכפי שחקקה חוק שכר מינימום, תחקק גם חוק שכר מקסימום, כי נראה לי שיותר מששכר המינימום דוחף את המשכורת כלפי מעלה, מושך שכר המקסימום את המשכורות, המוגזמות לעתים, כלפי מעלה.

אבל יש ויכוח חמור עוד יותר, וזה הוויכוח לגבי מרכיב הוצאות המימון, הריבית הגבוהה והשכר. לא הצלחתי להבין בעבר, ואינני מצליח להבין היום, מדוע כאשר יש גידול עצום בהוצאות המימון זה פועל אחרת על המשק מאשר הגדלה

במרכז ההשקעות יש מחסור מידי ב-70 מיליון שקל, שאתם אפשר ליצור 2,000 מקומות עבודה חדשים, ומיד. יוזמות רבות אשר עברו את שלב המחקר והפיתוח ויכולות להפוך למפעלים עתירי ידע, עומדות לרדת לטמיון בגלל העדר תקציב במעבר לייצור.

במקום להתמודד עם יצירת מקומות עבודה הנוכח שר האוצר לכל עם ישראל שהוא מסוגל לעמוד גם בפני ההפגנות, ואין הוא נשבר מלחץ זה או אחר, אבל אני רוצה לפנות לשר האוצר, במיוחד אליו, אבל גם לכל ממשלת ישראל, ולומר לכם: ערי הפיתוח נאבקת היום על הדור הצעיר שלהן. הן אינן מוכנות שמדינת ישראל תהפוך אותם למועדון של מסכנים. הם אוהבים את יישובם, הם מוכנים לקבל על עצמם את המשימה שמדינת ישראל הטילה עליהם, להתמודד עם חיסול השממה.

ראשי היישובים מפתחים היום מערכות חינוך, חברה וקהילה שיכולים לפאר כל יישוב. מיטב הנוער גדל ביישובים האלה. אך הם רוצים להרגיש שמדינת ישראל מכירה במעמדם כמועדון של מגשימים הנמצאים בקו הקדמי ביותר של מדינת ישראל.

אני יודע שקשה לכולם לחזות כפועלים וזעקים. שובר את הלב לראות צעיר מעיר פיתוח בוכה על כך שהוא מאבד את מקור פרנסתו. אבל התמונות האלה מעידות על כך שתושבים עדיין מוכנים להתמודד, מוכנים להיחשף, מתוך אמונה שניתן לעשות משהו.

הדבר המסוכן ביותר שיכול להתרחש בערי הפיתוח הוא שיגיעו בהן למסקנה שאין סיכוי, שאין בשביל מה, ואז יכול להיות ששר האוצר ינצח ולא יהיו הפגנות, אבל ערנו יתרוקנו, הצעירים יעזבו. אנחנו לא נוציא אותם לזעק "לחם, עבודה". אולי הצעירים האלה יודעים היום שהם מסוגלים להתמודד בכל מקום בארץ ובכל מקום גם בחוץ-לארץ. עלינו מוטלת החובה להשאיר אותם אתנו.

אני פונה אל שלושת השרים המופקדים על מציאת מקומות תעסוקה — שר האוצר, שר המסחר והתעשייה, שר העבודה והרווחה. אתם גם אלה העוסקים בפרטי המשא-ומתן הקואליציוני. מעניין שכל המפלגות, הגיעו רק לפני שבועות מספר, מי ברכב ומי במסוקים, מעיר פיתוח לעיר פיתוח, רוממו אותם בלשונם, תבעו את עלבונם, סגדו להם. אתם קיבלתם הרבה אמן, הרבה קולות, והיום אני מצפה שבהסכם הקואליציוני אתם תקבעו תקציב ברור להתמודדות עם האבטלה.

ממשלת ישראל הקימה ועדת מנכ"לים — ואני מוכרח להביע את הערכתי לעבודתם של המנכ"לים העוסקים בנושא — אך מניסיון קודם עם ועדת-פורר ראיתי כיצד ועדת מנכ"לים עובדת בצורה שיטתית, פרטנית ויסודית, מפעל אחר מפעל, מגיעה למסקנות ומציעה פתרונות, אבל חוץ מתסכול המנכ"לים ואכזבת הפועלים לא יצא מזה הרבה.

לכן, הפעם יש לקבוע אמצעים ברורים לכיצד מסקנות, שיוגשו לממשלת ישראל על-ידי הוועדה החדשה שהוקמה.

אדוני היושב-ראש, מדאיגה אותי העובדה שערי הפיתוח עולות לסדר-היום רק לאחר שנשמעת זעקה. מדאיגה אותי מאוד העובדה שמטפלים בערי הפיתוח רק כשהמצב חמור. ואז, נכנסים להגדרות של מוקרי חירום, טיפול נקודתי ועוד כאלה וכאלה.

אני מאחל לך, אדוני, ולחברי הכנסת שנצליח לשנות את דרך ההסתכלות על תפקידה של התעשייה כעיריות הפיתוח

עדיין לא נדמו הדי תעמולת הבחירות שבישרו על עוצמתן וחוסנן של ערי הפיתוח, וכבר אנו עדים לתמונות קורעות לב של מיטב הנוער, של אנשים אשר התעשייה והייצור היא דרך חיים עבורם, המבקשים מקום עבודה עם שכר הוגן.

בשנת 1988 הסתמנה במשק מגמה ברורה של עלייה באבטלה, ובחודש אוקטובר הגיע שיעור המובטלים בערי הפיתוח לממוצע של 10.5%. מספר דורשי העבודה הידועים בערי הפיתוח הגיע ל-13,000, ואין ספק כי בפועל מתקרב המספר אף ל-20,000, מפני שמספרם של דורשי העבודה שאינם מגיעים ללשכות התעסוקה הוא גדול מאוד.

יש נתון נוסף. אנו חייבים להביא בחשבון, כי אילו הצלחנו למנוע את ההגירה השלילית כי אז מספרם של המובטלים היה גדול אף יותר. אומנם נכון שבלשכות התעסוקה יש כ-3,000 הזמנות למקומות עבודה, אך אין חפיפה בין מקום ההזמנות למקד האבטלה; אין חפיפה בין המקצוע הנדרש למקומות הפנויים, והדבר החשוב מכול, רוב ההזמנות היום הן לעבודות זמניות שהשכר תמורתן נמוך.

אז מה עושים במדינת ישראל? קיים שיתוף-פעולה מדאיג, שיתוף פעולה שבשתיקה בין כל הגורמים — משרד האוצר, משרד העבודה והתעשייתיים מנסים להטיל את כל האשמה על המובטלים. פתאום שומעים ססמאות מפי גורמים בלתי אחראים במשק, שבערי הפיתוח אין אבטלה, יש בטלה. אנחנו בערי הפיתוח בטלנים? הרי אין שקר גם מזה. אני נמצא כאן כדי להגן על כבודם של תושבי ערי הפיתוח וכניה. אנחנו רוצים ביישובינו עבודה בכבוד.

כאשר ממוצע העובדים בייצור במדינת ישראל הוא 25% בלבד, מספר העובדים בייצור בערי הפיתוח, מספרם של העובדים במפעלים יצרניים ממש, מגיע ל-50%. ואלה מפעלים שבהם שלוש משמרות — עבודת כפיים אמיתית. ואנחנו עושים זאת בלי בושה ובראש מורס.

עכשיו יש משבר בטקסטיל. מה לעשות שחלק גדול ממפעלי הטקסטיל נמצא בערי הפיתוח. אז מה עושים התעשייתיים, ומה עושים באוצר? מנסים ליצור בידוד אווירי שתחסום מאבקים על שכרם של העובדים. מפנים אצבע מאשימה לכיוון הבית הזה, לכיוון חברי הכנסת, וטוענים כי חוק שכר המינימום גורם לקשיים במשק, וכי התעשייתיים לא יעמדו בו.

חברי הכנסת, ובמיוחד חברי הכנסת הקודמת, צריכים להיות גאים על אחד ההישגים המרשימים ביותר שהיו לכנסת הקודמת. בתוך היוזמה ותחזוק היוזמה, כי אכן חוק זה החזיר לעבודה את כבודה.

אבל, בואו נבחן מה קורה באמת. המשק נמצא בהאטה מדאיגה. התפוקה התעשייתית ירדה ב-3% בהשוואה לשנה הקודמת. שער החליפין גורם לשחיקה ברווחיות היצוא וכושר התחרות עם היבוא נפגע. הריבית הגבוהה במשק אוכלת כל חלק טובה, ומדברים על כ-3,000 מפעלים הנמצאים בקשיים, חלק מהם עומדים לפני סגירה וחלק מצמצמים את היקף הפעילות. הדבר יביא לפיטוריהם של עוד כ-5,000 עובדים, פרט לתוכנית ההבראה של הקונצרנים הגדולים "כלל" ו-"כור" ופרט לתוכנית הכלכלית שבוודאי תגיש הממשלה שתקום.

אבל מה התקווה ומה הסיכויים שמשוה יקרה כאשר גם שר העבודה והרווחה וגם שר המסחר והתעשייה לא יכולים לעמוד מול הציניות של שר האוצר ונגיד בנק ישראל, שכל מה שמעניין אותם זו הציבות, ומתוך דעה צלולה הם מטילים את כל מחיר הציבות על ערי הפיתוח ותושביהן.

אדוני היושב־ראש, פתחתי בכך שהאבטלה בסחרור. ואומנם הנתונים הזורמים מכל הארץ מאמתים זאת. יותר מ-100,000 מובטלים, יותר מ-40 מפעלים שנסגרו רק בשנה זו, יותר מ-8,500 פועלים שפוטרו בשנה האחרונה. מן הצד האחר יש נתונים המצביעים על ירידה בדרישה לכוח אדם במפעלים ובמקומות עבודה שונים. סחרור זה עלול לגרום למפולת שתבטא בהריסת הכלים ובפירוק המסגרות שאמורות להוות מענה על בעיית האבטלה. אם טיפולנו יבושש לבוא נמצא עצמנו בפני שקחות שכורות, וגם אם נזרים כספים באותה שעה מאוחרת, נמצא כי איחרנו, יהיה זה מעוות שלא יוכל לתקן. עלות הקמת מפעל עולה עשרת מונים מההוצאה הנדרשת לחיזוק ולעידודו בעת פעילותו הרגילה.

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, עד כה נגעתי בבעיה. עתה יכול אני לנסות לנתח את סיבותיה, אך אמנע מכך, כי כולנו יודעים, מי פחות ומי יותר, מה הן סיבותיה של האבטלה. די אם נוכיר את הריבית הרצחנית ועמדו על כך קורמי ולא אכנס לפרטים. אך לא בכך אני מבקש לעסוק עכשיו. כמדומני שהיום עלינו לעסוק בשאלה כיצד כולמים את הרעה הגדולה הזאת, המתבטאת בגל הגואה של פיטורים ומובטלים.

ראשית, כמובן שאני מברך על היוזמה להקמת צוות המנכ"לים שנדרש לטפל בבעיה. להם אני קורא לעשות את המלאכה מהר אך לא בחופזה, כי הפתרונות החפזים הם אם כל חטאת. פתרון הבעיה צריך שיעשה על-ידי נקיטת מהלכים רבים ויוזמות חדשות בריזמנית. על ממשלת ישראל להפנות כספים לוויסות המפעלים הקיימים כדי לקלוט עובדים ולהרחיב את מקורות התעסוקה, בעיקר בגליל ובנגב, וכן ביהודה ובשומרון.

על ממשלת ישראל לקבוע מדיניות תיעוש לטווח של חמש שנים ויותר. וזאת בעיקר במקומות רגישים כמו בגליל ובנגב. יש לעשות להורדת הריבית הרצחנית, כפי שאמרת, ובכך ליצור איזונים נכונים ופתח לשיקום של חברות שנקלעו למצוקה נוראה בשל כך.

יש להגדיל את ההשקעות בתעשייה וביצירת מקורות עבודה נוספים. אך הביקורת צריכה להישמע לא רק כלפי הממשלה. צריך להשמיע דברים אל יושבי הבית הזה. הממשלה אישרה שלושה תיקונים שבאים להחמיר את התנאים לקבלת מענק אבטלה, כפי שסיפר לנו בשבוע שחלף שר העבודה והרווחה. שלושת התיקונים אישרו בממשלה, אושרו בקריאה ראשונה בכנסת, והם מונחים ארבע שנים כאבן שאין לה הופכין.

חברי הכנסת שהתנגדו לשלושת התיקונים האלה מצאו פתרון — להשאיר את התיקונים האלה במגירה של ועדת העבודה והרווחה. חברי הכנסת, אם לא נתקן את העיות הזה, אם לא ניתן לשירות התעסוקה אפשרויות להפנות מובטל למקום עבודה עד מרחק של 60 ק"מ מאזור מגוריו — במקום 40 ק"מ היום — אם לא נאפשר לשירות התעסוקה לשלוח צעירים עד גיל 25 לכל תעסוקה מצויה ללא קשר להכשרתם המקצועית, אם לא נבטל את מחסום השכר, והיום מובטל רשאי לסרב לקבל הצעת עבודה אם השכר המוצע לו נמוך ממענק האבטלה שהוא זכאי לו — אנחנו פשוט גורמים לביזוי ערך העבודה. כשתפוזים נוקבים על עצים אנשים יושבים על גדרות ומקבלים מענק אבטלה. לזה אתם קוראים צדק חברתי? בשם הצדק החברתי אנחנו מעוותים את הערכים המקודשים ביותר שהיו לנו. כדאי שנתפכח אחת ולתמיד. חז"ל אמרו: פשוט נבלה בשוק ואל תצטרך לבריות, ואנחנו היום מתנכים את צעירינו לפשוט יד במקום לעבוד.

מתעשייה המתמודדת עם אבטלה וקשיים לתעשייה המשמשת מנוף לפיתוח, מנוף לקליטת אוכלוסייה חדשה, מנוף לשיפור רמת החיים, מנוף לחיזוק השורשים של המגשימים האמיתיים של הציונות בימים אלה.

לכן, אדוני היושב־ראש, אני מבקש לקיים דיון במליאה.

היו"ר ד' תיכון:

תודה לחבר הכנסת עמיר פרץ.

רשות הדיבור לחבר הכנסת עובדיה עלי, ואחריו — לחבר הכנסת אריה גמליאל. נא לשמור על מסגרת הזמן, ואני אומר זאת במיוחד לחברי הכנסת הוותיקים.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

בדיבורים אין אבטלה.

עובדיה עלי (הליכוד):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה לברך את חבר הכנסת עמיר פרץ, מנהיג אותנטי שצמח בעיר פיתוח, בא עם משפחתו ממרוקו, משפחה ברוכת ילדים, ועל כגון אלה נאמר: היזהרו בבני עניים כי מהם תצא תורה. חבר הכנסת פרץ מביא אתו ניסיון חשוב מהתחום המוניציפלי, ואני מאמין שהניסיון הזה חשוב גם לכנסת, גם לנגב, ואני מאחל לך הצלחה במלוי תפקידך.

גם לך אדוני היושב־ראש, ברכות.

היו"ר ד' תיכון:

לי לא מגיע. אני נבחרתי פעם שנייה.

עובדיה עלי (הליכוד):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, האבטלה מצויה בסחרור ואנו בשולי הסערה. המשק הישראלי כמו גם החברה הישראלית, מצויים בסכנה קשה בגין כך. נתוני אבטלה מדאיגים במספריהם גדלים מיום ליום. היום מדברים על 8% אבטלה בארץ, ועל כ-100,000 מובטלים. זהו נתון מפלצתי, אך המצב גרוע מכך, כי הבעיה הנוראה הזאת מתמקדת באותם מקומות ובאותן קטיגוריות שהם נקודות התורפה של מדינת ישראל ושל עם ישראל.

אדוני היושב־ראש, בעיית האבטלה בגליל, כמו בנגב, זה כבר חרגה מהנתונים הנוכחים. שם האבטלה גדולה פי 2.5 מן השיעור הממוצע במדינה. המתרחש בגליל ובנגב, מקומות שם נסגרים מפעלים חדשות לבקרים, צריך להדיר שניה מעיני כולנו ולא רק מעיניהם של המפוטרים מ"יובל-גד" באשקלון, "כיתן" בדימונה, עובדי מפעל הפוספטים, מפעל "רמים" בקריית-שמונה וכל שאר מקומות העבודה בארץ.

האבטלה הגבוהה פוגעת במרקם החברתי העדין שנוקם כדי-עמל וכיוצ בכל ערי הפיתוח בארץ, ובכל אותם מקומות שהיו לנו גם יערים וגם סמלים במדינת ישראל המתחדשת. אחוזי האבטלה לידם של המובטלים הם 100% ולא פחות מכך. לכן העיר קריית-שמונה ולכן העיר דימונה שפוטרו ואין לאל דים לפרנס את משפחתם ולסעוד את בנייתם אחוזי האבטלה הם 100% ולא 8%.

אך לא רק בעיית ערי הפיתוח וזועקת. נוראה מכך העובדה שהאבטלה מתמקדת בעיקר בצעירים ובחיללים המשוחררים, באותם אנשים שתרמו שלוש שנים תמימות למדינתם, והנה הם נמצאים לפתע, או מוצאים לפתע, שמדינתם אינה מסוגלת לתת להם את הדבר הבסיסי המתבקש מאליה — מקום לעבוד בו ולהתפרנס בכבוד. לא יקשה להבין את תסכולם של אלה, ולא יקשה להבין לאן תוליד אותם דרכם לצער כולנו.

רבתי חברי הכנסת, האם אנחנו מספיק ערים ומספיק יודעים כמה הם מתפרנסים וכמה הם ניוונים, או יותר נכון, כמה הם אינם מתפרנסים וכמה הם אינם ניוונים?

כאשר הדרום אני רוצה לעזוק את זעקת ראשי המשפחות שהם ללא תעסוקה, שמספרם בדורמה של הארץ גבוה ממספרם במרכז ובצפונה ומגיע במקומות אחדים לכדי 25%, רבע מכלל המפרנסים. חז"ל הזהירו: בטלה מביאה לידי שעמום, שעמום מביא לידי חטא. חברה שאין לה תעסוקה מידרדרת לדברים שאינם ראויים לחברה מתוקנת.

הגאון רבי יוסף רוזין פסק, שעניין הפרנסה דינו כפיקוח נפש. לכן אנחנו צריכים להעלות את הנושא הזה בשורה הראשונה של סדרי העדיפויות הלאומיות.

וכדי לא להיות בגדר של מי שאינו יודע בצערן של ישראל הלכתי לבקר בחברת "לפידות" בחלץ, על-פי בקשתם של עובדי החברה. מאוד נגע ללבי כאבם של הפועלים המפוטרים, אנשים שהקדישו את מיטב שנות חייהם לעבודה קשה מאוד בימים ובלילות, בשבתות ובחגים, בראש השנה וביום הכיפורים, הוזיחו את משפחתם כדי לעבוד קשה והיום אין להם למי לפנות.

מתוך בדיקה ומהידיעות שקיבלתי מהפועלים התברר לי, שחברת "לפידות" מנתה 370 פועלים, עברה תהליך של הבראה שכלל פיטורים רבים ונשארו שם רק 110 פועלים. ועתה רוצים לפטר עוד 32 פועלים.

מעניין מאוד שאין קריטריונים ברורים לפיטורין. לדברי העובדים יש קריטריון אחד ברור — לפטר את כל האנשים הדתיים ובעלי התשובה.

התרשמתי שהפיטורין הם שרירותיים ויש אפשרות להבראת החברה. ראיתי את מכתבו של הגיאולוג ד"ר יעקב גלבע, מ-23 בנובמבר 1988, וכך הוא כותב: "נראית לי תוכנית שתקף 8 — 11 קידוחים, כמסכת פעילות במהלך שנה ויותר". כמכתבו הוא מפרט את העבודה שתבוצע בכארות הישנות במהלך שנה ויותר, מלבד תוכנית לקידוח "כוכב 28" וקידוח בפלמחים.

כמו כן מבוצעות עבודות על-ידי קבלנים שונים, כגון שמירה, מסגרות, ריסוסים, חשמלאות, שיכולות להתבצע על-ידי הפועלים בעצמם.

העובדים מוכנים לעבוד 5-6 ימי עבודה. הטענה, שחייבים לעבוד ברציפות וחייבים לעבוד גם בשבתות וגם בחגים, אינה נכונה כלל, לדברי העובדים. היא היתה קיימת רק בתקופה הקודמת, שעדיין היו הטכניקות פרימיטיביות. היום, ברור ה', עם התפתחות הטכנולוגיה והטכניקה, אין שום מניעה שלא לעבוד בשבת. על-ידי אי-עבודה בשבת יחסכו לחברה תשלומי עתק לעבודה בשבת וזה יתרום להבראת החברה.

מנהלי החברה עומדים אומנם על עבודה בשבת, כי גם הם מקבלים שכר שבת מופרז, והיה תקדים לזה. יהודי אמריקני, דתי, לא אפשר עבודה בשבת. ראוי לציין שהוא קדח בשדות ובחולה קידוחי גז ומצא גז; קדח באשדוד — 2 ובאשדוד — 5 ומצא נפט. אני רואה בחיפושי הנפט אתגר לאומי שבעזרת ה' יניב תוצאות ברוכות לכלכלת ישראל ונזכה לנחלה בלי מצרים, כמובטח לשומרי שבת.

אני פונה בזה לידידי, השר משה שחל, שר האנרגיה, למנוע מייד את פיטורי העובדים עד שיבוא שר חדש ויקבע מדיניות חדשה ואתגרים חדשים.

אני מציע לחברי הכנסת בעניין זה להפסיק להיות פופוליסטים. לדאוג למדינה ולדאוג לערכים המקודשים שכל כך נאבקנו עליהם.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה לסיים את דברי כמה שקורה היום. כעוד. אנחנו הפוליטיקאים עוסקים בפוליטיקה ומדשדשים במי אפסיים, אוחות האש בקירות הבית. הגיעה העת להתעשת ולעשות טיפול בבעיותיה האמיתיות של המדינה, והאבטלה היא אחת מהן. על כגון דא נאמר: ויפה שעה אחת קודם. אנו בשולי הסחרחורת ואם לא נחעשת נמצא עצמנו בעין הסערה.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. חבר הכנסת עובדיה עלי, יש לי שאלה אליך. בשעתו הייתי ממונה על הדברים האלה. בממשלה ההיא החלטנו להקים ועדת שרים לערי הפיתוח. האם היית ממליץ בני מרכיב הממשלה להקים ועדת שרים לענייני ערי הפיתוח בממשלה החדשה שתקום?

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

צריך להעביר את זה למועצת גדולי התורה.

עובדיה עלי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, היות שהייתי מצוי בסד הזמן לא נכנסתי לכל הפתרונות המוצעים והאפשריים. הקמת ועדת שרים לערי פיתוח היא אחד הפתרונות המשמעותיים האפשריים. הממשלה חייבת לטפל בבעיות ערי הפיתוח, בבעיות כמו אבטלה, בצורה אינטגרטיבית ותוך כדי ראייה כוללת של הבעיה. אין ספק שאם לא תהיה ראייה כוללת ולא יהיה תיאום בין המשרדים ובין השרים, לא נוכל להגיע לפתרונות הרצויים, לפתרונות שצריכים להיות. אחד הכלים, כמובן, חייב להיות ועדת שרים כדי לתאם את העבודה בין השרים וכדי להביא לפתרונות ראויים שצריכים להיות במקומות השונים.

אני מעריך שהנושא יעבור לוועדה ושם נוכל לחשוב יחד בצורה מעמיקה, כוללת, רצינית ומקיפה ולהציע איך למצוא פתרונות לבעיה, שלדעתי היא היום בעיה מרכזית של מדינת ישראל.

היו"ר ד' תיכון:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אריה גמליאל, ואחריו — לחבר הכנסת משה גפני.

אריה גמליאל (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ראשית אני רוצה לאחל לך הצלחה בתפקידך.

בתחילת דברי אני מרגיש חובה להזכיר את ידידי, חבר הכנסת יגאל כהן זיכרוננו לברכה, אשר בזכות חביבותו נקשרתי אליו בקשרי ידידות. צריכים אנו ללמוד ממנו דפוסי התנהגות של ידידות וכבודאי על-ידי כך שתחפר יותר האווירה והידידות בכנסת.

רבתי חברי הכנסת, זהו לי נאום ראשון בכנסת מאז שנמנית פרנס על הציבור ולכן טבעי הדבר שאפתח בנושאי פרנסה, דהיינו האבטלה.

הגמרא, במסכת ברכות, מספרת על רבן גמליאל, שהלך לביתו של רבי יהושע וראה שכותלי ביתו מושחרים והוא חי בדוחק. אמר לו רבן גמליאל: מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה. אמר לו רבי יהושע: אי לו לרוד שאתה פרנסו, שאי אתה יודע כצערן של ישראל כמה הם מתפרנסים וכמה הם ניוונים.

להביא את הנגב כמדרג למכלול הרחב ששמו הרחבת האבטלה.

ראשית, נפנה אולי לנתונים. בשנה האחרונה פנו ללשכות התעסוקה בנגב 19,000 דורשי עבודה. הממוצע החודשי בשנת 1988: 4,679 מפרנסים. מספר ההזמנות שנתקבלו: 1,387. בחודש אוקטובר השנה שולמו דמי אבטלה ל-2,931 מובטלים, מהם 37% בעלי מקצוע; 37% — הכוונה ל-1,092 מפרנסים, מתוכם 109 אקדמאים.

הנתון החמור יותר הוא, ש-40% מכלל המובטלים הם רווקים, לעומת ממוצע ארצי של 30% שהם רווקים. 28% מהמובטלים הם צעירים גילאי 18 — 24, לעומת 22% בממוצע הארצי, שהנגב וערי הפיתוח נכללים בו.

תהליך הנסיגה במקורות התעסוקה החל בשנת 1985. מפעלים נסגרו ולא נפתחו חדשים. זה בנוגע לנגב. אבל כיוון שנמצא פה ראש עיריית אשקלון, אני רוצה להביא נתון, שאולי מלמד גם על מה שנעשה קרוב יותר למרכז הארץ, על הנעשה במחוז הדרום. באשקלון, מתוך 15,000 מפרנסים — ותתקן אותי אם אני טועה — פנו 1,650 ללשכת התעסוקה לבקש עבודה. 800 מקבלים מענק אבטלה. זאת אומרת, שאם נתבונן בממוצע הארצי אשקלון נמצאת הרבה יותר גבוה, דוגמת הנגב. בקריית-גת, ששם נסגר לאחרונה מפעל "ליגת", המצב חמור עוד יותר מאשר באשקלון.

אלי דיין (המערך):
בקריית-גת קטסטרופה.

משה רפאל גפני (דגל התורה):

כשאנחנו עומדים בבית הזה ומדברים על נתונים ומספרים בנושא האבטלה, לפעמים קשה למי שאינו חושב עיר פיתוח לעשות את החשבון, מה זה אומר במציאות בשטח. להסתובב היום במרכזי היישובים האלה, בכתייהקה, ולראות את הצעירים היושבים וכוהים בחלל הריק בהתמרמרות היוצרת את הבעיות החברתיות הקשות, את הבעיות העדתיות, את הבעיות של מה שקראו פעם "ישראל השנייה" — בראש ובראשונה נובעת התמרמרות זו מעצם העובדה, שצעיר חוזר ליישובו אחרי השירות הצבאי ואין לו מקום עבודה; הוא הופך לנטל, והוא מרגיש את זה.

לא קיים היום מצב שצעיר אינו יודע מה נעשה בארץ. הוא שומע, הוא רואה והוא קורא כמה יכול להשתכר מנהל בנק. הוא שומע והוא קורא איזה פער יוצרת מדינת ישראל, שהיתה סוציאליסטית, בין דימונה לבין רמת-גן, בין אופקים לבין צהלה, בין שדרות לבין סביון.

ואם תאמרו: אבל בכל זאת אלה יישובים מרוחקים. מה יכולה מדינת ישראל לעשות כדי למנוע את בעיות האבטלה בהם? — אני רוצה לתת את הנתון ההפוך: באילת האבטלה שואפת לאפס. להיפך, יש שם הדישה מוגברת לבעלי מקצוע, לצעירים, כיוון שיש מקורות תעסוקה ואין דורשי עבודה. ברגע שמדינת ישראל הכריזה על אילת כאזור סחר חופשי, ברגע שמדינת ישראל נתנה עדיפות לאילת — ואני שמח על כך ומבכר על כך — נפתרו בעיות. לא ייתכן שאי-אפשר לפתור בעיה במקום מרוחק. אפשר לומר שלא רוצים לפתור בעיה כי עסוקים בדברים אחרים, אבל לא ייתכן שלא ניתן למצוא פתרון, במיוחד לא עם המות היהודי.

אם אנחנו מסתכלים על הנתונים הנוספים, על ההשלכה הישירה שיש למצב התעסוקה ולמצב האבטלה על נתוני ההגירה, אנחנו מוצאים בדיוק את התוצאה המיידית.

בטוחני, שאם נראה באבטלה רעה חולה ונגיע למסקנה שחובה ראשונית היא מניעת יצירתם של כיסי אבטלה והיפלטות מפרנסים ממעגל העבודה, אם נקדיש משאבים ונגמור אומר להתמודד עם תופעה זו בכלל, ובערי הנגב בפרט, או אז, על-ידי עזרה וסיוע למפעלים, נוכל למנוע תופעה זו.

בעניין זה מוטל תפקיד כבד ואחראי על ידידי השר אריאל שרון, שר המסחר והתעשייה, שאף הוא מכיר מקרוב את בעיות הנגב.

אני קורא מעל במה זאת לנציגי הממשלה, ובמיוחד לידידי השר משה קצב, לפעול במהירות, באחריות ומתוך החלטה נחושה למנוע פיטורים אלה. אני מבקש לדרון בנושא זה. תודה רבה.

היור' ד' תיכון:

תודה לחבר הכנסת אריה גמליאל. רשות הדיבור לחבר הכנסת משה רפאל גפני, ואחריו — לחבר הכנסת רן כהן.

רכותי חברי הכנסת החדשים, שימו לב: אנחנו כיום רביעי בשעות אחר-צהריים המוקדמות והכנסת ריקה, ריקה וזועקת. וזה סימן לא טוב. זה פשוט סימן לא טוב.

שרה דורון (הליכוד):

היור' ד' תיכון:

כן, אבל כאשר זה קורה בשבוע השני זה יותר מסימן. בבקשה, חבר הכנסת גפני.

משה רפאל גפני (דגל התורה):

אדוני היושב-ראש, ראשית, ברצוני לכרך אותך להיכחדך לסגן יושב-ראש הכנסת. אני מאחל לך הצלחה בתפקידך. אני מקווה, שהבית הזה יתנהל באורח דמוקרטי, ואתה, כמי שמוכר ככזה, תתרום את חלקך לעניין. אני גם מקווה שלא תישאר לבד עם חברך, חבר הכנסת שבח וייס, כסגן יושב-ראש הכנסת, וייתוספו אליכם סגני יושב-ראש נוספים על-מנת לחזק את הדמוקרטיה.

היור' ד' תיכון:

תודה.

משה רפאל גפני (דגל התורה):

אדוני היושב-ראש, מכיוון שאני כבר חבר כנסת ותיק וזה לי הנאום השני, כמסורת הבית, נתגלגלה זכות לידי לכרך את רעי וידידי, חבר הכנסת הרב אריה גמליאל. כמי שמכיר שנים רבות, אני יכול לומר שהוא סמל, דוגמה ומופת לתורה, ליראת שמים ולאהבת ישראל. אינני מפרזי בשום מלה שאני אומר. אני מכיר אותו, ואינני אומר זאת למען הפרוטוקול, זאת האמת. הוא יהודי תושב שדרות, תושב הנגב, חביב על כל העיריה. ראש המועצה של שדרות מעיד על כך. גם אילו היתה תנועת ש"ס בוחרת אותו למועצת החכמים שלה, היא לא היתה טועה. הוא גדול בתורה, הוא גדול ביראת שמים, הוא גדול באהבת ישראל.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

יש לך הזדמנות — — —

משה רפאל גפני (דגל התורה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני ביקשתי, בהצעה דחופה לסדר-היום, להעלות שני נושאים: הנושא האחד הוא מצב התעסוקה והאבטלה בנגב, והנושא השני — סגירת מפעלים. הואיל ואושר רק נושא הרחבת האבטלה, אני רוצה

בנושא הבאת מפעלים ליישובי הפיתוח. ובמקביל, יש לתת תמריצים ליזמים על-מנת שיבואו למקומות אלה, אך לא תמריץ לשנתיים או לחמש שנים. הם מקבלים את התמריץ. עושים את הכסף על חשבון תושבי ערי הפיתוח וחוזרים למרכז הארץ. ההשקעה חייבת להיות מתמדת, כדאית, רווחית, כי בנפשנו הדבר. תודה רבה.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. רשות להצעה נוספת באותו נושא לחבר הכנסת רן כהן.

אגב, חבר הכנסת גפני, הסיבה לנתונים שהבאת לגבי אילת מקורה במצב אחר לגמרי.

משה רפאל גפני (דגל התורה):

המספרים הם ממשרד העבודה והרווחה.

היו"ר ד' תיכון:

אני יודע, המספרים נכונים. אבל הסיבה למספרים היא אחרת לחלוטין: מס הכנסה וכל מיני הטבות.

בבקשה, חבר הכנסת רן כהן.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, אדוני שר העבודה והרווחה, חברות וחברי הכנסת, קודם כול אני רוצה לברך את כל מי שזוכי היום לברכות, והם רבים. ראשית, ברכות לסגן היושב-ראש, בפעם השנייה; לאחר מכן, ברכות לארבעה חברים טובים, חברי כנסת ששמעתי אותם בפעם הראשונה: גם ידיד, חבר הכנסת חיים אורון — ג'ומס; גם חבר הכנסת עמיר פרץ; גם חבר הכנסת אריה גמליאל, ששמחתי לשמוע אותו נואם בפעם הראשונה; וכן חבר הכנסת משה גפני, שאומנם שמעתי אותו בשיחה, אבל לא בנאום. תבורכו שתהיה לכם עבודה פרלמנטרית מוצלחת.

אדוני היושב-ראש, אני חייב לומר כבר בתחילת הדברים, שאחד הדברים המעציבים את לבי ביותר הוא הנושא הכאוב שהועלה היום, והוא אינו חדש. אנחנו עדים בשנה האחרונה להתפתחות הגואה של האבטלה בארץ, אלא שלשם הישור, כאשר הולכים לעסוק בנושא רציני צריך לשאול מה מתעדת הממשלה העתידה לקום במדינת ישראל לעשות כדי לפתור את הטרומה הזאת של האבטלה.

אני חייב לומר, עם כל רגש הירידות לחברי, ששמעתי בחודש האחרון של המשא-ומתן הקואליציוני הרבה מהנושאים שעסקו בהם. יש אומרים, שסיעה אחת גדולה הבטיחה 72 סעיפי הבטחות; יש אומרים שסיעה גדולה אחרת הבטיחה למעלה מ-72 הבטחות. למיטב ידיעתי, אף לא אחת מן התביעות ואף לא אחת מן ההבטחות נגעה בעניין של תעסוקה, של פרנסה, של כבוד לאדם וזכותו לעבודה. כולם, למיטב ידיעתי, עסקו בנושאים אחרים.

משה רפאל גפני (דגל התורה):

התביעה שלנו — של דגל התורה — לא באה לידי ביטוי בכלי התקשורת. הם עושים מה שנוח להם — — —

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אני מצטער. למיטב ידיעתי עלו הרבה מאוד נושאים בכלי התקשורת שנגעו בנושאים האחרים.

אני חייב תיקון. אני רוצה לחזור כי מדברים — אולי השתלחתי בצורה מוגזמת מדי בשר העבודה והרווחה, כאשר דרשתי ממנו נשיאה באחריות ציבורית ומיניסטרילית לגבי מצב התעסוקה. אני סבור שהוא צורך ולא אני. בהחלט, בנושא

ניקח לדוגמה את שדרות. מספר הנכנסים לשדרות בשנה האחרונה, שנת 1987, היה 305. מספר היוצאים היה 513. מספר הנכנסים לנתיבות היה 370, ומספר היוצאים היה 454. זה לא תל-אביב. ביישובים קטנים, אנחנו יודעים מה עובר על אדם שנולד וגדל ביישוב כמו נתיבות כאשר הוא נקרע מהיישוב שלו ועובר למרכז הארץ. מה השפעת הדבר על הסובבים אותו. הנכנסים יחד עמו לדיכאון ולאפתיה בנוגע לכל מה שנעשה כאן בארץ הזאת.

לאופקים נכנסו בשנה שאני מדבר עליה 355 איש, יצאו — 811; ערד, שנחשבה לפנינת הנגב — מספר הנכנסים אליה היה 933 ומספר היוצאים ממנה — 1,300.

אלי דיין (המערך):

בדימונה המצב היה גרוע יותר.

משה רפאל גפני (דגל התורה):

כן. אני פשוט לא רוצה לקרוא את כל הנתונים. המצב בדימונה כאמת מזעזע — מספר הנכנסים היה 500 ומספר היוצאים — 1,593. יוצאים מעיר כמו דימונה — זה כמעט סגירת היישוב.

לעומת זאת, וכאן אנחנו רואים את הקו המקביל ואת ההשלכה הישירה — מאילת יצאו 2,786 איש, ונכנסו אליה — 3,622. מספר הנכנסים לאילת גבוה הרבה יותר ממספר היוצאים ממנה. הנה לנו הדוגמה הברורה, המוחשית, החד-משמעית, שללא תעסוקה אי-אפשר לדבר אפילו על פיזור אוכלוסין. אנשים לא יישארו במקומות האלה. שלא תהיה לאף אחד אשליה. יכול לקרות אחד מהשניים: מי שמצבו הכלכלי יאפשר לו לעבור למרכז הארץ, או אפילו לרדת ממדינת ישראל — הוא יעשה זאת. מי שמצבו הכלכלי לא יאפשר לו זאת — נמצא אותו בכתייה-כלא, אם הוא צעיר.

אדוני היושב-ראש, אני כבר מסיים את דברי. לא יכול להיות מצב של אבטלה כל כך חמורה בערי הפיתוח ובמיוחד בגלב ובאנחנו נישאר אדישים. אני שמח על שאת הנושא הזה העלו ארבעה חברי כנסת מהנגב, שהנושא הזה אכפת להם.

הרי אי-אפשר לדבר על מצב של שוויוניות גם בנושא הזה של הבאת מפעלי תעשייה. לא יכול להיות משקיע, לא יכול להיות יזם שיבוא וישקיע כאחד מיישובי הנגב או בעיר פיתוח הרחוקה ממרכז הארץ, במקום להשקיע באזור התעשייה של גוש-דן או אפילו בירושלים, כאשר הוא עושה את החישוב הכלכלי.

אלי דיין (המערך):

או כפארק-התעשייה בברקן — — —

משה רפאל גפני (דגל התורה):

נכון. הרי רק שיחות הטלפון שהוא צריך לנהל — שיחות מאופקים למרכז הארץ, לתל-אביב, שהיא המקום שבו ריכוז האוכלוסייה הגדול ביותר, ומרכז התעשייה הגדול ביותר — עולות לו עשרות מונים יותר. לא יכולה להיות אפליה כה משוועת שמקורה בעצם בשוויוניות. שיחת טלפון מהנגב או מהגליל לתל-אביב חייבת להיות שיחה מקומית, ומתל-אביב לנגב ולגליל היא יכולה לעלות כמו שיחת חוץ. לא ייתכן שאדם יקים מפעל תעשייתי בדימונה כאשר הוא עושה חשבון שההובלה ליישוב הזה עולה לו עשרות מונים יותר מאשר במרכז הארץ.

אדוני היושב-ראש, אני מציע לקיים דיון במליאה על הנתונים האלה — יש לפעול להפסקת האפליה המשועת

לדמי אבטלה אינם מנצלים את זה כלל. חלקם הגדול מתביישים ללכת להירשם כדי לקחת כסף חנינם, בלא עבודה. ובכן, גם זו סיבה לא נכונה.

אבל השקר המתועב מכולם, תסלחו לי על הביטוי הזה, הוא חליית הקולר של האבטלה בחוק שכר מינימום. רבותי, ההיפך הגמור מן הטענה של אנשי האוצר ובנק ישראל הוא הנכון. חוק שכר מינימום עודד תעסוקה בפועל, ואפשר להוכיח את זה. כי מה בעצם קרה? — החוק הזה, שבסך הכול העניק לאנשים אפשרות להביא שכר זעום של 707 שקלים עד לפני חודשיים. 739 שקלים היום, הביא אנשים חסרי מוטיבציה לצאת לעבודה. ואלמלא היה קיים חוק שכר המינימום, היינו היום באבטלה עמוקה יותר מזו שאנחנו נמצאים בה. על כן הם צריכים להגיד תודה לכנסת, תודה ליוזמים, תודה לשר העבודה והרווחה, על כך שהתעקשנו להעביר את החוק הזה, כיוון שבלעדיו היינו היום באבטלה הרבה יותר עמוקה.

אדוני היושב-ראש, אני רוצה לסיים במשפט אחד. לדאבוני, והאמינו לי שלדאבוני, אין היום גם מי שילחם על עניינם של המובטלים, לאחר שההסתדרות הכללית פשטה רגל בנושא הזה, גם בשל העובדה שמפעליה הם בין ראשוני המפטרנים וגם עקב העובדה שאין לה שום תוכנית של ארגון מובטלים בעבור תעסוקה. ועל כן אני אומר באופן החד-משמעי ביותר: נוכח העובדה שאנחנו הולכים לאבטלה הולכת ומתרחבת ומעמיקה — — —

עמיר פרץ (המערך):

למען האיוון, תציין את הקרן לצמיחה, המחליפה את הממשלה.

היו"ר ד' תיכון:

לא צריך להגזים.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

כן, אבל נדמה לי שהתרומה שלה היא בערך כמו זו של ועדת המנכ"לים של המשרדים.

עמיר פרץ (המערך):

לא, לא.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

שמעתי אותך מדבר בנושא הזה. זה אספירין לחולה קשה, לא אגיד חולה במחלה ממארת.

שמעון שטרית (המערך):

חבר הכנסת רן כהן, למען ההגינות, יש 60 מפעלים שנעזרו בקרן. אם כן, זה לא אספירין. זה ניתוח קטן.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

האמן לי, חבר הכנסת הפרופסור שטרית, אני חבר ההנהלה של הקרן לצמיחה, אני מכיר את הנתונים. העבודה שלה היתה בהחלט מבורכת. רבותי, האבטלה בארץ היא עמוקה מכדי שיועיל לה אספירין — — —

עמיר פרץ (המערך):

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

רבותי, מה קרה? עד עכשיו, כשטיפלתי בממשלה, הייתם שקטים. עכשיו, כשאני מטפל בהסתדרות, זה לא נעים? גם לי לא נעים, אבל את האמת צריך להגיד.

בסיום אני רוצה לומר, שלעניות דעתי, לא תהיה דרך להתחמק מן העניין. ולטובת כל גוני הקשת שדיברו כאן, אם

של ריבוי התעסוקה אחראית הממשלה כולה, אחראי שר האוצר, אחראי שר המסחר והתעשייה. לעניות דעתי, אחראי לכך ראש הממשלה, משום שמדובר בתעסוקת העם בישראל ולא באיו תוצאה מקרית אגבית של דבר אחר. ואגב, אני מתפלל שראש הממשלה העדיף לשלוח, למרות טעותי, את שר העבודה והרווחה להשיב על הנושא, אף-על-פי שלא הוא האחראי הראשי, כי אם ראש הממשלה, שר האוצר ושר התעשייה והמסחר. ושוב מתברר שאני טועה שלא במקרה.

חברות וחברים יקרים, נפל דבר נורא בישראל, והדבר הנורא הוא התופעה הנקראת היום בפי כל "מובטלים בוכים". מובטלים בוכים מהעדר פרנסה ומהעדר כבוד ומהשפלה אנושית. כולנו ראינו את המחזות קורעי הלב בקריית-שמונה, בכריאל ובמקומות אחרים. כשראינו מובטל, גבר בגברים, עומד ודמעות זולגות מעיניו, ראינו אדם מובס ומוכה. חשבתי אז לעצמי: האם השרים האחראים למדיניות שהביאה לאבטלה הזאת, שהביאה להשפלה הזאת, שהביאה לרמיסת כבודו של האדם הזה, האם הם משפילים עיניים? האם הם כובשים את ראשם בקרקע, לומר: מה עשיתי לאדם הזה? מה עשיתי לילדיו? מה עשיתי למשפחתו? אני חושש מאוד, שהשרים הנכבדים לא לקחו על עצמם את מעט החובה הזאת, להשפיל עיניים וראש בפני מובטל בוכה.

לא אעסוק בסטטיסטיקה ובנתונים. עשו זאת בדרך טובה החברים שנאמו לפני. אבל במדינת ישראל יש היום קרוב ל-115,000 מובטלים, בלתי מועסקים. אילו היה זה המספר הסופי, עוד יכולנו לומר: בואו נתחיל מכאן לגלגל את האבטלה לאחור ולהרבות תעסוקה. אבל לא זה המצב, חברים יקרים. המצב הוא של אבטלה הולכת ומעמיקה גם בימים אלה. כאשר בדקתי מה קרה, מצאתי שני נתונים חשובים שאינם מספרים: ראשית, ב-1985, בעקבות המדיניות הכלכלית שכבשה את האינפלציה והורידה אותה לרמה סבירה יחסית — מכל מקום, לרמה הרבה יותר נמוכה מכפי שהייתה ב-1984 ו-1983 — ולאחר שהמשק התחיל בתהליכי הבראה, ב-1986 לא נמצאה ממשלה שתתחיל במדיניות מכוונת לעידוד התעסוקה ולעידוד ההשקעות והיוזמות מכל המינים, בכל מגזרי המשק — הציבורי, ההסתדרותי, הפרטי. אני מדבר על כל יוזמות, שהייתה צריכה להיות מבורכת. חשב שפשוט לנוח על זרי הדפנה של כיבוש האינפלציה. מה שקרה הוא, שב-1987 התחילה האבטלה. יתר על כן, בשנה האחרונה בדקתי במשרדי הממשלה הנתונים, לרבות משרד התעשייה והמסחר, האם יש להם תוכניות כלשהן לגבי תיעוש ופיתוח והשקעות חדשות — לא. כאשר בדקנו מה קורה במשרד האוצר, האם בדעתו לנקוט מדיניות פיסקלית או מונטרית שתעודד תעסוקה והשקעות — הסתבר שלא. כלומר, הממשלה הלכה לאבטלה בדיעבא מכוונת שזאת תהיה התוצאה.

רבותי, מה שצפוי לנו מן הממשלה המתרגשת ובאה עלינו הוא העמקה נוספת של האבטלה, וחושש אני מאוד, שמדינת ישראל תהיה בקרוב באבטלה עמוקה מזאת שהייתה ב-1966. זה יהיה אסון לאומי, אסון ציוני, אסון חברתי, אסון מבחינת בריאותם הנפשית של אזרחי מדינת ישראל.

אני רוצה לומר בכל הרצינות: כואב לי מאוד מה שקורה עם עובדים זרים. אני יודע היטב, שיש רק 3,700 עובדים זרים ברשיון, ועוד קרוב ל-7,000 בלא רשיון, וצריך לעקור את התופעה הזאת. אבל יהיה זה שקר לחלות את אשמת האבטלה בקיומם של עובדים זרים. זאת תהיה הסחת הדעת. כואב לי מאוד, שתולים את קיום האבטלה בקיומו של תשלום דמי אבטלה. רבותי, זה שקר ועיוות. קרוב ל-50% מהזכאים

המונן — כ-220 עובדים. בסך-הכול פוטרו כ-8,600 עובדים, ועוד צפויים פיטורים בחודשים הקרובים כאותם ענפים, בהיקף של למעלה מ-5,000.

בנובמבר 1988 היה מספר דורשי העבודה, בשירות התעסוקה — כ-55,000. מספר ההזמנות לעובדים שהגיע ללשכות התעסוקה היה כ-20,000, מתוכם כ-14,000 שסופקו על-ידי ישראלים וכ-1,200 שהועברו ליחודה, לשומרון ולעזה. בסופו של דבר נותרו בלשכות כ-41,500 דורשי עבודה ללא תעסוקה, ומולם כ-5,000 הזמנות לעובדים שלא סופקו.

העלייה בהיקף האבטלה במשך השנה, ובייחוד ברבע השלישי, מצאה את ביטוייה גם במספר תובעי ביטוח אבטלה. מספרם עלה מ-20,000 לחודש כראשית 1988 עד כדי 32,000 בנובמבר 1988.

סך כל המועסקים מיהודה, שומרון וחבל-עזה, שקיבלו משירות התעסוקה אישורי עבודה בתחומי ישראל הירכונית, הסתכם בכ-45,500. כן הועסקו באמצעות שירות התעסוקה כ-1,800 עובדים מדרום-לבנון וכ-3,700 עובדים זרים, בעיקר מרחבי אירופה.

באמצע שנת 1988 למדו במסגרת ההכשרה המקצועית של משרד העבודה והרווחה כ-10,200 מבוגרים, מתוכם כ-5,800 בלימודי יום. 28% מהם למדו מקצועות מתכת, מכונאות, חשמל ואלקטרוניקה.

יצוין, אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, כי בולטת בחודשים האחרונים תופעה חדשה, אשר לא ידענו אותה קודם: גידול באבטלה במרכז הארץ, באזורים שבעבר לא סבלו משיעור אבטלה גבוה. תופעה שנייה חדשה: כעת מפעלים שוב אינם מתנים הימנעות מפיטורים בקבלת סיוע ממשלתי, וזאת גם כן בניגוד לעבר. שתי ההתפתחויות הללו מעידות על ההחמרה הניכרת במצב התעסוקה במשק.

בערי הפיתוח, המונות כ-400,000 נפש, מהווה שיעור הבלתי-מועסקים כ-9%. בשנים האחרונות מרוכזים בערי הפיתוח בין 21% ל-26% מכלל המובטלים הרשומים. הגורמים המשפיעים על שיעור האבטלה בערי הפיתוח, יותר מהמוצא הארצי, הינם ריכוז צעירים גבוה יחסית, באופן שבכל נקודת זמן יש יותר מחפשי עבודה, וחוסר יציבות תעסוקתית, הכולל בחלקו תחלופה גבוהה מאוד של מפעלים, והתבססות, במידה מסוימת, על עבודות עונתיות.

בעוד שבשנת 1987 יחס דורשי העבודה למשרה פנויה בערי הפיתוח היה כ-1.7%, דורשי עבודה מול משרה, הרי בשנת 1988 הסתמנה מגמה כרויה של עלייה באבטלה בערי הפיתוח, והמוצע הגיע ל-2.2% דורשי עבודה על כל משרה פנויה. בחודשים ספטמבר-אוקטובר 1988 נאמד שיעור הבלתי-מועסקים בארץ כ-7.2%, בעוד שבערי הפיתוח נאמד שיעור הבלתי-מועסקים בכ-9% עד 10%.

בתקופה שמינאר עד אוגוסט 1988 ניתנו 155 אישורים להשקעות. לפי אומדן היזמים הדבר יביא לגידול בתעסוקה בכ-4,500 מקומות עבודה. מתוכם 55 מקומות שניתנו בערי פיתוח ושאינם להגדיל ב-2,600 את מקומות העבודה בערי הפיתוח. כמהלך כל שנת 1987 אישר מרכז ההשקעות 259 אישורי השקעות בכל רחבי המדינה, שאמורים להוסיף תעסוקה ב-8,600 מקומות עבודה, כ-45% מתוכם בערי הפיתוח. בהשוואה לשנת 1986 — תוספת תעסוקה בכ-7,900 מועסקים, עקב אישורי מרכז ההשקעות, ומתוכם כ-47% באזורי פיתוח.

אנחנו רוצים ליצור מנגנון לחץ על הממשלה, על ההסתדרות, על המעסיקים, לטובת תעסוקה — לא יהיה מנוס מלהקים ועדי מובטלים, במיוחד באותם מקומות שבהם יש חוסר תעסוקה קשה ועמוק מאוד. לעניות דעתי, הם בהחלט יצליחו להשפיע על המדינאים לתקן את המעוות.

היור' ד' חיבון:
תודה רבה לחבר הכנסת רן כהן. ישיב שר העבודה והרווחה, בבקשה.

שר העבודה והרווחה מ' קצב:
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בפתח הדברים אני מבקש לברך את חברי הכנסת החדשים עמיר פרץ, אריה גמליאל, משה רפאל גפני וחיים אורון. כישוריהם וכשרונותיהם של כל הארבעה מבטיחים לנו שתעלה רמת הדיון בכנסת ושהם יהיו שליחי ציבור מסורים ונאמנים.

אדוני היושב-ראש, האינדיקטורים הקיימים מצביעים על האטה משמעותית בפעילות הכלכלית. ההוצאה לצריכה הפרטית במחצית הראשונה של שנת 1988 נשארה כמעט ללא שינוי לעומת הרבע האחרון של שנת 1987. ההשקעה הגולמית בנכסים קבועים ירדה בכ-9% במחצית הראשונה של 1988, לעומת סוף 1987. הייצור התעשייתי במחצית הראשונה של שנת 1988 הצטמצם בכ-2.5% לעומת התקופה המקבילה אשתקד. בהשוואה לרבע האחרון של 1987 ירד הייצור בכ-4%.

במחצית הראשונה של 1988 עלו התחלות הבנייה ב-11% לעומת התקופה המקבילה אשתקד. כתשעת החודשים הראשונים של שנת 1988 עלה היצוא בכ-12% בדולרים שוטפים לעומת התקופה המקבילה אשתקד. אולם, ברבע השני והשלישי של השנה הזו ירד היצוא בכל רבע לעומת קודמו. השכר הריאלי עלה בשמונת החודשים הראשונים של השנה בכ-2% לעומת הרבע האחרון של שנת 1987.

הגידול באבטלה, רבותי חברי הכנסת, נובע בעיקרו מהירידה בביקוש הפרטי, בתהליך ההתייעלות שפוקד את המפעלים כתעשייה וכירידה ברווחיות המפעלים. כדי לרונ במצב האבטלה במשק צריך בהחלט להביא את הנתונים שהצגתי בפניכם על ההתפתחויות במשק.

בשנים האחרונות פחת מספר המצטרפים החדשים לשוק העבודה — בסדר-גודל של כ-25,000 בשנה. זאת, כפי הנראה, גם עקב הגידול בירידה מן הארץ. התעסוקה הישראלית עלתה במחצית הראשונה של 1988 בכ-2.5% לעומת החצי השני של שנת 1987. בחצי הראשון של שנת 1988 בולטת, בהשוואה לחצי השנה הקודמת, ירידה במספר המועסקים בענף התעשייה — 1.2%, וגידול במספר המועסקים בשירותים הציבוריים כ-4%, בניגודים ובשירותים עסקיים — 8.8% לעומת זאת, מאז ראשית 1988 ניכרת עלייה מתמדת בשיעור האבטלה במשק. בעוד שברבע האחרון של 1987 היה שיעור הבלתי-מועסקים 5.6% הרי ברבע השלישי של 1988 הוא הגיע ל-6.9%. יש לציין שברבע השלישי של השנה ניכרת קפיצה גדולה מדי, משמעותית, בשיעור האבטלה. שיעור הבלתי-מועסקים קפץ ברבע הזה מ-5.9% ל-6.9%. גידול של 17% בשלושה חודשים בהיקף האבטלה הוא גדול מדי.

מאז תחילת השנה נסגרו למעלה מ-40 מפעלים ברחבי המדינה. בששת החודשים האחרונים פוטרו כענפי המתכת והאלקטרוניקה כ-3,500 עובדים, כענפי הכימיה והפלסטיקה — 1,900 עובדים, בענף הטקסטיל — כ-3,000 עובדים, בענף

3. סידורים להשלמת שכר, שנועדו לעודד מעבר של עובדים שפוטרו למפעלים המייצרים לצורכי ייצוא.

4. הגברת הפיקוח על עובדים זרים במטרה לצמצם את התעסוקה הבלתי-לגלית, ובמקביל צמצום היקפי ההיתרים למינימום הנדרש על-פי צורכי המשק וקיום מסלולי הכשרה ספציפיים כדי להחליף את העובדים הזרים בעובדים ישראלים.

5. ויסות תעסוקות גיאוגרפי באמצעות שירות התעסוקה. בנושא זה הוגש תיקון לחוק ביטוח אבטלה, שאושר על-ידי הממשלה וכן על-ידי הכנסת בקריאה ראשונה, שלפיו יגדל המרחק מ-40 ל-60 ק"מ לעובד המופנה על-ידי שירות התעסוקה. התיקון עדיין לא אושר על-ידי הכנסת.

אדוני היושב-ראש, כאן אזכיר שני תיקונים נוספים, שאושרו על-ידי הממשלה וכן בקריאה ראשונה בכנסת, אך טרם אושרו להבאה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית על-ידי ועדת העבודה והרווחה: התיקון האחד הוא מתן אפשרות לשירות התעסוקה להפנות צעירים עד גיל 25 לכל תעסוקה המצויה במשק; התיקון השני הוא ביטול מחסום השכר, שלפיו רשאי היום מובטל לסרב לתעסוקה שבה השכר שהוצע לו על-ידי המעסיק נמוך מגובה מענק האבטלה שהוא זכאי לו על-פי החוק.

לפי דעתנו, קבלת התיקונים האלה, גם אם אין בהם כדי לצמצם את היקף האבטלה, יש בהם כדי לתת יותר אפשרויות להפנות עובדים לתעסוקות המצויות במשק. הרי לא יעלה על הדעת — — —

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

— — —

שר העבודה והרווחה מ' קצב:
סליחה, לא שמעתי את השאלה.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אמרת שיש בהם גם כדי להרע את המצב הקיים, אדוני השר.

שר העבודה והרווחה מ' קצב:
אין בהם כדי להרע. לא יעלה על הדעת שתהיה תעסוקה במרחק של 50 ק"מ, ושירות התעסוקה יהיה חייב לאשר מענק אבטלה ולא להפנות את העובד למרחק של 50 ק"מ. לא יעלה על הדעת שתהיה תעסוקה, ובחור צעיר, בגיל 24 — 25, יהיה רשאי לסרב לה ויהיה זכאי לקבלת מענק אבטלה. לא יעלה על הדעת שקיים במשק חוק שכר מינימום, יש צווי הרחבה וקיימים הסדרים נוספים של השלמות שכר על-ידי המוסד לביטוח לאומי, ומובטלים יכולים לקבל מענקי אבטלה על-ידי כך שיסרכו ללכת לתעסוקה משום שהשכר המוצע להם הוא שכר נמוך מדי.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
שיתנו להם מקומות עבודה — הם לא רוצים דמי אבטלה.

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת ביטון.

שר העבודה והרווחה מ' קצב:
בכל אופן, צדקו חברי הכנסת שטענו, שחוק ביטוח אבטלה אין בו משום תמריץ שלילי לעבודה. טענות מסוג זה שמענו בשנים האחרונות פעמים אחדות, וצוות משותף של משרד העבודה והרווחה והמוסד לביטוח לאומי יחד עם משרד האוצר כחן את האספקטים השונים של חוק ביטוח אבטלה.

ערי הפיתוח אינן עשויות מקשה אחת, ואבטלה חמורה ניכרת דווקא בירוחם, בנתיבות, באופקים, במגדל-העמק, באור-עקיבא, ברימונה, בעפולה ובשדרות.

מצב זה, רכותי חברי הכנסת, של אי-וודאות לגבי העתיד הינו גדול. הן משום שלא ידוע מה תהיה מדיניות הממשלה החדשה והן משום שלא נראים כרגע שינויים במגמות שמתפתחות במשק. עם זאת יש לצפות, לפי הערכתנו, להמשך ההאטה בפעילות הכלכלית ולהמשך מגמת הקיפאון בגידול התוצר, דבר שיגרור המשך ההרעה במצב התעסוקה והאבטלה בעתיד הקרוב. אני נהיה עדים, ככל הנראה, להמשך הקשיים במגזר העסקי ולצמצומים במצבת העובדים במפעלים המצויים בקשיים ולאי-קליטה משמעותית של עובדים חדשים במפעלים האחרים. הדבר יפגע במיוחד בעובדים מכוגרים, בצעירים, במיוחד חיילים משוחררים, ובתושבי ערי הפיתוח.

אם וכאשר יחזור המשק למסלול של צמיחה כלכלית, גם אין לצפות שהתוצאה המיידית תהיה קליטה מוגברת של מועסקים, שהרי כללית ניתן יהיה להגדיל את הייצור והיצוא בטווח הקצר על-ידי העלאת הפיריון לשעת עבודה והגדלת שעות העבודה של המועסקים הקיימים ולא דווקא על-ידי תוספת עובדים.

האבטלה הנוכחית וזו הצפויה נובעת בעיקר מהעדר ביקושים לעובדים. פתרון לאבטלה מסוג זה חייב להיעשות בעיקר בכלים מקרו-כלכליים, שמטרתם להגדיל את הביקושים לעובדים. אי-לזאת, כוחה של מדיניות כוח-האדם הספציפית שמפעיל משרדנו הינה מוגבלת בכל הנוגע לצמצום היקפי האבטלה ומניעת אבטלה.

ב-20 בנובמבר 1988 דנה הממשלה, על-פי בקשתי, במצב האבטלה במשק והחליטה על הקמת צוות מנכ"לים כרשות מנכ"ל משרד התעשייה והמסחר — הצוות הבכיר ביותר שהממשלה יכלה לבחור מתוכה לגיבוש הצעות לטיפול בהחמרה במצב התעסוקה במשק. הצוות אמור לתת מענים על בעיות נקודתיות במוקדי אבטלה וכן הצעה לדרכים ולשיטות להתמודדות עם בעיית האבטלה. זו פעם שנייה בחודשים האחרונים שהממשלה מקיימת דיון על מצב האבטלה במשק. אחד היעדים המרכזיים של הממשלה הוא שינוי מבנה התעסוקה במשק לטובת הענפים המייצרים ליצוא. צמצום הביקושים המקומיים נועד בין היתר להשיג מטרה זו על-ידי צמצום התעסוקה בשירותים הציבוריים ובמפעלים המייצרים לשוק המקומי, שאינם עומדים בתחרות כתנאים הקיימים.

תפקיד משרד העבודה והרווחה באבטלה מסוג זה ועל רקע המדיניות הכלכלית של הממשלה הינו הדאגה למובטל, ובעיקר טיפול באוכלוסיות העשויות להיפגע באופן מיוחד, וההתמודדות עם התופעה.

אדוני היושב-ראש, בהתבסס על ההנחות שצינתי, כוללת תוכנית ההיערכות של משרדנו את הסעיפים הבאים:

1. ניצול תקופת האבטלה להכשרה מקצועית, שנועדה להקנות ידע טכנולוגי בסיסי בתחומים שבהם צפויה התרחבות בעתיד, כאשר ההכשרה המקצועית הספציפית תירכש בעיקר בתקופה שהמשק יחזור לצמיחה כלכלית. הרחבה מבוקרת של ההכשרה המקצועית, מתוך מגמה לקלוט במסגרות ההכשרה את המובטלים במוקדי אבטלה אותה תקופת ביניים.

2. סיוע מקצועי למפעלים הנתקלים בקשיים באמצעות המכון לפיריון העבודה והייצור, איתור וניתוח צווארי בקבוק במפעלים אלה, החלפת קווי ייצור, ביצוע תוכניות להעלאת רמת המפעלים, הרחבת שווקים ועוד.

מרצונו החופשי לצאת לכל תעסוקה המצויה במשק, ואולי עלי-די כך נתחיל בתהליך חדש של שינוי ערכי נורמטיבי ביחסה של החברה הישראלית לעבודה.

עם זה ברור שהיצע מקומות העבודה מהווה לגבינו נתון חיצוני ואינו יכולים לגרום באופן משמעותי ומיידי לצמצומה של האבטלה. הפתרון הנכון וההולם לבעיית האבטלה היא יצירת תעסוקה. גידול מקומות תעסוקה מותנה בהרחבת ההשקעות במשק, וזה יגיע כאשר נתחיל בתהליך הצמיחה הכלכלית.

אני מאמין שהממשלה החדשה, אשר חיכרה עלי-די הכנסת בשבועות הקרובים, תיחד בתחילת כהונתה חלק מדיניה להתוויות מדיניות כלכלית, אשר בוודאי תעודד גידול השקעות במשק, תחילת תהליך הצמיחה הכלכלית והרחבת מקומות העבודה.

אדוני היושב-ראש, אני מציע להעביר את כל ההצעות, גם מסיבות פורמליות אבל גם מסיבות ענייניות, לדיון בוועדת הכספים של הכנסת.

היו"ר ד' תיכון:

תודה לשר העבודה והרווחה.

רבותי, שמעתם את הצעת השר להעביר את ההצעות לוועדת הכספים הזמנית. חבר הכנסת וילנר, האם אתה מסכים?

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
מסכים, מסכים, אני במקומי.

היו"ר ד' תיכון:

אתה במקומי? לא מקובל עלי, אבל לפנים משורת הדין אני מסכים.

חבר הכנסת חיים אורון, אתה מסכים?

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):
כן.

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת עמיר פרץ, אתה מסכים?

עמיר פרץ (המערך):
כן.

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת עובדיה עלי, אתה מסכים?

עובדיה עלי (הליכוד):
כן.

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת אריה גמליאל, אתה מסכים?

אריה גמליאל (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
כן.

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת משה גפני, אתה מסכים?

משה רפאל גפני (דגל התורה):
כן.

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת רן כהן, אתה מסכים?

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
כן.

הצוות הגיע פה-אחד למסקנה, שחוק ביטוח אבטלה אין בו כדי לשמש חמרין שלילי לעבודה, ושכל הטענות המושמעות נגד חוק זה הן טענות שווא, גם אם יש צורך לסגור פרצות אחרות הקיימות בו.

6. מפעלים שבהם יש תוחלת תעסוקתית והנמצאים במשבר זמני ובתהליך אמיתי של הבראה המחייב הכשרת עובדים והסבתם יוכלו, בתנאים שנקבעו, לקבל סיוע כאמצעות סידורים בביטוח אבטלה או מהקן למניעת אבטלה, וזאת כדי להבטיח פגיעה מינימלית בתעסוקה וסיוע לתהליך ההבראה. אנחנו מציעים למפעלים, הנמצאים בקשיים כלכליים זמניים ואשר יתחייבו להוסיף תעסוקה, סיוע מכספי קרן ביטוח אבטלה והרחבת המסגרות להכשרה מקצועית. כך נימנע מפטורי עובדים ונוכל להבטיח שמפעלים יחזרו לתהליך תקין ומסודר של תפקוד מלא, וכך נמנע גם נזקים וזעזועים מאותן משפחות של מובטלים.

פרק מיוחד בתוכנית ההיערכות מוקדש לערי הפיתוח, הוא כולל, נוסף על כל מרכיבי ההיערכות הארציים, פעולות יוזמות לשמירה וליצירה של תעסוקה. ועדת המנכ"לים שהוכרתי בפעל להצעת פתרונות רצויים לאותו יישוב ספציפי ולגיבוש תוכנית פעולה אופרטיבית לשם בלימה זמנית של האבטלה באותו יישוב, ואף תחוה תוכנית להוריד את האבטלה באופן זמני במוקדים הקשים.

אחת האוכלוסיות הפגיעות ביותר במצב הנוכחי היא אוכלוסיית הצעירים, במיוחד חיילים משוחררים. בתוכנית המשרד להציע מגוון של אמצעים להקל על קליטתם של אלה בשוק העבודה, וזאת כאמצעות הכשרה מקצועית כדי להבטיח רמה טכנולוגית בסיסית. כדי לוודא צעירים ללכת לתעסוקות מצויות, שבהן המשק עדיין משווע לכוח אדם, חתמתי על תקנה שלפיה העוברים לעבוד בענפים שהוכרוזו כמועדפים יקבלו בנוסף על משכורתם 50% ממענק האבטלה שהיו זכאים לו. מדובר במובטלים שסיכמו ללכת לעבוד בענפי החקלאות, הבניין והתעשייה. הם יוכלו ליהנות מתוספת מענק בנוסף על השכר שיקבלו ממקום העבודה.

שירות התעסוקה פועל על-ידי תיווך עבודה דינמי בתוך המפעלים המפטרים עובדים, ויסות גיאוגרפי, השתתפות בהסעת מובטלים למקומות עבודה מרוחקים, העמדת תקציבי תל"ם לאוכלוסיית תובעי אבטחת הכנסה, ניסיונות לגיוס משורות בקרב מעסיקים ציבוריים ותגבור אמצעים על-מנת להגיע למעסיקים רבים יותר וליצירת מאגר משורות רחב ככל שניתן.

למרות הכול, אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, חובתנו כאנשי ציבור לפנות בקריאה לכל המובטלים במדינת ישראל ולכל דורשי העבודה לגלות נכונות רבה יותר, שסיכמו להיות מוכנים לצאת לכל תעסוקה שמצויה במשק. עובדה היא שיש מדי חודש כ-6,000 מקומות עבודה לא מאוישים על-ידי ישראלים. עובדה היא שיש כ-100,000 עובדים מרחבי יהודה, שומרון ועזה המעסיקים בתחומי ישראל הירבנית. עובדה היא שיש מפעלי תעשייה הנחקלים בקשיים בגיוס עובדים למשמרות שנייה ושלישית.

הצורך בשינוי ערכי נורמטיבי ביחסה של החברה לעבודה הופך להיות צורך לאומי חיוני ביותר. חובתנו כאנשי ציבור להיות אלה שמאצים ומזרזים כל מובטל, גם אם החוק איננו כופה עליו לצאת לכל תעסוקה מצויה, ואני לא מציע שהכנסת תחוקק חוק שיכפה על המובטלים לצאת לכל תעסוקה, אבל חובתנו לפעול שתיווצר נורמה כזאת שבה כל מובטל ירצה

לאורך כל הדיון: חברת הכנסת סולודר, חברי הכנסת עמיר פרץ, שטרית, דיין, אורון, גמליאל, שפרינצק, זאבי, גפני, שגיא, עלי, דורון, ריבלין, רן כהן ושר העבודה והרווחה. תודה רבה לכם, רבותי.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
וחבר הכנסת רן תיכון.

היו"ר ד' תיכון:
דן תיכון הוא היושב-ראש, הוא לא נחשב.

שוב תודה לכם בסיום השבוע השלישי של העבודה. הכנסת תחזור ותתכנס ביום שני הבא, בשעה 16:00. ישיבת הכנסת נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 15:40.

היו"ר ד' תיכון:

תודה לכל המציעים.

רבותי, אנחנו ניגשים להצבעה. מי בעד העברת כל ההצעות לדיון בוועדת הכספים ירים ידו. מי נגד?

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת הכספים נתקבלה.

היו"ר ד' תיכון:

ההצעה עוברת לדיון בוועדת הכספים.

אני רוצה לציין לשבח את חברי הכנסת שליוו אותנו

נספחות

א. סדר-היום לישיבות ה' — ו'

- א. מסקנות והמלצות ועדת החקירה הפרלמנטרית לנושא תאונות הדרכים במדינת ישראל.
- ב. בחירת סגנים ליושב-ראש הכנסת.
- ג. החלטה בדבר הרכב ועדות הכנסת.
- ד. הצעת חוק שירות המדינה (גמלאות) (הוראת שעה), התשמ"ט — 1988 (קריאה ראשונה).
- ה. הצעת חוק נכסי נפקדים (פיצויים) (תיקון מס' 4), התשמ"ט — 1988 (קריאה ראשונה).
- ו. שאילתות בעל-פה.

ב. הצעות לסדר-היום לישיבה ו'

- 1—8. יום זכויות האדם — הצעות חברי הכנסת ש' אלוני, י' צבן, יא' לוי, ת' זיאה, מ' מיעארי, א' רביץ, ש' וייס וג' כהן.
- 9—15. התרחבות האבטלה — הצעות חברי הכנסת מ' וילנר, י' צבן, ע' פרץ, ע' עלי, א' גמליאל, מ' גפני ור' כהן.